

واریق

مجله ماهانه فرهنگی فارسی و ترکی آذری
آیلیق تورکجه و فارسجا فرهنگی نشریه

ایکینچی ایل صایی ۱۲۹۱۱ (آردیجیل صایی ۲۳۹۲۲)
سال دوم شماره ۱۲۹۱۱ (شماره مسلسل ۲۳۹۲۲)

بهمن واسفند ۱۳۵۹
(شماره امتیاز ۷۵۳۸)

VARLIQ

Monthly
PERSIAN AND TURKISH JOURNAL
2nd Year No. 11, 12 (Serial No. 22, 23)
Feb, March 1981

Address: Mossadegh Ave. Bidi Str. No. 17
Tehran, Iran

قیمت ۷۰ ریال

ایچینده کیلر

(فهرست)

صفحه

- ۱- انقلاب شعری: دوکتور حمید نطقی ۳
- ۲- یئنی ایل و نوروز بایرامی شعرله سلاملارکن، شعرلر: ۴
- نسیمی، خطائی، دوکتور عباس صحت، شهریار، مجزون، بختیار و اها بزاده و صابر دن
- ۳- دیلیمیز (۲): دوکتور حمید نطقی ۷
- ۴- آذربایجان ادبیات تاریخینه بیر باخیش (۱۹): دوکتور جواد هیئت ۱۴
- ۵- نسیمی و کلاسیک شرق شعری (۳): پرفسور غ. بیگدلی ۳۳
- ۶- حضرت علی نین او گودلری: ضیاء شاکر-ع. منظوری خامنه ای ۴۳
- ۷- یار اولومو: استاد شهریار ۴۶
- ۸- بویول لاردا: دوکتور حمید نطقی ۴۷
- ۹- مراغه لی کریمی دن شاعر (انزایا) بیر مکتوب ۴۹
- ۱۰- محمد عاکف (صفحات) دن بیر شعر ۵۰
- ۱۱- جلال الدین رومی دن بیر ملمت ۵۱
- ۱۲- شیخ صفی الدین اردبیلی دن بیر غزل ۵۱
- ۱۳- قوی اولسون اون: م. مشوولو ۵۲
- ۱۴- تور کولوژی کنگره سی: نقابی. تبریز ۵۶
- ۱۵- ادب خزینه سی: ح. ن. ۵۸
- ۱۶- آخر چر شنبه (ساوالان) ۵۹
- ۱۷- «آغیر ایللر» و «عیسی نین صون شامی» نا بیر نظر: گنجعلی صباحی ۶۱
- ۱۸- زبان ترکی در آذربایجان: استاد علیزاده (باکو) ۷۲
- ۱۹- بررسی درباره کتاب دده قورقود (۷): علیرضا صرافی ۷۸
- ۲۰- پیام رئیس جمهور بمردم غیور آذربایجان ۸۲
- ۲۱- خالی توخویان قیزلار: مروارید دلباری ۸۳

توجه

۱- ضمن تبریک سال نو و آرزوی سلامت و موفقیت از مشترکین محترم تقاضا میشود وجه آبونمان سال ۱۳۶۰ (۸۰۰ ریال) و در صورت تمایل بدریافت مجموعه یکساله (سالنامه) وارلیق مبلغ ۵۰۰ ریال بآدرس بانکی مجله (خیابان بهار بانک ملی شعبه داریوش شماره ۲۱۶۳) ارسال فرمائید.

۲- آذربایجان ادبیات تاریخی نیز ۲۰-نجی عصر فصلینی یازماتلا مشغول اولدو. غوموز اوچون بو عصرده کی جنوبی آذربایجان شاعر و یازچیلا رین ترجمه‌ی حال و اثرلرینه احتیاجیمیز واردیر. بوتون شاعر و یازچی و آذری ادبیاتله ماراقلانان همشهریلر یمیزدن بو باره‌ده ییزه یاردیمچی اولمالارینی و اؤز ترجمه‌ی حال و اثرلریندن نمونه لرله برابر تانیدیقلاری دیگرشاعر لریمیزین ده ترجمه‌ی حال و اثرلریندن نمونه لرگؤنדרمه‌لرینی خواهش ائدیرک «وارلیق»

۳- خواستاران اشراک می‌توانند مبلغ آبونمان سالیانه (۸۰۰ ریال) را از نزدیکترین شعبه هریک از بانکها بحساب شماره ۲۱۶۳ بانک ملی ایران (شعبه داریوش خیابان بهار) واریز نمایند و رسید آنرا بضمیمه نشانی خود بآدرس مجله (خیابان مصدق-کوچه بیدی-شماره ۱۷-تهران) ارسال فرمایند.

۴- شماره‌های گذشته مجله وارلیق را می‌توانید از دفتر مجله و یا کتابفروشی‌های مقابل دانشگاه تهران تهیه نمائید.

۵- جلد اول تاریخ ادبیات آذربایجان از قرن ۱۳ تا آخر قرن ۱۹ میلادی تحت عنوان «آذربایجان ادبیات تاریخیه بیرباخیش» از چاپ خارج شد همشهریه‌های علاقمند میتوانند از انتشارات فرزانه و یا سایر کتابفروشی‌های مقابل دانشگاه خریداری و یا با پرداخت ۳۰۰ ریال توسط آدرس بانکی مجله و ارسال رسید آن بدفتر مجله یکجلد از این کتاب را تهیه نمایند.

۶- مجموعه ده‌شماره سالیانه مجله در یکجلد منتشرشد علاقمندان میتوانند هرچه زودتر قبل از اتمام آن از دفتر مجله و یا انتشارات فرزانه و دیگر کتابفروشی‌های روبروی دانشگاه تهیه نمایند.

وارلیق

آبلیق فرهنگنی تورکجه و فارسجا نشره
مجله ماهانه فرهنگنی فارسی و ترکی آذری

ایکینجی ایل مای ۱۱ و ۱۲ بهمن واسفند ۱۳۵۹

شاعلی انقلابیمیزین ایل دؤنومونده محرم شاعریمیز حمید نطقی نین

واچ بی تا ایله سوزده باش شیرین:

ای یار لایان سحر سنی چو خداندی کوزله دیک
کابو سلا راکشدی اوزون قاپ قارا گنجه
کوز لر قان آغلا دیسه کونول لرده کیز لجه
البت قارا ایلیقین صوبه بیر کون گلر دیک
چیمسین دان اولدوزو- در جان قران اولد
آیدین لان ای سحر سنی چو خداندی کوز لرد

مین بیر امیدله یولونا گوز تیکدیگیمیز ییئنی ایلی کئچمیش
- ین وبوگونون سئویملی شاعرلری نین دیلی ایله سلاملا بیریق :

بهار اولدو

بهار اولدو گل ای دلبر تماشا قیل بو گلزاره
بیراقدی غنچه لر پرده بشارت بلبل زاره
شقایق پرده دن چیخدی بویاندی باغ ایله بستان
اریشدی گلشن حسنون بویاندی رنگ ازهاره
.....
عبیر و مشک و عنبر تک ریاحین دن چمن دولدو
سمرده طعن ائدر صاچین نسیم مشک تاتاره
.....
چمن لر مختلف اولدو هزار الوان چیچک لردن
آچیلدی لاله و نسرین شکوفه گلدی اشجاره
" نسیمی "

نیشان یا غمورو

ابر نیشان جوشه گلدی تۆکدو رحمت یا غمورون
گؤک یوزوندن یئر یوزونه دُر نشار اولدی یئنه
باغچایا شیرانه چیخدی گشت ایچون اول گلستان
گول خجالت دن قیزاریب شرمسار اولدی یئنه
.....
ای " خطائی " شادا ولوب بیت الحزن دن چیخ بو گون
باغ جنت سئیرینه وقت گذار اولدی یئنه
(خطائی)

یاز گلدی

یاز گلدی باهار اولدو قیشین شدتی گشتدی
قار بیستدی کوله گ یا تدی صویوق آخیره یئتدی

گون چىخدى ايشىقلاتدى يا زىن چىلى ها واسىن
 ترك اتتى ها واتوتغون اولان تيره لباسىن
 گۆك سىمى آچىلدىقجا، كۆنول لردە آچىلدى
 دونيا اوزوتە ذوق و صفا اندى ساچىلدى

(دوكتور عباس صحت)

بايرام ايدى

بايرام ايدى گىجە قوشو اوخوردو
 آداخلى قىز بىگ جورابىن طوخوردو
 هر كس شالين بىر باچا دان صوخوردو
 آى نه گۆرەل قايدا دير شال ساللاماق
 بىگ شالينا بايراملىغىن ياغلاماق

بىر اوچايدىم بو چىرپىنان يىل ايلن
 باغلاشايدىم داغدان آشان سىل ايلن
 آغلاشايدىم اوزاق دوشن اىل ايلن
 بىرگۆرەيدىم آيرىلىغى كىم سالىدى
 اولكە مىزدە كىم قىرىلدى، كىم قالدى ؟
 شەرىار (حىدر بايا سلام) دان

گلن ايللر

گىيىب الوان دونون داغلار گلنلر تك بزه نىمىشدير
 بولون مهمانلار ين گۆزلر كى گلسىن يا يلاغلا اىللر
 هوا دان ذوق آلير سانكى گولور انسانا گلشنلر
 ياغىر باران رحمت يىغرلرە جارى اولور سىللر
 كىچن ايللر بو دونيادا اگرچه جنگ ايله كىچدى
 اميدىم وار كى، صلح ايله كىچە "محزون" گلن ايللر
 (م . ع . محزون)

مبارک

گلین دوستلار
گلین بیز
پازین بو ایلک گونوندن
گونشی آلقیشلایاق
گونو سمر چاغیندان
ایلی یازدان باشلایاق
طونقاللار یانديريلسين
اوستوندن توللانا ق بیز
بابالارين روحونو
اوددان کئچیب آناق (خاطرلایاق) بیز...
(بختیار وهايزاده)

یاز گونلری

گل - گل T یاز گونلری
ایلین عزیز گونلری
داغدا اریت قارلاری
باغدا اریت قارلاری
چایلار داشیب سئل اولسون
تاخیللار تئل - تئل اولسون
آغا جلار آچسین چیچک
یارباغی لچک - لچک
صابر (مکتب اوشاقلارینا)

دیلیمز (۲)

سس، شکیل و سوز

کچه مقاله ده دنیا دیللی آراسیندا اؤز دیلیمیزین یئرینی مشخص ائله مه گه چالیشدیق، "آلتای" دیللی فامیلیندن "تورکجه دیلله" گلدیک، بو میاندا "اوغوز تورکجه" سینی نظره آلدیق، اسکی، اورتا و یخشلی اوغوزجا یا اشارت ائتدیک و بورادا عثمانلی، تورکمن و آنا دیلیمیز اولان آذربایجان تورکیسی بحث موضوعو اولدو. تورکولوق "دیلاچار" ین ۱۹۶۴ ن ایلینده نشر ائتدیگی "تورک دیلینه گنل بیر باغیش" عنوانلی تدقیقاتینده پارچالار گتیره رک سوزو بونکته یه گتیردیک: "اسکی آذری تورکیسی اسکی عثمانلیجا ایله موازی، داهادو غروسو، ایچ- ایچه بیر دیل ایدی "بو باغلا - نغیج دؤوروندن صور اؤزلرینه خاص شکلینده انکشاف ائتدیلر. ایند بونلارین مناسبتلری نه دیر؟ بو سئواله دیلیمیزین تاریخی سئیرینی تعقیب ائده رک وئریلن اجمالی جوابلاردان صور ا، ایندی تورکیمیز له تورکیه تورکجه سینی فونولوژی (سس بیلگی)، مورفولوژی (شکیل بیلگی) و وکابو- لهر (سوز خزینه) نظریندن، همین تدقیق اثریندن پارچالار وئره رک مقایسه ائدیریک. تورکیمیزین اساس خصوصیتلری بئله خلاصه ائدیلر بیلیر:

الف - فونولوژی (سس بیلگی)

۱ - مصوتلر

- ۱ - فتحه سی بیزیم دیلده، تورکیه تورکجه سینده کی آچیق (ع) دن داهای آچیق دیر. مثلا "گلمک، طرف، تمل (بونووره)، علاج - صیرا ایله تورکیه تورکجه سینده *gelmek, taraf, temel, ilac* تلفظ ائدیلیر
- ۲ - فتحه و کسره تفاوتی ایله بیزیم دیلده معنائین دافرق ائتمه سی گؤرسه نیر. ان ("ان چوخ" مثالیندا کی کیمی)، ان "انمک" (تورکیه تورکجه - سینده اینمک)، ان (عرض معنا سینا)، ات (بییه جک)، ائت (اؤتمکدن) تورکیه تورکجه سینده هرایکیسی ده (ع) تلفظ ائدیلیر.
- ۳ - قاپالی کسره، قدیم کتابت ده "ای" یا زیلیردی. بو سس بیزیم تورکی ده آچیق کسره ایله تلفظ اولونور: اثرته، ائلجی، کیمی، بونون ایچون سئل، ائل، یئل ده سیل، ایل و ییل یا زیلیردی.

۴ - اسکی یازی دا "ی" ایله یازیلان بعضی سۆزلرین تورکیمیزده کسره (é) ایله تلفظی: هئج (هیج)، نهجه (نیجه)، گفتمک (گیتمک)، شئر (شیر) .
 ۵ - بیزیم تورکی ایله، تورکیه تورکجه سینده دوداقلانا نودوز مصوتلر آرا - سیندا فرقلر وار: دوداق (تورکیه ده *dudak*)، اویان ("یوخودان اوین") تورکیه ده *uyan*، بویوک (*büyük*)، گۆزل (*güzel*) اؤلکه (*ülke*)، کیچیک (*küçük*)، تولکو (*tilki*)، بیلدیر (*buldur*)

۶ - تورکیمیزده دیفتونق یئرینه مونوفتونق ایشله دیلمه سی: بئله ("بو یله" عوضینه) ائله مک (ایله مک) کیمی .
 ۷ - بعضا "ده ترسینه، مونوفتونق یئرینه دیفتونق کیمی تلفظ: دووشان (طاوشان)، اووچ، اوووج (آووچ)، اوو (آو) .
 ۸ - آهنگ قاننونون دیلیمیزده، هله، آلینما (دخیل) کلمه لرده داها چوخ مراعات ائدیلمه سی: باغچا (تورکیه ده *bağçe*)، اوالدا (اوالده)، قایدا (*Kaide*)، آلما (*elma*) کیمی .
 ۹ - تورکیمیزده محاوره دیلینده اوزون مصوتلرین اصلی اولما ییسیب ادغام یولی ایله وجوده کلمه سی: صورا (صورا) کیمی .
II - صامت لر

۱ - تورکیمیزده باشداکی (y) لرین اولما ماسی: ایل (ییل)، اییلان (بییلان)، اولدوز (ییلدیز)، اورهک (یورهک)، اودماق (یوتماق) کیمی .
 ۲ - بعضا "ده ترسینه اولاراق، بیزده (ی) ایله باشلایان کلمه لر، تورکیه تورکجه سینده (ی) سیزدیر: یه هر (ایهر) کیمی .
 ۳ - (ن/م) دن اول گلن (ب) لرین بیزده (م) تلفظ ائدیلمه سی: مین (بین) ۱۰۰۰ (مونا) (بونا)، مینمک (بینمک) کیمی .
 ۴ - دیلیمیزده (خ) مصوتی نین محافظه ائدیلمیش اولما سی: آخشام، اوخو - ماق (تورکیه تورکجه سینده *okumak*، *akşam*) وچوخ (*çok*) کیم
 ۵ - بیزده کلمه اورتا سیندا بعضی صامت لرین ایکلی شهه سی: یغددی، سککیز ساققال، ائششک کیمی .
 ۶ - کلمه باشیندا، بعضا "ده اورتا سیندا"، (ب، د، غ، ک) لرین (پ، ت، ق، گ) تلفظ مسئله سی: بوزماق (تورکیه تورکجه سینده بوزماق)، کیمی (گیبی)

قوخماق (*Kokmak*)، آغیللی (*Akilli*)، دادلی (*tatlı*)،
بیشیرمک (بیشیرمک) کیمی .

۷ - فُتّه "ن" اسکی الفبادا اوچ نقطه‌لی (ک) ایلّه گؤسترلیردی (ادبی
دیلمیزده منسوخ اولموشدور) تورکیه‌ده ده عینا "بئله اولموشدور".

۸ - کلمه‌بازلاریندا بعضا "، اینجه مصوتلر اغونونده (ت) لرین (ج) لرله یئر
دگیشمه‌سی : جور (تورکیه تورکجه‌سینده : تور) جن ("دک" گؤره نه جن،
گؤره نه دک، گؤره نه قدر) . کیمی .

۹ - "تس" سینی، روسجانین تاثیریه، شمال دا بعضی کلمه‌لرده گؤرسه -
نمه‌سی : تسیرک (سیرک) کیمی .

۱۰ - کلمه‌اورتالاریندا ایکی مصوت آراسیندا (*g*) (سینی (*g*)
چئوریلمه‌سی (تورکیه تورکجه‌سینده ایسه بوس دوشر، یازیلسادا اوخوتماز)
صویق کیمی، بعضا "ده صواق، یا خود صووق تلفظ اولونور (تورکیه تور-
کجه‌سینده *Soğuk*) .

۱۱ - بعضی کلمه‌لرده، مصوتلر آراسی (ق) نین، (و/ی) یه چئوریلمه‌سی، اسکی
و اورتا تورکجه‌ده (طاقوق)، بیژده و تورکیه‌ده ایسه طاووق/طویوق اولما -
سی کیمی .

۱۲ - بعضی کلمه‌لرده، کلمه‌صونو (ک) لرین (ی/و) یه چئوریلمه‌سی : گؤک
گؤی کیمی .

۱۳ - کلمه‌آرالاریندا (غ - چ) و (ق - چ) نین عینا "ابقاسی: باغا و بوقچا
کیمی . (*Bahce* , *bohca*) یئرینه

۱۴ - کلمه‌آخلاریندا (غ) سینی اصلی کیمی اوخونماسی: باغ، داغ، یاغ
کیمی (استانبوللار "با، دا، یا" تلفظ اقدرلر) .

۱۵ - کلمه‌لرین صونلاریندا ب، د، ج کیمی جنگیلتیلی سسر، یاری جنگیلتیلی
حالا کلمه‌لرینه رغما "یازی دا اصلی کیمی یازیلما لاری: کتاب و حساب کیمی
(*Kitap* , *hesap*) دگیل .

۱۶ - کلمه‌آرالاریندا جنگیلتیلی - جنگیلتی سیز آسیمیلایون حادده‌سی -
نین استثنا لار داشیدیغی : اوننان (اونونلا/اونلان)، کیمین (کیمین له/
کیمین)، جاننار (جانلار)، آننا (آنلا) تلفظ اولدوغو حالدا (کی یازیدا
اصل شکیللری کیمی گلیرلر) بؤلوشدورمه "و" ائتدیگی

(*Bölüşürme, ettiği*) دگیل (اولار .

۱۷ - بیزده (é) لرین (y) قاباغیندا (n) یه تماما "عوض اولما ماسی دشمک / دئییه جک (diyeecek یئرینه)، یشمک / یئییه جک (yiyeecek یئرینه)
 ۱۸ - بیزده بیرجوخ "مئناته ز" لرین واقع اولما سی: یارپاق (یا پراق)، تورپاق (توپراق)، آرواد / آروات (آورات / عورت)، کیپرک (کیپرک) کیمی .

۱۹ - محاوره دیلینده بیرجوخ آسیمیلایسون و دیسیمیلایسونلارین وجودو:
 آلدات > آلدات، پاسلی > پاستی، گشتسین > گشتسین، گیبی / کیمی
 کیمی، شاشماق جاشماق، ضارار (ضرر) > ضارال
 ۲۰ - قیچاقچادا دا اولدوغو کیمی بعضا " (لار / لر) ین (دار / در) اولما سی (محاوره ده، یازی دا دگیل): آتدار (آتار) ...
 ۲۱ - بیرچوق هجالارین محاوره ده (یازی دا دگیل) ادغامی: آیاغیم (محاوره ده: آیام)، وئرسه نیز (وئرسوز)، آلارام (آلام) گلهرم (گلهم)، اللی اوچ (اللوش: ellis)، گؤتورگل (گؤتگه) وسایره .

*** **

ب - مورفولوژی (شکیل بیلگی)

- ۱ - (-) اغان / - گن) شکیلجیسی (پسوند) نین دیلیمیزده چوخ ایشلهک اولما - سی: گزه گن، گنده گن، قاچاغان، آلاغان کیمی .
- ۲ - (-) چی) شکیلجیسی نین یازیجی، آل - وئرجی (تاجر) ده کی معناسیندان باشقا (-) لی) معناسیله ده ایشله دیلمه سی: کندچی (کندلی) کیمی .
- ۳ - صیرا صاییلاریندا بعضی خصوصیت لرین وجودی مثلا "بیریمینجی"، "بیرینجی" عوضینه اولدوغو کیمی .
- ۴ - ضمیرلرده خلق آغزیندا، "اونلار" یئرینه "اولار"، "چوخو" یئرینه "چو - خوسو" کیمی .
- ۵ - سئوال ضمیرلری دیلیمیزده "هansı" و "هansı کی" کلیر، تورکیه تورکجه سینده "هانگی" و "هانگیسی"
- ۶ - (-) کی) ضمیر شکیلجیسی نین آهنگ قانونونا دیلیمیزده تابع اولما سی: "سنین کی"، "اونونکو" کیمی .
 (تورکیه تورکجه سینده بونا بنزهر "دون" - "دونن" - "دونکسو" - "دونن کی" - واردير) .
- ۷ - ملکیت ضمیرلریندن (-) ی) نین بعضی یئرلرده دوشمه سی: آتاسینین ("آتاسینی" یئرینه)، آتامین ائوین ییخدی (ائوینی ییخدی)، قولاغیم باغلارام (قولاغیمی باغلارام) .

۸- اسم تصریفینده (-ین) شکیلچیسینین ،محاورهده چوخ زمان (-ون) شکلینده اولماسی: ائوون، ائوینون (ائوین ، ائوی نین) .

۹- " کیمی"نین هم " قدر" وهم " مثلی" معناسینا ایشله دیلمه سی: سمره - کیمی، بونون کیمی. (" قدر" معناسینا گلن " کیمی" دن باشقا " دک"، " تن /جن" ده ایشله دیلیر: ایندی یه دک ، ایندی یه جن، تورکیه تورکجه سینده " ایندی " یئرینه " شیمدی"، " اوچون " یئرینه " ایچین"، " هارا " یئرینه " نره" و " هارایا " یئرینه " نره یه"، " هاجان " یئرینه " نه وقت، نه زمان" ایشله دیلیر.

۱۰- فعللرین تصریفینده :

الف- بیرینجی وایکینجی شخص شکیلچیلری: (-ام /-م) و (-ان /-ن) شکلینده دیر " آلیرام" (تورکیه تورکجه سینده: آلییوروم)، " گله رم" کیمی بیرینجی جمع شخصده ادبی دیلده (-ایز) ایله وهمده محاورهده اولدوغو کیمی (-یک) ایله، گلیریک، آلیریق (تورکمنجهده کوکلن لهجه سینده ایسه " گل یل"، " آلیاق")، وایکینجی شخص ایچون محاورهده (-سیز/سوز): گله رسوز (تورکیه تورکجه سی: گلیرسینیز) قالیرسیز (قالیرسینیز) ادبی دیلده (-سینیز) ایشله دیلیر. اوچونجی شخص شکیلچیس (-ر) محاورهده دوشر: آلیر (آلی)، ادبی دیلده (-ر) دوشمز. بئله جه " خبر" ین صونوندا دا (-م) گله ر: آتایام (تورکیه تورکجه سینده: آتاییم)، من گؤزه لم (بن گؤزه لیم) کیمی .

ب- بیر- بیریندن آنجاق مصوتده فرقلری اولان ایکی جور مضارع

واردیر: (-یر/-ور) شکیلچیلی " ایندگی" افاده اعدن .

مضارع: گلیرم ، قالیرام ، آلیر ، اولور کیمی . شکیلچی اسکی عثمانی - نلیجادا (*yalır /- yir*) و ایندیکی تورکیه تورکجه سینده (*yir /-*) دور، بوفعللر منفی شکیللری ده محاورهده بئله دیر: گلیرم ، قالیرام .. و ادبی دیلده ایسه : گلمه بیرم ، قالما بیرام دیر .

ایکینجی شکیل ایسه (-ر/-ار) شکیلچیسایله دوزه لیر، سوکثنیش مضارع زماننی دیر: گله رم ، قالارام ، آلا ر ، اولار (تورکیه تورکجه سینده : گلیریم ، قالیریم ، آلیریم ، اولور) . منفیلری : گلمه رم ، قالما رام ، فعل کؤک لری مصوته ختم اولدوغوندا تصریف شکلی (تورکیه تورکجه سینه یا خبنلاش اراق) بئله اولار: دایا بیرام ، دینله بیرم ، اوغویورام .

یونلارین معاوره ده کی شکیللری ده بئله دیر :

داریرام ، دینلیرم ، اوخورام

ج - بیزیم دیلده مستقبل گئیش مزارعه ده افاده افتک اولار : گله - رم ، قالارام ... ویا خود گله جگم ، قالاجا غام ... ماضی بیان ائله یین "گلد - یینیز" معاوره ده "گلدیز" اولار .

ماضی نی ، حال ایچون ده ایشله درلر : من گئتدیم ("من گئدیرم" یئرینه) گئنه مستقبل افاده ایچون (- اسی) شکیلچیسندن ده فایدالانماق اولار : گئده سییم ، باشلایا سی یا م کیمی . (اسکی عثمانلیجا دا : "ساواش ائیله یه سی یئر" یعنی ساواش ائدیله جک یئر) . (- یب) اکثرا " (- میش) یئرینده کئچر : " احمد گلیب منی گورمه ییب " یا خود " احمد گلیمش منی گورمه - میش " ، (اسکی عثمانلیجا دا : " - اوبان / - اوبن " یا خوبان ، گورو بن) . انشائی وجه لر : ادبی - یازی دیلینده ، گله ییم ، یا خالیم شکیللری موجود ایسه ده " گله م " ، " یا خام " صورتلری ایشله دیلیر ، شرطی وجه ده منفی شکیللر - یین (ز) لر دانیشما دیلینده تلفظ اولماز : آلماسام (آلماسام) ، شرط شکیلچیی "سه" خلق دیلینده بعضا "تکرار اولار : گئدرسمه ... کیمی . سوال ایچون بعضا " (- می) شکیلچیی ایشله دیلمز ، اونون عوضینه صون هجا اوزادیلار و سین طونو یوکسه لر : گئده رسن می ؟ گئده رسن ؟ (تورکیه تورکجه سینده : گئده رمی سین ؟)

ج - کلمه خزینه سی (ووکابوله ر)

اکثریت له کلمه لرین معناسی بیرا ولماق لا برابر ، دیلیمیزده بعضی سؤزلرین - همده لاپ چوخ ایشله دیلنلردن بیرپاراسی نین - تورکیه تورکجه سینده معناسی فرقلی دیر . یونلاردان بیرنچه مثال وئیریریک : تورکیه - تورکجه سینده کی معنالار پارانتیه زلرده ایکینجی اولاراق یازیلی دیر : چؤل (ائوین خارجی - بیابان) ، صاباج (بیرگون صونرا - سحرچاغی) ائرتیه (ائرکن ، تئز - صونرا) ، صاغلماق (ووردورماق - گیزلتمک) ، دوشمک (انیمک - ییخیلماق) ، دانیشماق (سؤز دئمک و جواب ائشیتمک - مشورت ائتمک ، مصلحت ائتمک) ، قورتارماق (بیتمک - نجات وئرمک) ، دولای - نماق (یا شاماق ، کئچینمک - بیرشئیین اطرافیندا گزمک) ، قاییرماق (میدانا گتیرمک ، اولماسینی صاغلماق - همت ائتمک ، تبعیض ، بیررسی - نین الیندن توتماق) ، آیاقلانماق (پامال اولماق - عصیان ائتمک) کیمی .

لهجه فرقی اولاراق دا " تانیس " یئرینه تورکیه تورکجه سینده " تانیدیک " دئیرلر. هابئله دیر : چتینلیک چکمک (تورکیه تورکجه سینده : زورلوق چکمک) ایشیق اوطاق (آیدینلیق اودا)، هامیسی (همیسی)، اوزگه (باشقا)، قونوم قونشو (قونو قومشو)، بیرنجه آدام (بیرچوق آدام)، یاغیش یاغماق (یاغور یاغماق)، لاپ اوزو (تام کندیسی)، آل وئرجی (تاجر، تجار)، عربجه کلمه لردن ده مثلاً " *meselen* (مثلاً *mezela*)، حصه (قسم) و بونون کیمی. وگئنه : یابیز (گوز *güz* یاخود صون بهار) قاینا رماق (گئری چئویرمک)، بولاق (بینار)، تاپماق (بولماق)، دونن کی (دونکو)، فارسجانی تائیری ایله ده بیزده " آسان " دئییلیر تورکیه ده - ایسه (قولای)، شنبه (جمعه اثرته سی) و شمال داروسحاتا ئیریلده بیرپارا کلمه لر رایج اولموشدور. تورکیه تورکجه سینده اولمایان معین موغولجا کلمه لر بیزیم دیلده واردیر : نؤکر، کوره کن، دارغا، حېدا (نیزه، میزراق)،

تورکولوق " دیلاچار " دان، اختصاراً " نقل ائتمکده " اولدوغوموز حصه لره بورا داصون وئیریرک. لکن، بیرنکته نی خاطراتماق دافایدا وار: بورا دا دقتیمیزی، خصوصیه دیلیمیزین و تورکیه تورکجه سینین داها چوخ فرقلر - ینده متمرکز ائله دیک. مشترک جهتلر حسابا گلمه یه جک حده چوخدور. یونا گوره بیر آز سعی ایله، و یاخود مختصر تعدیللرله، هم تورکمنجه و هم ده تور - کیه تورکجه سینده یارادیلیمیش اثرلردن فایداالانما میز ممکندر. بیزیم بویولدا کی راستلایا جاغیمیز چتینلیک لردیل آیریلیغیندان داها چوخ، الفبا فرقلریندن آسیلی دیر. هله، ادبی یازی دیل لرینده سویاخیلیق داها چوخ اوزونو گؤسته ریر. صون زمانلاردا، دیلی آریتماق - تمیزله مک حرکتلر یئنی و غوزجا دان چیخان بوگوزهل و قوتلی اوج شاخه نین (بیزیم دیلیمیز، تورکیه تورکجه سی و تورکمنجه نین) ان یئنی انکشاف مرحله لرینی تشکیل ائد - یر، بوتاه لیک لری علاقه ایله تعقیب ائتمه لی یک. زیرا بو حرکتلرین مثبت و منفی طرفلرینی داها دربندن آنلاما میز، و سوتجره لردن آلا بیله - جگیمیز درس لر، بلکه اوز دیلیمیزین مسئله لرینی ده صا غلام و دوزگون حل ائتمه میزده فایدا لی اولار .

آذربایجان ادبیات تاریخچه بیرباخیش

۱۹

یازان: دکتر جواد هیئت

محمد راحیم (۱۹۰۷) - محمد راحیم لیریک شعرلری و منظومه لریله تانینمیش گؤرکملی شاعرلریمیزدندیر. او معاصر حیات، ساواش آدا ملارینی و خلق لردوستلوغونو ترنم ائدهن شعرلریله آذری ادبیاتینی زنگین لشدیر میشدیر.

محمد راحیم عباس اوغلو حسین اوف ۱۹۰۷ ده باکی دا آنا دان اولموشدور. ایلک تحصیلینی روس - تاتار مکتبینه آلمیش، اورتا تحصیلینی تاماملا دیقدان صونرا اونیورسیتیه گیرمیش و ۱۹۳۲ ده ماذون اولموشدور. راحیم بیرنجه ایل معلملیک ائتمیش و اوزون مدت مطبوعات و ادبیات ساحه سینده چالیشمیشدیر. شعر یا زماغا داها اورتا مکتبه باشلامیش و ۱۹۲۶ دا "گؤردوم" آدلی شعر "گنج ایشچی" غزئتینده نشر ائدیلمیشدیر. سوسیالیست انقلابی نین (اکتبر) ایل دؤنومونه حصر ائدیلن بوشعر "قیزیل گنج قلملر" و باشقا روزنامه و مجله لرده ده چاپ اولموشدور.

۱۹۳۵ ده شاعرین ایلک شعرلر مجموعه سی اولان "آرزولار" و صونرا دا آشاغیدا کی کتابلاری نشر ائدیلمیشدیر، "ایکینجی کتاب (۱۹۳۳)، "پار - تیزانین تفنکی" (۱۹۳۷)، "نوبار" (۱۹۳۹)، "وطن شوگیسی" (۱۹۴۲)، "خزرسو لاریندا" (۱۹۴۸)، "شوگی" (۱۹۵۴)، "سچیلیمیش اثرلری" (ایکی جلدده ۵۷- ۱۹۵۵)، "آرزولار گول آچاندا" (۱۹۶۵)، "دایا غیم" (۱۹۷۱) و سایره. بو کتابلار دالیریک شعرلریندن باشقا منظومه لری (پوئمالاری): "اولمه زقهرمان" "لنینگراد گؤیلرینده"، "سایات نووا"، "ناتوان خانم" و ترجمه لری درج ائدیلمیشدیر.

ایکینجی دنیا محاربه سینده راحیمین لیریکا سیندا کی وطنپرورلیک موتیولری داها دا قوتلندی و قلمی سونگو (سرنیزه) یه چئوریلدی. ۱۹۴۳ ده شوروی اوردوسو ایله ایران آذربایجانینا گلیمب صیرا شعرلرینده جنوبی آذربایجان خلقی نین آزادلیق اوغروندا مبارزه سینی عکس ائتدیر میشدیر.

محاربه ایللرینده سسته کار ق، قارا یوقالنه ج، حاجی یوفون یار اتد-
یغی "وطن" اؤیراسینین متنینی یازدی، وطن محاربه سی موضوعونا حصر
اقتصادی "لنینگراد گویلرینده" منظومه سی ۱۹۴۸ ده دولت مکافاتینا
لائق گؤرولدی .

م. راخیمین یارادجیلیغیندا ترجمه لری ده، بؤیوک یثرتوتور، او-
نون روس کلاسیک لری، یوشکی، لئرمونتوف، شکراسوف و باشقا سوویت شاعر
لریندن ترجمه لری آذری خلقینی سوویت روسیه خلق لری شعرینین نمونه-
لریله تانیش ائتمیشدیر .

م. راخیم، ارمی شعرینین گؤرکملی نماینده لری اولان هروانیس-
تومانیا دان و آوشتیک اسحاقیان دان، مشهور گرجی شاعری شوتا روستا-
وئلیدن، بؤیوک اوزیک شاعری علی شیرنوائی دن، آلمان شاعری شیللردن
و باشقالاریندان دا ترجمه لر ائتمیشدیر .

محمدراحیمه ادبی خدمت لریبه گؤره امکدار ایجه صنعت خادمی و خلق
شاعری فخری آدلاری وئرلمیش، لنینین و اتحاد شورویین باشقا نشان
و مدال لاریله تلطیف ائدیلمیشدیر .

لیبریک شعرلری، راخیمین شعرلرینین اساس موضوعو معاصریات، شو-
روی آداملارینین قوروجولوق ایشلری، وطنپرورلیگی، سئوینجی و موفقیتلری
تشکیل ائدیر. لیبریک شعرلرینده حیات دان آلدیعی تاثیراتی، سئوینجی و
فرحی افاده ائدیر. اوسون لیبریک قهرمانی چوخ حساس، اینجه ذوق صاحبی
سیر وطندا شدم و احتماعی حیاتین حادثه لری اونا دریندن تاثیر ائدیر .
"تئزیم"، "شاعربین اؤلومو" و "سهمین اولدوزلاری" کیمی شعرلرینده
حیات و اؤلوم حقیقدا، انسانین وطنه خدمتی و وطندا شلیق سورجوباره سینده
دوشونور؛ اوسون لیبریک قهرمانی اوزونو وطن اولادی، خلقین اوغل و حساب
اؤدیر و دنیا دایا حسی برارز قویوب گئتمک آرزوسيله باشاییر "شاعرین
اؤلومو" شعرینده نئله دئیر:

اؤله رکی دنیا دا سیر ایز قوبانا

اٹلر باخشی دئیر، اؤلوم ایتم یوخ .

نه یاس توتا و زامان نه ده آغلا خوخ ...

راخیمین شعرالهامی باره سینده صمد وورغون نئله یازمیش: اونون
شعرالهامی نیس ایدی منمعی حیات دیر، خلقیمیزین حیاتی، آذربایجان تور-
باغی نیس گؤزه ل و رنگارنگ طبیعتی دیر .

را حیمین شعرلرینده دنیا حادثه لرینین، خلقلرین آزادلیق اوغروندا

آپاردیغی مبارزه نین تصویر وترنمی ده مهم یغرتوتور. "یگددی زنجی"،

"هندی قارداشیم" و "ناظم حکمت آزاددیرمی" کیمی شعرلرینده خلق -

لرین امپریالیزمه نفرتینی و مستعمره صایدعی اولکهلرده باشلانان

آزادلیق حرکاتینی آلیشلاپیر.

"ایشیق" شعرینده شوروی اولکله سینین بشریت ایچون آزادلیق و سعادت

سمبولو اولماسینی ندیعی شکیلده افاده ائتمشدیر.

ایچوطن محاربه سیده یازدعی "پارتیزا سس تعسکی" شعرینده نئله یازیرد

دولدوروت دورورام قاتارلارسی

شانلی آزادلیغین ایلک باهارسی

بیرگون بدنتله سؤزه رسه دشمن

من سنی گنه ده آلیت دیواردان

بیرداها کیره رم امتحالارا...

ایکینجی دنیا حربی باشلاپاندا* ادبیانین و شعرین اساس وظیفه سی

وطنداشلارین وطن محبتی دوغوسو قوتله ندرمک، دؤیوشچیلری غلبه یه

ایناندیرماق و اولار دا دشمنه قارشی نفرت و غضب حسین آرتیرماق

اولموشدی. م. راحیم سوو طبعه نین عهد سیندن باشاریله گلدی. محاربه -

دن قاباخ شاعرین شعرلرینده مرحلی موتیولر دوشوندوروجو و سفربرائند-

یجی موتیولرله عوض ائدیلدی و دشمنه نفرت و غضب اونون اساس موتیولر-

یندن اولدو. "مقدس کدر"، "ناتاشا سس اولومو"، "اونودون قوجا قلادی"

"تک مزار" شعرلرینده شوروی آداملاری نین قهرمانلیغی، معنوی عالمی

و کدری تاثیرلی بیر شکیلده تصویر ائدیلمیشدیر. مقدس کدر شعرینده شاعر

شوروی دؤیوشچوسونون احوال روحیه سینین رئال و تاثیرلی افاده ائتمشدیر.

دهشتلی سرانق آلدیراجاق سو کدر،

اونو داغ تک هجوم قالدیراجاق سو کدر.

او، اووجودا صیخیر، باخ، غضبدن یاراغی (سلاحی)،

آزقالیرکی حاتلا سین تفسکی نین قونداغی.

توخومایی سیز اونا تسلی لرهدر دیر،

وطن درد، ائل غمی ان مقدس کدر دیر!

م. راحیمین محاربه ایللرینده یازدیغی شعرلرده ایکینجی موتیو

خلق لرین بین الملل بیرلیگی دیر. "قدرت نغمه سی" شعرینده شوروی خلق

لری نماینده لرینی بیر-بیر دانیشدیریر، هر جمهوریت اوغز وار قوتیله

ظلمه ودهشته صون قویمغا سۆز وقریر.

آذربایجان سؤیله دی: "دریا جا نفتیمیز وار،
منه ال آتالارین قودوز (هار) بئینی داغیلار!"
اغزبک دئدی: "سۆز لیم دنیا بیلیرکی، حق دیر،
پامبو قومدان فاشیزمه کفن توخونا جاقدیر!"

ایران ا گلدیکی زامان ایران آذربایجان زحمتکش لرینین حیاتیندا
بیر میرا شعرلری ا زدی. "خالچا قیز"، "شاطیر"، "آیران ساتان" کیمی
شعرلرینده زحمتکش لری آغیر حیاتی، حقوق سیزلوغو و استعمار ائدیلمه
سینی تصویر ائتمیش دیر.

راحیمین اجتماعی موضوعدا یا زیلیمیش رباعیلری ده جالب دیر، بو
رباعیلرده حیاتدان و اجتماعی قورولوشدان آلدیغی سئوینجی ترنم ائدیر.
گؤزه للیک، سعادت و ترقینی ترنم ائدن شاعر نقصانلاری دا گؤزون
قاچیرمیر:

روحوم صیغیشما بیر اصلا" دارلیغا من آزاد گلمیشم گئیش وارلیغا
شعریمین سونگوسو سانجیلا جاقدیر حیلّه، فتنه، ریاکارلیغا
منظومه لری - راحیم اساسا "لیریک شاعر اولسا دا، گئیش ائپیک لئو-
حه لری را تماغا قابلدیر. اونون "اغلمه زقهرمان"، "لنینگرا دگؤیلرینده"
"سایات نووا" و "ئاتوان" کیمی منظومه لری صنعتکارلیق نمونه لری دیر.
راحیمین پوئمالاریندا دا لیریکا قوتلی دیر. شاعر حادثه لری سئیرچی
ائپیک طرزده، اویرکتیو تصویر ائتمکله یا ناشی اولارلا شخصی مناسبتی
نی بلا واسطه و آچیق بیر شکله بیلدیریر. بونا گؤره ده اونون منظوم-
ه لری لیریک - ائپیک کارکترده دیر.

شاعرین بعضی منظومه لری شفاهی خلق ادبیاتینین، ناغیل و افسانه -
لرین تاثیر آلتیندا یا زیلیمیش دیر. "قیرخ قیز" و "آرزو قیز" پوئمالا-
ریندا گئچمیشده خلق کوتله لرینین ظلمه، حق سیزلیغا اعتراضی، گله جک
آزاد حیات حقینده کی آرزولارینی افسانه وی و ناغیل واری بیر طرزده
تصویر ائتمیش دیر.

راحیمین منظومه لرینین اساس موضوعونو آزادلیق، عدالت و خوشبخت-
لیک اوغروندا مبارزه تشکیل ائدیر. بو اثرلرین باش قهرمانلاری خلق
ایشی اوغروندا چالیشان آداملار دیر. "اغلمه زقهرمان" اثرینده س. م.
کپروفون بدیعی صورتینی یا راتمیش و اونون آذربایجاندا چالیشدیغی
زامان خدمت لرینی تصویر ائتمیش دیر.

تاریخی موضوعلاردا " خاقانی " نمایشنامه سینئ (۱۹۵۵)، "سایات نووا" (۱۹۵۶) و "ناتوان" (۱۹۶۴) منظومه لرینی یازمیشدیر .

سایات - نووا اون سککیزنچی عصرین مشهور ارمنی خلق شاعری دیر . اونون حیاتی جوخ فاجعه لی کئچمیشدیر . ارمنی ، تورکی و گورجی دیل لرینده شعر یازان شاعر بیرمدت تفلیس ساراییندا یا شادیقدان صونرا سارایدا قاپیر و خلق ایچینه گلیر و عاشیقلیق ائدیر . بیرمدت صونرا کلیسایه کئدیب عبادتله مشغول اولور و بئله دئییر :

نه ایچون یوخسولون قارادیر بختی
نه دن وحدانلیلار جکیلیر دارا
اوجادیر نه قدر حیله نین تختی
نه دئییم ، نه دئییم من بو روزگار
علاجیم قالما ییب ، چاره یوخ داها
اوزاqlاشماق ایچون قانلی دنیا دان
کئدیپ قاپانارام عبادتگاها .

آغا محمدخان قوشونلاری تفلیسه هجوم ائدنده خلق بوشاعری کؤمگه چاغیریر . شاعر خلق مصیبتینه دؤزه بیلیمیر ، کمانینی گؤتوروب خلقی مبارزه یه چاغیریر . شاهین عسگرلری شاعری اولدوروب کمانینی سوسدورما - غا (ساکت ائتمگه) جالشیملار . لکن اونون کمانی نین سسی کسيلمیر چونکی بو سس خلقین واولکه یین سسی ایدی :

بیلسین ، دئییر ، آزعین دشمنیم
بو دنیا اون سیزدا بورانلی قیشدیر .
چوخ هده (تهدید) لر گؤروب اینجه کمانیم
لکن بیرجه دفعه او سوسامیشدیر .
خلاد ظن ائله مه اورهک داغلایان
قوچا سازاندانین اغوز فغانی دیر
یوخ ، یوخ کمان دگیل بئله آغلایان
دردلی بیر اولکه نین ترجمانی دیر .

سایات نووا منظومه سی راحمین ان موفقیتلی اثرلریندندیر .
" ناتوان " منظومه سینده ناتوان خانم یال نیز شاعره کیمی یوخ ، اغوز دور -
نون ترقی پرور و خیر خواه آدمی کیمی ترسیم ائدیلیمیشدیر .
محمدر اخیم شهریارا شعر شکلیده ایکی مکتوب یازمیش دیر نمونه
ایچون بیرینجی مکتوبدان بیرنجه بند درج ائدیریک :

آیاغی آلتینا شهریاریمین کینه جوشدی طبعیم منه ساز وثرین
 قیشلا یو خودور ایشیم منه یاز وثرین
 سالماق ایچون قالی، بای انداز وثرین

.....
 ازل مایا سی دیر سودا خلقتین
 وصال دیر آخری هجرین، فرقتین
 عشق دیر چراغی ابدیتین

* عدالت دنیا دا گره کوار اولسون
 ایسته رم شرفلی بیر مجلس قورام
 حکمی هر طرفده برقرار اولسون
 سفره مین باشیندا شهریار اولسون

* من گینه آرا زین قیراغیندا یام
 بویاندا، او یاندا اولسام نه فرقی
 عزیز قاردا سیمین سوراغیندا یام
 من کی اوز آنا مین قوجاغیندا یام

* قیش کؤچوب گئندنده ایلک باها رگله ر
 داریخما ای کؤنول، وقت اولور البت
 یاییزیاغیشی نین دالی قار گله ر
 دوغما باکی سینا شهریار گله ر
 استاد شهریار را حیمین مکتوبونا اوزون مطوم جواب وثرمیش بورا دا
 اونون ایکی بندینی درج ائدیریک :

آغ کؤیرچین آغ قانادین آچارسان
 اولدوز لانیب باکی دئییب قاچارسان
 دام دیواردان بیر قوزانیب اوچارسان
 اوپوشلری را حیم بیگه سپهرسن

قاردا شیمین بال دوداغین اویرسن

دئینه قارداش مکتوب گله ییغتشدی
 آتیشدی قجا یارالاریم بیتیشدی
 سئوینجیمیز قالخیب غمله آتیشدی
 قارا بختین گینه اوزو آغ اولسون
 یاردا بیزدن یاد ائله یب ساغ اولسون

ایکینجی مکتوبو شهریاردان آلدیفی جوابدان صورایا زمیشا یکنجی
 مکتوبدا را حیم حسرتله بئله دئییر :

دئمه بیرم منه سیز باغ گونده رین
 تیریزدن بویانا گلن تاییلسا
 بیرجه یاشیل بوداق یارپاق گؤنذرین
 منه بیرجه اووج تورپاق گؤنده رین

* صنعتی آنلایان بیلیرمن کیمم
 خزر ساحلینده گلدیم دنیا یا
 صدقلی سازداکی اینجه بیر سیمم
 شهریار قارداشی محمد را حیمم

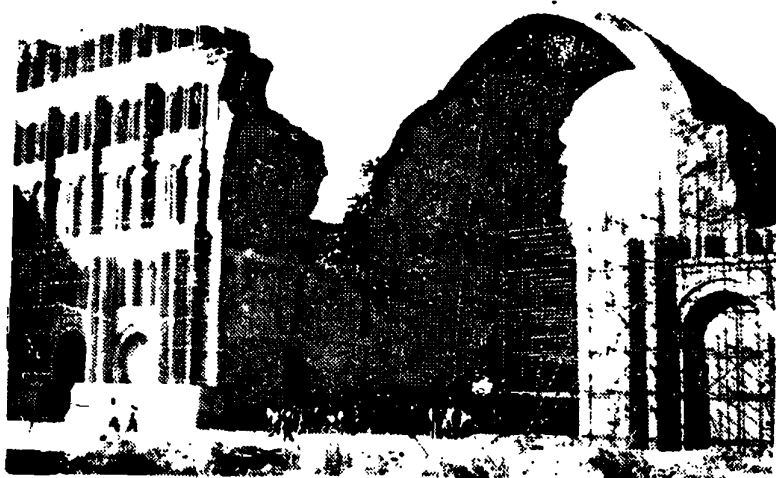
را حیم خاقانی شیروانی دن گؤزه ل ترجمه لریا زمیش . سورا دا "ایوان
 مدائن (قصیده سنین ترجمه سینی "مدائن خرابه لری منظومه سی"
 درج ائدیریک :

عبرتله باغ ای کؤنلوم بو عالمه گل بیر آن
 ایوان مدائینی آیینه، عبرت سنان
 دجله یله گذر ائیله بیر دفعه مدایینه
 بیردجله ده سن گوزدن تورپاغینا توک نالان

باخ دجله تۆکرگۆزدن یوزدجله قدر قان - یاش
 گۆز یاشی دگیل آتش سوزمکده یاناغی—ندان
 باخ دجله کۆپوک له نمیش هردالغا دوداغیندا
 بیر ائیله اوچوقدورکی، دوغموش کۆنول آهیندان
 گۆردجله نین حسرتدن باغری نئجه یانمیشدور
 سؤیله ائشیدیبن سن می؟ سو اوددا اولابریان
 دریایه، وئریر دجله ایللرله توکهنمه پای
 سن دجله یه پای وئر گۆزدن تۆکه رک آل قان
 قوپسا دوداغیندان آه، قلبیندن آلوهرگاه
 تن - یاری دونار دجله تن - یاری چاپاروولکان
 زنجیره دوشن دجله زنجیر کیمی قیوریلیمیش
 ایوان مدائینی گۆرجک یئرایله یکس—ان
 گۆز یاشلاری دیل آچسین ایوانا خطاب ائتسین
 بیر کلمه جواب آلسین عاقلین سوراغی اوندان
 باشلار اویوده، هر آن دیش - دیش دیواری قصرین
 صانکی دیل آچیب سؤیله تاریخینی هر دندان
 بایقوشلارین آهیندان یاش آغریمز آرتار هئی
 گۆز یاشی گلابیله ائت، دردیمیزه سرمان
 هر بولبولی بیر بایقوش، هر نغمه نی بیرنوحه
 ایزلر بوجهان ایچره، اولما بونا، گل حیران
 بیز عدل سراپیکن، ظلم ایله خراب اولدوق
 ظالم لز اولان قصره، گۆر نغیله یه چک دوران
 صاریتدی کیم افلاکه قالخان بئله ایوانی
 ائتمیش می خدا حکمی؟ یا چرخ فلک ویران
 آغلار گۆرومه گولدون موردون بو نه ماتمدیر
 چوخ گولمه لی دیر، بوردا، هر آغلامایان انسان
 نه زالی مدایینین، کوفه قاریسیندان کم
 نه حجره سی تندیردن، ناقص توتولار بیر آن
 کوفه یله مداییینی، معناده، برابر توت
 تندیر قالا، قلبینله، گۆزدن طلب ائت، طوفان

بیر وقت بو ایوانین، آستانه سینی اوزلر،
 سالدیقلازی، نقش ایلله، ائتمیشدی نگارستان
 بوردا، نوکر اولموشدور، بابل شاهی، ایللرجه
 ، یوقصره غلام اولموش، بیروقت شه ترکستان
 ائتمیش بورادان، بیرگون، شیر فلکه حمله
 جرئتله، او اصلان کی، یونموشلار، اونوداشدان
 ظن ائیلله، او ایامدور، فکرائیلله، نظر سال گور،
 درگاهدر همان درگاه، میداندر، همان میدان
 سؤیله، آیاغین برک باس، گوز یاشینی توک راحت
 بیز تورپاق اولوب گئتدیک سن ده دیری تورپاقشا
 آتدان یئره ان اوز سورت، تورپاغینا سئیر ائیلله
 فیل پنجه سی آلتیندا، شاه مات اولوب نعمان
 یوخ فیملری، نعمان تک، تورپاغا سالان شاهلار
 فیل کیمی گفجه - گوندوز اونلاری ازهر دوران
 تقدیره باخین، بیروقت، فیل عاجز ائدن شاهلار
 شاه ماتدا، قالیبدیر مات، بیر فیل کیمی سرگردان
 نوشیروانی قانین، هرمز قافاسیندا باخ
 ائتمیش بئله مست اولموش تورپاق دقدیگین عطشان
 تاجیندا اونون بیر وقت، واردیسا، نصیحت لر،
 مین لرجه، نصیحت وار، بینینده بوگون پنهان
 کسرا ایلله نارنجی، پرویز یله ترخسونو،
 چوخدان اونودولموشلار، تورپاقلا اولوب یکسان
 دوزدوردو، قیزیل ترخون، اموز سفره سینه پرویز
 سفره بزه نیب، اولدو زر - سبزه لی بیر بوستان
 پرویز، یوخا چیخمیشدیر، اوندان داها، سؤز آچما
 گئت "کم ترکوا" سؤیله زردن تره یوخ الان
 موردون هارا گئتمیشلر، ایندی او بو یوک شاهلار
 بیر حامله دیر تورپاق، چوخ اودموش او شاه خاقان
 چوخ گفج دوغا جاق، تورپاق قایدا بئله دیر اصلا
 تئز نطفه توتان کسلر، دوغماز او قدر آسان
 * قران آیه سی دیر: نه قدر بودنیا یه گلیب گفتدیلر.

مژوو یختیرن، مئی دیر شیرینین اوره ک قانی
 پرویز جسدیندیر، اول کوپکی، قویار دهقان
 اودموش نه قدر بیلسن ظالمیری بو تورپاق
 لکن یخنه، دویماز بو آج- گوز آدام اودماقدان
 کورپه قانینی سورتیر رخسارینا، انلیک تک
 بو دوشو قارا کفتار، آق قاشلی بو بیایمان
 "خاقانی" بو درگاهدان سن دایما "عبرت آل
 تا آلماق ایجون عبرت گلسی قاپینا خاقان
 اومسا دا بوگون درویش، شاهلار قاپیسندان پای
 درویشدن اومار بیر گون روزی، بونو بیل سلطان
 عادت بئله دیر، مکه تحفه وئرهر هر شهره
 سن تحفه مدایین دن آل، قوی بزه نه شیروان
 هرکس آپارار تسبیح چون" حمزه "گیلیندن دیر
 تسبیح آل، او بیژدن کی، تورپاغه دغوب سلمان
 عبرتله بو دریایه باغ، دادلی سویوندان ایچ
 اولماز کئحه سن عطشان، بوشط کناریندان
 کیم گلسه سفردن بیل، بیر تحفه وئرهر دوستا
 قوی ارمغانین اولسون هر دوستونا بودستان
 یاخ، گؤر، کی، بوشهر ایچره نه سحر یار اتمیشدیر
 عیسی کیمی بیر سرسم، دیوانه، حکمتدان

عبرتله باغ، ای کولوم، بو عااله گل بیر آن
 ایوان مدائینی آینه عبرت سان!

مهدی حسین (۱۹۶۵ - ۱۹۰۹) - مهدی حسین آذربایجان ادبیات تار یخینده گؤرکملی نثر، نمایشنامه نویس، حکایه و رومان یازان و معاصر ادبی نائلیت لری تبلیغ ائدن قوتلی پوبلیسیست کیمی تانیلمیشدیر. او ۱۹۰۹ دا قازاخ محالی نین شیخلی کندینده آنادان اولموش با باسی علی معلم و معارف کمیسری اولموش دور. ایلک تحصیلینی کندمکتبینده آلمیش صونرا باکی داتکنیکوم تحصیلینی تاما ملامیشدیر.

مهدی حسین کیچیک یاشدان کومسومول تشکیلاتینا گیرمیش و تفلیسده چیخان "یئنی فکر" غزئتینده مقاله لری یازمیشدیر ۱۹۲۷ ده ایلک حکایه سی "قویون قیرخینی" آدیله نشر ائدیلدی و ۱۹۳۰ دا حکایه لردن عبارت ایکی مجموعه سی چاپدان چیخدی (خاور و باها رصولاری) مهدی حسین ۱۹۳۰-۱۹۲۶ ایللرینده تاریخ فاکولته سینده اوخوموش و مأذون اولدوقدان صونرا آذربایجان پرولئتار یازیچیلاری جمعیتینه مسئول کاتب سئجیلمیشدیر. ۱۹۳۰ دا اونون بیر سیرا حکایه لری و "ادبی دؤیوشلر" آدلی تنقیدی مقاله لر مجموعه سی و "داشقین" رومان ی نشر ائدیلدی. صونرا مهدی حسین مسکو وایا گئدیپ دولت سینما توگرافی مؤسسه سی نین سناریو فاکولته سینده داخل اولدی و بو حادثه اونون نمایشنامه یازماق هوسینی آرتیردی. اول "شهرت" آدلی پیئسنینی یازدی صونرا دا "نظامی" درامی وزه رینده ایشله مگه باشلادی.

ایکینجی دنیا ساواشیندا آللو اجتماعی مقاله لر، جبهه و آرخا حیا- تینی و خلق لرین سارسیلماز (تزلزل ناپذیر) دوستلوغو نووعکس ائتدیرن حکایه، پوئست و پیئسلری یازدی.

" وطن چیچهک لری " آدلی حکایه لر کتابی. "فریاد" پوئستی محاربه دؤور و احوال روحیه سی نین بدیعی افاده سیدیر. الیاس افندیوف لایرلیکده یازدیغی "انتظار" درامی محاربه موضوعوندا ایلک موفقیتلی نمایشنامه لردن بیریدیر. آدب آذربایجانین اوزاق ویاغین گئچمیشی نین قهرمانلار رینی، آزادلیق اوغروندا مبارزه نی قلمه آلاراق گؤرکملی تاریخی شخصیت لرین سیما لارینی ترسیم ائدیروا و خوجو و تاماشاچیلری اجدادیمیزین شهر- تیله روحلاندیریردی. ۱۹۴۲ ده تاما ملادیغی "نظامی" و بیر ایل صونرا یازدیغی "جوانشیر" نمایشنامه لری ادبیاتیمیزین قیمتلی اثرلریندندیر دنیا ساواشیندان صونرا کی ایللر مهدی حسین ین ان وئریمطلی (محصولدار) دؤورو اولموش دور. او، رومان یازماغا خصوصی مثیل گؤستر

۱- میش و معاصر فعله حیاتیندان یا زدیغی اثرلریله بوتون شوروی اوّلکه لک
مقیاسیندا شهرت قازانمیشدیر. "آبشرون" رومانى دولت مکافاتینا (جا -
یزه) لایق گؤرولور و مختلف دیلرله ترجمه اولونوب گئیش یا بیلیر. صو
نراهمین موضوعدا "قارداشلار" رومانینى یازیر (۱۹۵۷). صونرا فعله لرین
سوویت رژیمیندن اولکی حیات و مبارزه سیله ماراقلانیر و نهایت ایکی حصه
دن عبارت "سحر" رومانینى یازیر. عمرونون صون ایلرینده "آلو" نما -
یشنامه سینى (۱۹۶۱) و "یئرآلتی چایلار دنیزه آخیر" (۵ - ۱۹۶۴) رومانینى
یازیر.

مهدى حسین عینى زاماندا ادبى تنقیدیه مشغول اولموش و معاصر
ادبى حرکتلره دایر قیمتلى فکرلر سؤیله میشدیر. اونون ادبى - تنقیدى
مقاله لری ۱۹۶۸ ده نشر اولونموش، "ادبیات و صنعت مسئله لری" آدلى کتا -
بیندا توپلانمیشدیر. بو کتا ب مؤلفین اؤز قلم یولدا شلاریله مناسبتلرینى
ویا زیچیلارین نائلیتلرینى بدیع شکلده گؤسته رمکده دیر.

مهدى حسین "آذربایجان ژورنالی (مجله) نین رداکتوری و آذربای -
یجان سوویت یازیچیلاری اتفاقی اداره هیئتى نین بیرینجی کاتبی وظیفه
سینده چالیشمیش و ادبیاتین انکشافینا و تبلیغینه خدمت ائتمیشدیر.
مهدى حسین بو خدمت لرین سایه سینده خلق نماینده سی سئچیلیمیش و خلق
یا زیچیسی فخری آدینا لایق گؤرولموش و بیر صیران شان و مدالار آلمیشدیر
مهدى حسین ۱۹۶۵ ده اوره ک خسته لیگیندن غفلتا "وفات ائتمیشدیر.

مهدى حسین یین اثرلرینده اونون زامانلا انکشاف ائتدیگینى و اثر
لرینین داها اجتماعی و اولقون (کامل) لاشدیگینى گؤروروک "شوگیدن
صونرا" حکایه سی (۱۹۲۷)، "کین" پوئستى (۱۹۳۵)، "داشکین" (۱۹۳۴)،
"طرلان" (۱۹۴۵) و "سحر" (۱۹۵۳) رومانلارینى بیر - بیرلریله مقایسه
ائده مک بو انکشافین نه قدر بارز اولدوغونو گؤروروک "شوگیدن صونرا"
حکایه سی نین قهرمانى الیاس کاسب اولدوغو ایچون شو دیگی قیزلا اولونه
بیلیمیر و اونون اؤزگه یه وئریله جگینى ائشیدنده ناکام عشقین وئردیگی
المدن باش گؤتوروب جبهه یه گئده جگینى سؤیله بیر.

"کین" پوئستى نین قهرمانى لاجین ده الیاسى خاطرلادیر. لکن لاجین
بیر آزداها اراده لی دیر و چتینلیک لده اولسا شوگیلیسى گلپازاق ووشور
لکن کئندن شهره گلن لاجینین نه حیاتیندا نه ده شعوروندا جدی دگیشیک لیک
گؤرونمور.

"داشقی" رومانیندا کی قهرمانلارومبارزه صحنه لری مؤلفین شاهه اولدوغو حادثه لردن آلینمیشدیر بو حادثه لر گرجی مونشویک لری نین آذربایجان اوزه رینه باسقی (هجوم - شیخون) ائتمه لریله عمله گلیمیش و کندلی لرایله قیزیل اوردونون مبارزه لری وقهرمانلیقلاریله قاباغسی آلینمیشدیر .

"طران" (۱۹۴۰) رومانیندا کی حادثه لر ۱۹۳۰ داباش وئرمیشدیر . مؤلف سوویت دؤورونده نایل اولونان اوج یئنی لیگه دقتیمیزی جلب ائتمیشدیر : کندمکتبی وخته خانه فردی مالکیتین سیخیشدیریلما سسی ، کولخوز اقتصادینین یارادیلما سسی . مهدی حسین یئنی حیات قوروجولوغو یولوندا منورلرین خدمتینی داها دولغون عکس ائتدیرمیش وبومقصدله کندمکتبی معلمی طرانلی اثرین قهرمانی سویه سینه قالدیرمیشدیر .

"سحر" رومانیندا بایرام گئثریده قالمیش بیر کندلی سویه سیندن انقلا بچی فعله سویه سینه یوکسه لیر . بایرامین حیات یولو ، اوسون ایش وچؤره ک ایچون باکی یا گلیب صوراکنده قایتما سسی ظاهرا "کین" حکابه سینده کی لاجینین حیات یولونو خاطرلادیر . آنجا ق لاجین داها جوخ فردی یلاندا تصوبر ائدیلمیشدی . اوشهره گئنده اساسا "اؤزونون عائله سینین گئچیمیله" (گذر - انی) ماراقلانیردی . بایرام ایسه شهره فردی نیت له گلنده بورادا - اجتماعی و صنفی شعور و انکشاف ائدن بیر فعله کیمی یئتیشیر و اؤز عائله سی حقینده قایقیسی ، اجتماعی نیتی قارشیسیندا ایکینجی درجه ده قالیر . او ، کنده قاییداندا شهره اؤگره ندبک لرینی کندلی لره اؤگره دیر و اونلا - ری اویان دیر ماغا جالیشیر . کندین آیلیمیش آداملاری بایرامین شخصیت - ینده اؤز صنفینی مبارزه یه تشویق ائده ن بیر تشکیلاتچی گؤرورلر - اونون تاپشیریغینی اجتماعی تاپشیریق کیمی حان - باشلا یئرینه یئتیریرلر . بورادا مؤلف کوتله وی فعله حرکاتینی خصوما "کندمعیشتینی و بورادا کی اجتماعی فدیتلری و کندلی صورتلرینی صنعتکارلیقلا ترسیم ائتمیشدیر .

علی آقا واحد - آذربایجان ، ایران و ترکستان اؤلکه لرینده غزل شاعری کیمی شهرت قازانمیش علی آقا محمدقلی اوغل و اسکندراف (واحد) ۱۸۹۵ ده باکی نین یاخینلیغیندا ماساچیرکندینده آنادان اولموشدور .

اولحه ایکی ایل ملاخانه مکتببنده اوخوموش صونرا مکتبی سوراخمیش ونشجه ایل بقال و خراط شاگردی و صونرا دابواپشین استادی اولموشدور .

علی آقا واحد کلاسک مکتب تحصیلی آلمادیغی حالدا اوزمان باکی دا چیخان روزنامه و محله لری اوخوموش و اونلاریس تاثیرله اونداسهرهوسی اویانمیشدیر . او ، مستقل اولاراق شعراصولونو اوخویوب و ۱۹۱۴ ده ایلک شعرینی یازمیش و "اقبال" غزیتبنده نشر ائتمیشدیر .

واحدن گچلگکنده داها حوق غزل شاعرلری طرفیدن قورولان وادار ائدبلس شعر محلسلری دایرایدی . واحده بیرمدت باکی دا بئله رندانه شعر مجلسینه (عبدالخالق یوسفین ائوینده تویلان شعر مجلسی) دوام ائتمیشدیر .

ییر . بو محلسده مشهدی آذر ، عبدالخالق یوسف ، آقا دا داش منیری ، عبدالخا - لق جنتی و صمد منصور کیمی زمانین ان گؤرکملی ماهر شاعرلری اشتیراک ائدیردیله . کلاسک آذربایحان ، ابران و تورک شعرینین اینجه لیک لرینه واقعا اولان بوشعر زرگرلری نین فکرینه گؤره شعرین معناسی نه قدر معمالی اولوب نه قدر جتین آنلاشیلما ، شاعرین هری ده او قدر چوخ قیمتلندیر - یلیردی . اولار بوساحه هنرلرینی گؤسته رمک ایچون بعضا "بیر - بیر لیه یاریشیردیله (مسابقه قویوردیله) . گنج (جوان) واحده هردن بیر بئله یاریشلارا گیریردی . گنج شاعر علی آقا واحدلقی ده بو مجلس ده استادی عبدالخالق یوسف طرفیندن وئریلمیشدیر .

واحدده غزل یازما غاشوق یارانما سیندا فضولی نین چوخ بؤیوک تاثیری اولموشدور . او زو بوباره ده دئیرکی ۱۹۲۱ ده عزیز حاجی بیگوف طرفیندن آذربایحاندا تماشا یا قویولان " لیلی و مجنون " اوپراسینا باخما سئیدیم و اونو یاخشی درک ائتمه سئیدیم منده غزل یازما غا شوق یارانما زدی .

من اوزمان باشا دوشدوم کی ، یولوم بؤیوک فضولی نین یارادیجیلیغینی درک ائتمک یولودور . حقیقتا " واحده عشق و محبت شاعری اولان فضولی یولونو تعقیب ائتمیش و معاصرلری طرفیندن " فضولی یادگاری " لقبینی آلمیشدیر . بوندان باشقا واحدین غزل شاعری اولما سینا اونون گنجلی - گینده اوز وئره ن . بیر عشق ماجراسی ده سبب اولموش دور . واحدا کسی دا قالچی بیر اؤزبگین قیزینا (زلفیه تکه) عاشق اولموش و بیرمدت اونون عشقیله یاشامیش و اوندان آلدیغی الهاملا عاشقانه غزللریا زمیشدیر .

یازیق کی بیرمدت صونرا زلفیه آتاسیله بیرلیکده سمرقنده کؤچور و

واحدده ائولئمه امكانلاريني حاضراديقدان صوراقيزايله ائوله نمك ايچون
سمرقنده گئديرلكن زلفيه آتاسي نين امريله واحد سمرقنده چاتماييش
نشاندانير و واحد ين الى بوشا چيخير واوزدئديگينه گوره (ايلك عشقي
داسا دگيب سينير) .

۱۹۰۵ - انقلابيندان صورا آذربايجاندا چيخان غزئت و ژورناللار -
ين تاثيريله واحد اجتماعي حياتلا سينخ (برك) علاقه داراولان ادبيات ،
ساتيريك شعره مثيل ائتدى وچوخ گئچمه دن "طوطى" ، " باباى امير" ،
" مزه لى" و "ملانصرالدين" (۱۹۲۵) صحيفه لرينده يازماغا باشلادى .
واحد ين شوروى رژيميندن قاباق ، مطبوعاتدا نشر ائديلن شعرلرينده
تعاميله حياتا باغليليق ، وطنپرورليك و زحمتكشله درين رغبت گوزه
چارپيردى :

آهيم شررى يئتسه نولور عرش برينه * صرا اتمك اولور مو وطنين دردسرينه
بيلمز وطنين قدريني اول كس كي دنى دير
صراف تانير گوهرى ، يئتك نظريئه
*
اوره گيمده او قدر سئوگى و اريمدى وطنه

نئجه كي عاشق اولوب بلبل شيدا چمنه
۱۹۱۵ ده چيخان "باباى امير" مجله سينده "گلدى باباى امير" آدلى
ساتيريك غزلى درج ائديلميش اوندان صورا بوطنز مجله ايله همكارليغيغا
ادامه وئرميش وهما ن ايل طوطى ساتيريك ژورناليندا " رۇيا دگيل" آدلى
شعرى درج ائديلميشدير . بورا دابوشعريين نمونه ايچون ايكي بنديني درج
اقتيريك :

طوطى ياز بوسغوزو خلقه ائله اعلان من اولوم
هامى بيلسين ، آييليب داخي مسلمان اولوم
جمله سى علم ايله اصلاح ائيله يبايراديني
شوقيله مكتبه قويמוש هامى اوز اولاديني
جهد ائتديرلر وطنين دفع ائده لر جلاديني
هره بير نوعيله خدمتده چيخارميش آديني
طوطى ياز بوسغوزو ، خلقه ائله اعلان من اولوم
هامى بيلسين ، آييليب داخي مسلمان من اولوم
گورمه سين بيرده مسلماندا ديلنسين فقرا *

هرنه گورسن ، گوره جکسن عقللا و فضلا
 هامی تصدیق ائده جک هرنه بویورسا علما
 یغنی مکتب وطن اولادینا ائتمیش ده بنا
 طوطی یا زبوسوزو ، خلقه ائله اعلان من اولوم
 هامی بیلسین آیللیب داخی مسلمنا من اولوم

.....

۱۹۱۶ دا "طمعین نتیجه سی" آدیندا ایلک منظوم کتابچاسی چیخیشد.
 بو کتابچا دا اوشاقلار ایچون حکایه لر " حکایت ملا و اوکوز ، نصیحت آدم
 هوا " منظوم شکیلده یا زیلمیش ومؤلف اوشاقلاردا طمعه قارشى نفرت حسی
 باتماغا چالیشمیشدیر .

واحد شوروی حاکمیتی دؤورونده یا رادیجیلیغینی انکشاف ائتدیر-
 نه ، دلیل واسلوب جهتیندن ده ممکن اولدوغو قدر معاصره شدیدر مگه چا -
 شاراق ، " شرق قادینی " ، " کومونیست " وسایر غزئت ومجموعه لرده مؤثر
 ز وسایر شعرلر چا پ ائتدیرمیش و " تنقید - تبلیغ " تئاتریندا فعالی
 رتده مشهور سیاسی - اجتماعی وتنقیدی مضمونلوم یخانا لاری یله * اشترا
 ندیب گئنیش رغبت قازانمیشدیر .

۱۹۳۸ ده " ملاخانه " و ۱۹۳۹ دا " غزل لر " آدلی کتابلاری نشر ائدیلدی
 ایکینجی دنیا حربینده وطن حقینده شعرلریله برابر آلمان فاشیست
 رینی افشاء ائدن طنزلریا زمیش و ۱۹۴۳ ده اونا اینجه صنعت خادمی فخری
 دی وئریلمیشدیر .

واحدین اساس شهرتی غزل شاعری اولماغیندا دیر . واحدین غزللری
 فعله لر چا پ اولموش و بعضی لرینه ماهینیلار بسته له نمیش و خواننده لر طر-
 نیندن اوخونموش و ایندی ده اوخونما قدا دیر . ایراندا ۴۰۰ ایلدن بری تور-
 کی دیلینده اوخویوب یا زماق قدغن اوله و غوالده طهران رادیوسوندا
 واحدین غزللری مصطفی پایان طرفندن اوخونموش و ایندی ده بیر چوخ آذری
 خواننده لری اونون غزللرینی از برا و خورلار . واحدین غزللرینی آغیزلارا
 سالان و دیلدن دیله و ائلدن - ائله گز دیرن باشلیجا سببلر بونلار دیر :
 اولاً " اونون دیلی ساده و صمیمی و آیدین دیر ، اوفضولی نین دئدیگی سبکده

* - مجلسلر و چایخانا وتویلاردا بدا هتا " سؤیله نیلمیش وضعیت او یقون
 طنز و خوشمزه لیک مضمونلودؤرد مصراعلیق شعرلر دیر .

(اوخوماقدا ويازماقدا آسان) يازماغا چاليشميش وبونا داموفق او —
 لموشدور. ا و نون غزللري كلاسيك غزل خصوصيت لرينه رعایت ائتديكي حالدا
 ساده، آسان آنلاشيلان، ياخشى ياداقالان وخلق دانيشيق ديلينه وافاده
 طرزينه ياخين يازيلميشدير .

هركسين دهرده سن تك گوزه ليم دلبري وار
 خوش اونون حالينه دنيا دهنه درد- سري وار
 قورخورام، نازيله چوخ باخما، يامان گوز چوخ دور
 هرگورن سؤيله بير حسرتله : عجب گوزلري وار
 دوشون اغوز قدريني آلداتما يا بيگانه سني
 اللي يئردن گوزه ليم، گوزلرينه مشرتي وار

بومصراclarداكي افاده طرزي دانيشيق ديلي قدرجانلى، طبعي وعين زمان
 دابدعي تاثيره مالكدير. واحد غزللرينين بويوك بير اكثريتيني بداحتا "
 حال و وضعيته مناسب شكيلده يازميشدير. ا و نون غزللرينين باشقا بير
 خصوصيتي ده اونلارين چوخوندا لطيفه، ظرافت مثيلي اولما سدير. كلاسيك
 ادبياتدا واونوتقليدائدنلرده اكثريتله غزللرده بيوفاليقدان ويارين
 جفا سيندان شكاييت، مايوسلق و ترك دنيا روحو گورولمكده دير. لكن واحدا
 غزللرينين چوخوندا شئليك، نيكيبن ليك ومزه لي روحو حس ائيلير :
 واحدين قلبيني اينجيتمه سينار شاعر دور

جانان آرتيق سني اي غنچه دهان ايسته بيرم

مشق زنجيرينه واحد ده گرفتار اولدى *

آزدى گويا جيري ده آرتدى بوديوانه لـرين

واحدا فرصت ايكن هر نه ايشين وار گشجه گور *

سحرين فكريني قبيليق سحر انشاء الله

گوزه ليم، ائل دويار آخر، منه آزقاش گوزائله *

بيرده آلدانمارام، اولسم ده وفاسيز گوزه له

گوزه ل حياتيني واحدفنايه صرف ائتمه * سني زمانه يئتير مزدوباره بيردنه سن

واحدين غزللرينده اكثر كلاسيك غزللرين خلافيه، معين درجه ده زمانه

ميزين علامتلري عكس ائيلميشدير. واحد بير چوخ غزللريني فضولى نين غزلـ
 لريندن الهام آلاراق يازميشدير. واحد كلاسيك ادبي ميراثيميزدان ائتديـ

ترجمه لرله ده آذربایجان ادبیاتینی زنگین له تدیرمگه جالیشمیشدیر. او،
 خاقانی، نظامی و فضولی دن غزل شکلینده ترجمه لر ائتمیشدیر.
 واحد ۱۹۶۵ ده باکی دافات ائتمیش و آجی اؤلومیه آذربایجان خلقینی،
 هله اونو تانییب، غزللریله آشنا اولانلاری ماتمه بوروموشدور. معاصر
 شاعرلریمیزدن غ. بیگدلی باکی دایکن اونون جنازه سینین باشی اوستوند
 اونون حقینده (واحدی دهمه ده یلتمیش گوردوم * گنجی ویرانه ده باتمش
 گوردوم *) بیتیه باشلانان غزلینی سؤیله میش. ایراندا داسا والان همان
 گون باکی را دیوسیندان آلدیغی خبرین تاثیرینده (یاییزچاغی سولدی
 ائلیمین گوللری واحد * مایوس اولاراق آغلادی بولبول لری واحد)
 مطلع لی شمرینی یا زمیشدیر. واحدین سچیلیمیش اثرلری ایکی جلدده آذر-
 بایجان دولت نشریاتی طرفیندن ۱۹۷۵ ده باکی دانشرائیدیلیمیشدیر. ۱۹۸۴
 داشعرلرینین مهم قسمی کلیات واحد دیه علی تبریزی طرفیندن توپلام
 نیب چاپ اولموشدور. ایندی نمونه ایچون واحدین غزللریندن نئجه سینیی
 درج ائدیریک :

بلیلون ناله ی جانسوزونا باعث گول ایمیش
 گوله ده عاشق سرگشته اولان بلبل ایمیش
 من دئییردیم کی، اومه، مهر و وفا صاحبی دیر
 دئمه بس مهر و وفادن او، اؤزی غافل ایمیش
 داشا تاثیر ائله دی آهیم اودیله یاندی
 بیراثر ائتمه دی اول شوخه نه آهن دل ایمیش
 پیرمیخانه سوزین شیخ قبول ایله دی دون ***
 آدم اولادی دیر حقاکی هله قابل ایمیش
 یوخدور عاشق دئدی، اول مه، منه سندن غیری
 گیزلی مندن، دئمه، بیگانه لره مایل ایمیش
 عشقه دل و غرمز ایدیم بارغمین بیلستیدیم
 نه بیلیم عشق دن عشاقه بلا حاصل ایمیش
 " واحد " مشکل ایشه خلقدده صبر اولسا اگر
 اولو تدریج ایله آسان هرایش مشکل ایمیش

* - بو غزل وارلیق مجله سینین آلتی مایه سیندا چاپ اولموشدور. *** دونن.

قارا زولغون اومه رخساره‌ای گول سایه‌بان ائتمه
 هلالی، ظلمت شبدده بولود ایچره نهان ائتمه
 لبیندن دیشله دیم قان ائيله دیم مانکی خطا ائتدیم
 آماندیر سن داها گل تۆکمه قانیم قانه قان ائتمه
 او گول رویوندا کی خال سیه دن احتیاط ائيله
 بهشتین باغینا هندونی گۆزله باغبان ائتمه
 غمیندن تنگه گلدیم سرو بویلوم بغیله نازا ولماز
 ترحم ائيله کویوندا گوزوم یاشین روان ائتمه
 رقیبین باشقادیر کویوندا گرمکدن تمناسی
 اینانما سئوگیلیم نامحرمی محرم گمان ائتمه
 اوزون " واحد " مقصر سن سنه جانان نه حور ائتمه
 کونول وئرمه گۆزه لر زلفینه آه وفغان ائتمه

کونلوم گینه بلبل کیمی شیدای وطن دیر
 محنون ائده ن عاشق لری لیلای وطن دیر
 یوزلرله گۆزه ل عاشقی اولسام دن، اما
 قلبیم گینه ده عاشق - سودای وطن دیر
 دنیا یه گۆزه للیک وئره ن ، البته ، گونهدیر
 اوندان دا گۆزه ل خلقه تجلای وطن دیر
 قویماز بو مقدس بندره بیگانه توخونسون
 هرکس کی، صداقتلی دیر، ابنای وطن دیر
 تعریف بهشت ائيله مه سین خلقیمه هئج کس
 جنت ده ، بهشت ده ، بیزه صحرای وطن دیر
 " واحد " ائله ظن ائيله کی، من یوسف مصرم
 معشوقه منه عشق زلیخای وطن دیر

سئوگیلیم عشق اولما سا وارلیق بوتون افسانه دیر
 عشق دن محروم اولان انسان لیغا بیگانه دیر
 سئوگی دیر، یالینیز محبت دیر حیاتین جوهری
 بیر کونول کیم عشق ذوقون دویماسا غمخانه دیر

۲۳ - ردیف، قافیہ، وزن - نسیمی شعریندہ ردیف، قافیہ، وزن مسئلہ سینہ دہ جدی دقت یتیریلیمیشدی، شاعر غزل لری نین بیرچو خوندان بونلاردان گوزهل صورتده استفاده ائتمیشدیر.

ردیف - بیرقاید اولاراق ردیف همیشه قافیہ دن صوراکلیر، اغزوده اصلینده بیرجه سوزدن عبارت اولور. چوخ استثنائی حالدا ردیف ایکی اوچ و نادر حالدا ۴ سوزدن عبارت اولا بیلهرکی، اولاراق قوشا یا مرکب ردیف لر دثیلیر. نسیمی شعرینده ردیف دن ده حوج استادلیقلا استفاده اولور. نمودور. ردیف لر مناسب، گوزهل و بئرلی بئرینده سئجیلیمیشدیر. شاعرین فکرینی و سوزونو داها داتاثیرلی شکلده اوخوجو دینلہ یچیہ جاتدیر ماق دا مهم رول اوینا میشدیر. شاعرین شعرینده کی ردیف لر دن بیرنجه سینی نمونه گؤسته رک :

سن ده صغرا یکی حهان بن سوجهانه صغمزم^(۱)

گوهر لامکان بسم، کون و مکانه صغمزم

*

ای نظیر و واحد، حسنون جمال اجبیده

اوزون قیامت ائیلر شول زلف و خال ایچینده

*

زلفونو عنبر فشان ائتمک دیلهر رس ائتمه گل

غارت دین، قصد جان ائتمک دیلهر رسن ائتمه گل

*

دائم انا الحق سویلهرم حقدن چو منصورا ولموشام

کیمدیر بنی بردار ائدن، بوشهره مشهورا ولموشام

*

سر انا الحق سویلهرم عالمده پنهان گلیمیشم

هم حق دیرم حق بیده دیرم ختم انسان گلیمیشم

*

دلبرای بن سندن آیری تنده جانی نیلهرم

مال و ملکو، تخت و تاجی، خانمانی نیلهرم

*

دوئوشم غمدن هلاله شول مه تابان اوچون

قیلمیشام قربان بوجانی شول شه خوبان اوچون

*

دلبرین لبلرینه چشمه حیوان دئمیشم

معدن روحا عجب بن نه ایچون جان دئمیشم

هرغزلدن بیر بیتینی گؤتوروب یوخاریدا وئردیگیمیز شعرلرین ها-
میسیندا گؤرون دوگو کیمی قافیهلردن صونرا نسیمی ردیفلردن استفاده
ااتمیشدیر. بوبیت لروائله جه ده منسوب اولدوقلاری فزل بیرسیرا گؤزه ل
ویارایشقلى بدیعی صنعت واسطه لری ایله سؤسلنمیش دیرکی، بیز آنجاق
بورادا ردیفلر حقیقنده فکر سؤیله دیک .

قید ائتدیک کی، عادى ردیفلردن علاوه بعضا "ایکی یاداها چوخ سؤزدن
عبارت ردیفلر وار دیرکی، اوللار قوشا یا مرکب ردیفلر آدلانیر. بونلارین
هره سیندن بیر نمونه تقدیم ائدیریک. بیر سؤزلو ردیف لر:

فرقت ایچینده یانارام دردیمه ائيله چاره گل
یارالی اولدوم اوشته گوربا غریم ایچینده یاره گل
غمدن اگرچه فرقتین مین چری (۱) چکدی اوستومه

سن بنه بس سن ای صنم قورخما و یک سواره گل
یوخاریدا کی مصراعلاردا قافیه " چاره"، "یاره" و "سواره" سؤزلری
اولدوقو حالدا " گل" سؤزو ردیف دیر. نسیمی شعرین ده بیر سؤزلو ردیف
اولدوقجا چوخ دور. ایکی سؤزلو ردیف لر:

گؤزلرین سودا سینا دوشدو کؤنول فتنه نین غوغا سینا دوشدو کؤنول
آلتی. دوردون طاسینا دوشدو کؤنول وحدتین دریا سینا دوشدو کؤنول
یوخاریدا کی مصراعلاردا " سودا"، "غوغا" و "دریا" سؤلری قافییه
اولدوقلاری حالدا، دوشدو کؤنول سؤزلری ایکی سؤزلو ردیفدن عبارت دیر.
اوچ سؤزلو ردیف

لبیته اهل نظر جان دئدی لر گرچک ایمیش
آغزینا نقطه، پنهان دئدی لر گرچک ایمیش

یا خود آشا قیدا کی تو یوقا (۲) دقت یتیره ک:

دال می شام شول بحر ه کیم پایانی یوخ با تمی شام شول نه ره کیم خسرانی یوخ
بولموشام شول بدری کیم نقصانی یوخ گیر می شام شول شهره کیم ویرانی یوخ
بوا یکی قافیله لی تو یوقدا وضعیت چوخ غریبه دیر. اول "بیرینجی قافیله
لر بحر، نه ر، بدر، شهر اولدوقو حالدا "کیم پایانی یوخ"، "کیم خسرانی یوخ"
"کیم نقصانی یوخ"، "کیم ویرانی یوخ" سؤزلری اوچ سؤزلو ردیف لردیر.
عین حالدا ایکینجی قافیله "پایان"، "خسران"، "نقصان" و "ویران"
قافیله ساییلاراق تکجه "یوخ" سؤزو بیر سؤزلو ردیف دیر. باخ بودور نسیمی
شعرینین. صعتکارلیق چالار ۳ لارینین مرکب لیگی و رنگا رنگ لیگی .

۱- چری = قوشون ۲۰- تو یوق = بیرنوع رباعی. ۳- چالار = نمونه، تنوع.

دڦورد سۆزلو ردیف لر .

بیزنسیمی شعرلرینده دڦورد ردیفلی شعرلره ده راست گلیریک . بودور او -
نلاردان نمونه لر :

اوزونو بن دن نهان ائتمک دیله رسن ائتمه گل

گۆزلریم یاشین روان ائتمک دیله رسن ائتمه گل

برگ نسرین اوزره مشکین زلفونو سن داغیدی

عاشقی بیخانمان ائتمک دیله رسن ائتمه گل

قاشلارین قوسونده مژگانین خدنگین گیزله دیب

ای گۆزو مستانه قان ائتمک دیله رسن ائتمه گل

گۆر و نودوگو کیمی یوخاریداکی مصراعلاردا نهان ، روان ، خانمان ،
وقان سۆزلری قافییه اولدوقو حالدا " ائتمک دیله رسن ائتمه گل " سۆزلری
ردیف دیر . اؤزوده دڦورد سۆزدن عبارت اولان ردیف .

قافییه . قافییه شعره شعریت و مزیت باغیشلایان واسطه لردن بیری
دیر . شعرین ارکانیندان حساب اولونور . وزن و قافییه شعر تانیتمه پیران ،
هویتیتمی نمایش ائتمه پیره ن ، اونا شعریت و مزیت و نثره ن اساس عامل لر دیر .
قافییه سئچمک اؤزو ده شعرین موضوعونا اویقون قافییه سئچمک نسیمی
شعرینین گۆزهل خصوصیتلریندن بیر یسیدیر . شاعرین بوساحه ده کی استعداد
و باجاریقی دا اونون شعرینین موزون ، آهنگدار ، روان و تاثیرلی اولماسینا
جدی کۆمک ائتمیشدیر . قافییه ، مقید قافییه و داخلی قافییه لر سئچمکده شاعر
بغویوک مهارت گۆسته رمیش دیر . آنجا ق قولاق قافییه سینه نسیمی شعرینده
راست کلمه دیک .

مطلق قافییه نین رۆی کلمه سی متحرک اولدوغو حالدا ، مقید قافییه -
نین رۆی کلمه سی ساکن دیر . مثلاً " یالان ، قالان ، سالان و سایره کی مقید
قافییه لر دیر . !

حیدربابا - نیا یالان دنیا دیر سلیمانان نوحدان قالان دنیا دیر
اوغول درعان درده سالان دنیا دیر

مقید قافییه لر . مقید قافییه لی شعرلره نسیمی صنعتکارلیقیندا
اؤزونه مخصوص یئر توتور . شاعر بدیع واسطه نین بونوعوندن ده قدرتله
استفاده ائدیپ ، بیرسیرا گۆزهل مضمونلو ، یاراشیقلی فورمالی مقید
قافییه لی شعرلر قلمه آلمیشدیر . اونون آشاغیداکی مقید قافییه لی شعرلرینده
نمونه لر گۆسته رک :

اسلام و کفر عاشق او چون بیر مسیردیر هر قنده (۱) مسکن ایله سه عاشق سیردیر
 بتخاننه ایله کعبه نی وحدتده فرق ائدن معنیده بالغ اولما میث اولگرچه پیر"
 وحدت وجود فلسفی گؤرولشو، پانته ئیست سجه لی بوشعرین درین معنا -
 سی ودولقون مضمونو ایله یاناشی، یوخاریدا کی مصراعلاردا ایشله نیلن :
 مسیر، اسیر، وپیر سؤزلری مقید قافیهلردن عبارتدیر.

شاعرین دیگر بیر شعرینه دقت ییشتیرک :

ای نافه ی چین ساچین سیاهی حسنون دلی قیلدی مهر و ماهی
 ای عشقه عدو وحسنه منکر تزویر ایله چکمه بونجا آهی
 ای عشقه گنه دئیین گنه کار ترک ایلمه زم بن اول گناهی
 یوخاریدا کی مصراعلاردا ایشله نیلن سیاه، ماه، آه، گناه سؤزلری
 مقید قافیهلردیر. دیگر بیر نمونه :

ای ازلی جانیله جانانیمیز عشق روخوندو ابدی شانیمیز
 کعبه اوزوندور بیزه ای فضل حق زلف و روخون قبله و ایمانیمیز
 وجهینه یازدی اوتوزایکی حرف حکمت ایله منشی ارکانیمیز
 بومصراعلاردا ایشله نیلمیش جانان، شان، ایمان و ارکان سؤزلری
 ده مقید قافیهلر اراق ایشله نیلمیش لر، نسیمی یارادیجیلیقیندا بونوع
 قافیهدن گئنیش استفاده ائدیلمیشدیر.

داخلی قافیهلر : نسیمی شعرینه داخلی قافیهلر خصوصی بیرطرا -
 وت، اوره گه یا تان بیر آهنگ، وقولاق واسطه سی ایله بئینی اوخشیوب،
 نوازش ائدن بیر ریتم گتیریر، بئین ایله اوره گی بیرگه تاثیر معروض
 قویور هم آهنگ ائدیر.

گلین نسیمی نین " دیدارینا مشتاقم " ردیفالی غزلینده داخلی
 قافیهنین گؤزه للیگینی سئیر ائده ک، بوغزل چوخ اویناق و گؤزه ل ولدو -
 قونا گؤره بوتونلوکده وئیریریک :

ای ماه پری پیکر وی حور ملک منظر
 وی لعل لبین شکر دیدارینا مشتاقم
 ای شمس قمر اوزلو شیرین، دوداغی دوزلو
 وی شهدوشکر سؤزلو دیدارینا مشتاقم
 ای جمله جهان جانی عاشق لرین ایمانی
 وی سیم و گهرکانی دیدارینا مشتاقم

۱ - قنده = یاندا (هرقنده = هریاندا)

جانلار جانینا محتاج ای صاحب تخت و تاج
 وی گوزگو آوزو معراج دیدارینا مشتاقم
 ای عشق در افشانیم وی بلبل بوستانیم
 وی نرکس مستانیم دیدارینا مشتاقم
 ای حسنو بدایت سیز وی لطفو نهایت سیز
 واللہ بغایت سیز دیدارینا مشتاقم
 ای دلبر و دلداریم سن - سن ابدی یاریم
 وی یار وفاداریم دیدارینا مشتاقم
 ای دلبر سیمین تن سن جان و "نسیمی" تن
 ای سرو و گل گلشن دیدارینا مشتاقم

سیزبور اداکی داخلی قافیه لرین حسابینا شعرین روانلیقی، موزون
 لوقو، آهنگدارلیقی و تاثیرلی اولدوقونو مشاهده ائدیرسینیز. نسیمی -
 نین قدرتی، شعرلرینده کی پوئتیک خصوصیتلری ائله اوندایرکی، او، اؤز
 شعرلرینده بدیعی صنعتکارلیق واسطه لرینین ائله یئرلی - یئریننده
 ائله مهارتله یئرله شدیرمیشدیرکی، مضمونلا فورما آراسیندا گؤزه ل وحدت
 ومعنی درینلیگی یارارامیشدی ...

نسیمینین تمام قافیه لی شعرلری اکثر اوانون سؤیله دیگی تویوقلار
 دا دیر. تویوق ائله بیر رباعی دیرکی، اوانون اوچونجو مصراعیدا قافیه
 لی اولسون. نمونه لره دقت یئتیره ک :

گل کی غمدن جانیمی یاقدی فراق	رازیمی نا محرمه چاقدی فراق
بوینوما حسرت ایپین تاقدی فراق	جانیمی گورکی، نه خوش یاقدی فراق

یا خود :

گوزلرین سودا سینا دوشدو کؤنول	فتنه نین غوغا سینا دوشدو کؤنول
آلتی دوردون طاسینا دوشدو کؤنول	وحدتین دریا سینا دوشدو کؤنول

نسیمی تویوقلاریندا تاییدی قافیه لره ده راست گلیریک اوجمله دن:

یاره هر ساعت سلام اولسون سلام	عشرت و عیشی مدام اولسون مدام
یار سیز صحبت حرام اولسون حرام	یاره بومعنا تمام اولسون تمام

یوخاریدا کی سلام، مدام، حرام و تمام سؤزلری تائیدی قافیه لر آدلانیر
 سوزو داها دا تاکیدلی، داها دا قطعیتلی نمایش ائتدیرمک اوچون تطبیق
 اولونور .

۲۴ - وزن - نسیمی درین بیلک ویوکسک ذکایه مالک اولان دؤور-
نه گؤره مکمل تحصیل گؤرموش ذوقلو و استعدادلی بیر صنعتکار دیر. همیڈ
ادبیات ساحه سینده گئیش نظری گؤروشه مالک اولان بیر شاعر دیر. شاعر
بدیعی یارادیجیلیقا شعورلو و پرنسیپال مناسبت گؤسته رمیشدیر. بیزیم
بومدها میزی گئچمش صحیفه لرده شاعرین بدیعی صنعتکارلیق قدرتی اختصار
لا اولسا دا نمایش ائتدیرمیشدیر. بومناسبتی نسیمی نین وزن لره اولان
مناسبتینده ده آیدین گؤرمک اولار. نسیمی اثرلری نین مضمونونا، موضوع-
عسونا مناسب، اورادا افاده ائتدیگی فکر، ملاحظه واحوال روحیهیه
اویقون وزن لر سئچمه گه جدی دقت یئتیرمیشدیر. عروض وزنی نین دشمک
اولارکی، بوئون بحرلرینده شعریا زان نسیمی، شعرلرینده کی وزن لری ن-
تحلیلی و تحقیقی اغزو بؤیوک مقاله یازماق طلب ائدیر. بودورکی، بیز
بورادا آنجا ق نمونه لر گؤسته رمگه کفایت ائدیب هله لیک شاعرین نظمه
چکدیگی بحرلری نین گئیش ایضا حینی قارشیمیزا قویمویا^۱ قیق کی، بورادا
وزن اعتباری ایلده ده نسیمی شعری نین آخینی، گؤزه للیکی، موسیقیلیگی
وزن ایلده مضمون او یارلیقی، وزن ایلده فورمانین اویقونلو قونمایش
ائتدیریلیمیش اولسون. یوخسا آتالار دشمشکن بوخمیرچوخ سو آ پارار.
نسیمی نین رمل بحرینده یا زدیقی آ شاقیدا کی شعری گؤزدن کئچیره ک :

بری گل

سوسادیم وصلینه ای چشمه حیوان بری گل
یاخما هجرینده بنی بونجا، گل، ای جان بری گل
فرقتین شربتی آجی دوره ر آنی ایچه من
ای لبین گلشکری دردیمه درمان بری گل
کونلومون حسرتی گوزیا شینا فرق ائتدی بنی
بونجا آغلانما بنی ای گل خندان بری گل
گؤرومون یاشی آخار باشیما طوفان گتیره ر
ای پریچهره^ن ابویوسرو خراما پهری گل
کرپیکین شوق اوخونو باغریما ای جان وورالی
اوره گیمدن گؤزومه همده آخار قان بری گل
فرقتین قهری بنی یاغدی و اینجیتدی عظیم
مددین قنده دیر ای رحمت رحمان بری گل

عالمی توتندو بوگون حسن روخون دستانی
 آفرین حسنونه ای فتنه دوران بری گل
 ائيله دی جانیمی چون عشقه " نسیمی" تسلیم
 نه زیان ائيله ر اونا قیدایله زندان بری گل
 نسیمی هر بحرده، عروضون او دؤوره قدر دبدنه اولان بحرلری نین هر
 سینده بیرنجه غزل و بعضاً " ده قصیده لریا زمیشدیر. نسیمی عروض و زنجیری
 اساس گؤتورموشدور.
 شاعرین مضارع بحرین ده یازدیغی آشاغیداکی غزلی گؤزدن گئچیرک:
 شول شمع ی گور کی، نورونا پروانه ام یئنه
 باش اوینا ما قدا گورنجه مردانه ام یئنه
 ساقی لبیندن اسرومیشم شول قدحدن اوش
 مستانه گوزلرین کیمی مستانه ام یئنه
 بزم ازده هم نفسیم گرچه جام ایدی
 شکر ائيله رم کی همدم پیمانه ام یئنه
 ای بیلمه یین بوجان عزیزین حکیمتین
 جانی بیله نه صور کی، نه جانانه ام یئنه
 اندیشه نین عمارتینی قیلمیشام خراب
 شول گنج بی نهایته ویرانه ام یئنه
 کشف ائيله دی " نسیمی " دهانین روموزونو
 مفتاح غیبه گورکی، نه دنداننه ام یئنه
 هزج بحرینده قلمه آلدیغی بوغزله نظر سالاقتی :
 شکایت ائيله زه م دلبرین جفا سیندان
 اونون جفا سی منه یا خشی دیر وفاسیندان
 ازده جانیمی عشقین یولوندا چون قویدوم
 بلا سینی چکه رم، دؤنمه زم بلا سیندان
 نه درد ایتمیش عجبای کونلومو آلان عشقین
 کی ، عاجز ائيله دی خلقی اونون دوا سیندان
 غمیندن ای صنم اولدو کونول حقایق سیرو (۲)
 قانی اونا شکرین، شربتین شفا سیندان

۱ - امرو = سرخوش . ۲ - سرخوش

بهانه سیز سنه چون اولموشام قول ای دلبر
 بوبنده نی کرم ائت ساتما، گئچ بهاسیندان
 منور ائيله وصالین لا ای قمر، گؤزومو
 کی، فرقتین آنی آجیتدی توتیاسیندان
 قارابنین کبی دوشدوم اودا وستونه یانارام
 بو آتشی اونا سورکیم یا نار هوا سیندان
 کیمین کی گونلو دولاشدی ساچینله قالوده (۱)

آییرماز آنی صاچین زلف دلربا سیندان
 بیز بویوک صنعتکار شاعرین عروض وزنی بحرلرینده یا زدیغی غزل-
 لریندن بیر ایکیسینی نمونه اوچون نمایش ائتدیردیک، نسیمی شعرین
 مضمونا اویغون وزن لرده اثرلر یا زیب، گؤزهل نمونه لرگؤسته رمیشدیر.
 *** **

۲۵ - آتالار سؤزلری - نسیمی ده بوتون کلاسیک لرودیگر نثر و نظم
 یارادیجیلاری کیمی خلقین شفاهی ادبیات و آتالار سؤزلری خزینه سیندن
 یئرلی - یئرینده با جاریقلا استفاده ائدیباغوز یارادیجیلیق ثروتنی
 داها دا زنگین له شدیرمگه نائل اولموشدور. بیزشا عرین شعرینده ایشله -
 نیلن بیرنچه آتالار سؤزلرینی نمونه اوچون گؤسته رمک ایسته ییریک :
 چیخارپا نبیق قولاغیندان گؤزون آج کی، حشرا ولدوچالیندی بوگون صور
 شویله یانار جگریمده ای صنم عشقین اودو *

کیم توتوشموش شعله سیندن هم قور و هم یاشلا ر
 گول فرا قیندان گل ای بلبل صبور اول آغلاما *
 قیش گئچه رخندان اولور گلشن گله رفصل بهار

چون هر نه کیم اکهر سن آنی بیچه رسن آخسر *
 دنیا دا آنی اکمه کیم آدی اولدی عصیان (۲)

زعفران تک بنیزیمی دؤنده ردی اول بی رحم یار *
 دشمنی خندان ائدیپ، دوستومو گریان ایله دی
 نسیمی شعرینده ایسته نیلن قدر بوکیمی آتالار سؤزلری ایله زنگین
 له شمیش مصراعلارین سانی آرتیرماق اولار. گؤرورسونوز ۶۰۰ ایل بوندان
 قابق ایشله تدیگی، آتالار سؤزلری بوگون ده خلق ایچه ریسینده اقل -

۱ - قالوده = ازل ده، قالوبلی یا اشاره دیر ۲۰ - عصیان = گناه

اوبا آرالاریندا ایشله نیلمه ده دیر، بودیلیمیزین ومدنیتیمیزین اولدوقجا
قدمتینی گؤسته رن تاریخی عامل لردن بیررسی دیر.

۲۶ - ملمع - ملمع، بیر مصراعنی یا بیر بیتنی بیردیلمه، او -
بیری مصراعنی یا بیتنی باشقا بیردیلمه نوبه ایلن مضمون و آردیجیللیق
ساخلا نیلماق شرطی ایله سؤیله مک، نظمه چکمک دئمک دیر. مثلا "اگر شاعر
عرب و فارس دیلینده یا خود ترک و فارس دیلینده ملمع شعریا زیر سا اونو
بیر مصراعنی عرب و دیگر مصراعینی تورک دیلینده والخ نوبه له نن شکلده
قلمه آل سین بوفورمانین ادبی اهمیتی ایله یا ناشی بؤیوک سیاسی
اهمیتی ده وار دیر، خلقلر دوستلوقونا جدی امکان یارادیر. ملت لر
ومدنیتلر آراسیندا درین دوستلوق وصمیمیت یارادیر.

نسیمی ده اغز شعرینده بو نوبه له نن ملمع فورماسیندا یئری گلر
کن با جاریقلا استفاده ائتمگه چالیشمیش، عرب، تورک، فارس دیل لرینی
مکمل بیلدیگی اوچون، اغز ملمع لرینی بو اوچ دیلمه، بو اوچ خلقی -
دوستلوقو و صمیمیتی خاطرینه قلمه آلمیش دیر. متفکر شاعر هراوچ دیلمه
مکمل دیوانی اولدوقو کیمی، هراوچ دیلمه ده نظره چارپان مقداردا ملمع
شعرلریا زمیش دیر. نسیمی بعضا "بیر ملمعی اولدوقو کیمی ایکیجه دیلمه
یوخ، نواتور اولاراق اوچ دیلمه نظمه چکمیش دیر. ایندی شاءرین بو
دقته لایق ملمع لریندن نمونه لر گؤسته رک :

تورکجه - عربجه : معطر ائيله دی زلفون شیمی آفاقی

ولا عجیب من العطر ان يفوح شمیم

*

یا خود : کافر گؤرونجه زلف و روخون دئدی ای نگار

آمنت باللذی خلق لیل والنهار

*

فارسجا - تورکجه : ای کریم لم یزل لی خالق پروردگار

هم سنین قاتینده دیر سر نهانیم آشکار

*

عربجه - تورکجه : کل شئی هئالک لاریب الا وجهه

کیم قالیدیر، من قالیم دنیا دا حی و پایدار

شاعرین نظمه چکدیگی گؤزه ل ملمع غزل لریندن بیر پارچا :

اگرچه راه عشقینده اسیرم شها اول آدیله عالم ده سیرم

تمنا در جهان مارا همانست که پیش حضرت پاکت بمیرم...

بولار جانلار صفاتیندان جهاندا اونون چون کیم مقامات حریرم
سلیمانم چه پنداری تو ما را فراز بر شحق است و سريــــرم
ایکی لیک ملکونو ویرانه قیلدیم اونونچون گوشه وحدتده پیرم
چرامانم بغفلتہا گرفتار چو فضل رهنما شد دستگیرم
فراغت اولموشام سود و زیانندان "نسیمی" یم کی درویش و فقیرم
شاعرین اوچ دیلده یازدیغی ملمع دن مصراعلار :

تاکی کنی برمن جفاای بی وفا دلدارسن
جانین اوچون اینجیتمه گل، یاخما منی پیرناره گل
انی قتیل بالهوا انت طیبی باللنا

زنهار با دردم بساز از بهر حق تیمار سن ...

بیزبومقاله میزده عما دالدین نسیمی نین شعرو صنعت دنیزیندن تکجه
بیرنچجه داملاسینی نقصانلی صورتده نمایش ائتدیرمگه چالیشدیق. آنجا ق بو
اوجسوز بوجا قسیر هنر و بدیع لیک، شعریت و گؤزه للیک دریا سی حقیقند حقیقتا
بؤیوک بیر کتاب یا زما ق گرگدیر. قید ائتدیک لریمدن علاوه بؤیوک صنعتکار
دؤرد عنصر باره ده، موسیقی حقینده، شعرا یله موسیقی نین ضروری اولاراق سن
له شمه سی، نجوم و فلک لره دایروسا ییره وسایره بیر چوخ بیتلرو مصراعلار حصر
اٹتمیشدیر. شاعر بو اؤلمز و بزه ک لی شعر لرینده عین حالدا آذربایجان
تورکی سینی و عمومیتله تورک دیلی نین زنگینلیگینی، آخارینی، وسعتینی
و قابلیتنی عملی اولاراق نمایش ائتدیر میشدیر .

بیز بشریت بؤیوک ادبی میراث قویوب گئدن بوتون کلاسیک لره او-
جمله دن آذربایجان خلقی نین بوبؤیوک وفداکار و دؤنمزا و غلنون ابدیته
قووشان آدینی وارثینی عزیز توتاراق، امینیک کی، اونون اونودولماز
آدی و اؤگردن اثرلری گله جک نسیل لرین ده درین حرمتینی قازانیب
دقت مرکزینده دایانا جاقدیر. بیز امینیک کی، بو عظمتلی قهرمان انسانین
آدی و اثرلری آلتی یوزایل عرضینده یا شادیغی کیمی، ساییسیر عصر لر بو یو
دا یا شایا جاق و بیر سؤزله نه قدر کی، بشریت و مدنیت یا شایا جاقدیر، اونو
دا شخصیتی و اثرلری یا شایب ابدیته قووشا جاقدیر. نسیمی لرین آدلاری،
عمل لری، فکرو اثرلری اؤلمزدیر و ابدی دیر.

عشق اولسون ابدی یا شاماق حقو قو قازانانلارا .

فیلولوژی علملر دوکتورو - پروفیسور

غلامحسین بیگدلی

حضرت علی (ع) نین اؤگود (نصیحت) لری

(۶)

- *** - نئجه کیمسه لره وفا گؤسته ردیم. لکن اونلاردا ن، هئج بیر وفا گورمه دیم. بونیله برابر، کینه وفاکارلیقدان صرف نظر ائتمه دیم.
- *** - بیر دوستوملا اولان عهد و پیمانیمی بوزماق ایسته رسم، اولاً " وجدانیمدا مراجعت ائده رم. اگر بیر حیا و انصاف دویارسام، اودوستلوقی بوزماقدان درحال صرف نظر ائده رم .
- *** - دوستلوق، حقتعالی اوچون اولارسا، صافی و خالص دیر. اوندان بیر ضرر گلمهک احتمالی یوخدور. منفعت لره باغلو اولان دوستلوقلار ایسه، اکثراً "فایدا" بئرینه ضرر گتیرر.
- *** - هر درده بیر دوا تاپولار، لکن اخلاق سیزلیق علتینی شفا یابا ائده جک بیر علاج یوخدور .
- *** - بیز حقیقتی مدافعه ائده رکن، اونا، اولاً "اؤزیمیز اینانما - لیق. صونرا دا باشقالارینی اینان دیرما غا چالیشمالی یق .
- *** - آنا یا - بابا یا، حرمت و اطاعت، آلاهیین رضا سینی تحصیل اوچون انجام و ثریلن عبادت له برابر دیر.
- *** - شرف و ناموسان بؤیوک خزینه دیر. اونلارا مالک اولانلار، حیاتلارینی داشما خوشبختلیک ائیله کئچیره لر.
- *** - دیلینیزی داشما " یا خشی دانیشما قا ایشه آپارین. اوسیزی خوشبخت ائدیگی کیمی، فلاکته ده سالا بیلر.
- *** - انسانی وقتیندن اول بپرلادن (بین دن آپاران) وارسا، او دا تنبلیک دیر.
- *** - چالیشانلار، فنالیک دوشونمه یه وقت تا پا بیلمه زلر، چالیشما یانلار ایسه، اؤزلرینی فنالیق دان قورتارا بیلمه زلر.
- *** - آلاها دایانان، هئج بیر زمان بیخیلماز .

*** - آز عبادت ائديب چوخ چاليشماق، چوخ عبادت ائديب آز چا -
لینماقدان افضل دیر .

*** - حقیقت یولوندا، قدم گؤتورمینلر، یاری یولدا قالارلار .

*** - عزم و ثبات انسانلارین ان بؤیوک یاردیمچیسی دیر .

*** - زمانین ایجا بلارینا، اویمویا نلار، سورودن آیریلیمیش قویون
لار کیمی دالو قالیرلار .

*** - بیر کره مظلوم اولماق، مین کره ظالم اولماقدان اولی دیر .

*** - هر نوع فنالیقدان اوزاق قالماق ایستیورسوز، دیلی نیزین
قاباغینی آلین .

*** - داٹما " خئیر تاپماق ایستیهن، هر شئی خیره یورمالی .

*** - شخصینیزه فنالیق ائدن بیر دشمنی باغیشلاین . لکن وطنیزه و
ملتیزه فنالیق ائدن بیر کیمسه نی اصلا " عفو ائتمیین .

*** - هر شئی زواله محکوم دور . بونون یالنیز بیراستشناسی واردیر .
او دا فضیلت دیر .

*** - سلطنت و تحکم حرصینه فریفته اولانلار، دبدبه و سلطنت
ایچینده یاشامیش اولسالاردا، داٹما " لعنت ایله خاطرلانیرلار .

*** - آلاهیین غضبیندن قورتولموش اولان بیرتک ظالم یوخ دور .

*** - چتینلیک لره تحمل ائدن، ایشین آخیرینده آسانلیق -
ایله روبرو اولار .

*** - نه قدر تنها بیر یئرده اولورسا، اولسون بیر فنالیق یا پار -
کن، سنی هئچ کیمسه نین گؤرمه دیگینه حکم ائتمه، سنی مطلقا بیر
گؤره ن واردیر . او دا آلاهی دیر .

*** - بوتون انسانلار، آلاهیین قولودور (بنده سی دیر) . لکن هئچ
بیر کیمسه، اؤزگه بیر کیمسه نین قولى دکیل .

*** - اولدوکن صونرا یا شاماق ایسته رسیز، اولمه زبیرا ثربوراخین .

*** - حق سیزلیک مقابلینده اکیلیمه یین . چونکی، حق نیزلا برابر شرفی نیزی ده الدن وئره سیز .

*** - یاخشیلیق ائدین ، اونون مقابلینده فنا لیق گؤره جا غیزی قطعیا "عقلیزه کتیرمه یین .

*** - حیاتی آزلدان آفت لردن بیری ده حسد دیر .

*** - آغیللی بیر انسا ن، فقیرا ولا بیلەر ، فقط او ، هئج کیمسه نین صدقه سینه محتاج دگیل دیر .

*** - چوخ دانیشما یین کی ، هرکسین گؤزوندن دوشرسیز .

*** - احتراض (طمع) فیض و کمالین ان بؤیوک دشمنی دیر .

*** - حیاتین قارشینا چیخاردیغی مشکل حادثه لره صبر و تحمل ائت اونلاری کیمسه دن بیلمه . و هئج کیمسه یه قارشی قلبینده بیر بغض و عداوت بسله مه ، هئج کیمسه یه حدت و شدت گؤسته رمه .

*** - انسانلارین ان آغیللی سی ، انسانلاری ان زیاده مئدورو مظلوم گؤره ندیر .

*** - بیر حکمت و بیر حقیقت آرایب تا پما ق مؤمن لر اوچون بیئر غنیمت دیر .

*** - اولاد لار نیزی یا شایا جاقلاری زمانه گؤره تربیه ائدین .

مون

"آذری تورکجه سینه چئویرن . منظوری خامنه "

یاراؤلومی؟

منه لایق تاریم یار اتمیشیدی
ازدواج حرمتیله قاتمیشیدی
هرنه دنیا ده گول وار اتمیشیدی
ایله عشق دن منی یاها تمیشیدی
قفسیمدن منی چیخا تمیشیدی
یا ندیریپ یاخما سین آزا تمیشیدی
آغ کونوم وارسا قارا تمیشیدی
من آیم چیخدی گون ده با تمیشیدی
قورخودان تیتره دیب جالاتمیشیدی
زعفران تک منی سارا تمیشیدی
چاره نین یوللارین دارا تمیشیدی
گوز سکوت ابدله یا تمیشیدی
یارا مین گوزمه سین قوپا رتمیشیدی
منه مولا الین اوزا تمیشیدی
آنا وای ناله سین اوجا تمیشیدی
دنیا زهرین اونا یا لاتمیشیدی
هرنه گول غنچه وارسوزا تمیشیدی
نه یشکین یوک یا پین دا چا تمیشیدی
من گئدئیدیم کی، یئددیم آتمیشیدی

قوجا و قتیمده بوقارا بختیم

منی قول تک بلایه ساتمیشیدی

نه ظریف بیر گلین عزیزه سنی
بیر ظریف روحه بیر ظریف جسمی
عشقیمین بولبولی سنی توتמוש
مانکی دوستاق ایکن من آزا ددیم
سئوگولوم مانکی هم نفس اولالسی
جنت اتمیش منیم جهنمی می
قاراگون قارقاسی قوناندا منیم
آدی با تمیش اجل گلنده بیزه
سارالیب گون شافا قدا قان چانا
قارا با یقوش چالاندا آق قوشومی
کورقضا اوزبولون گنه لدنده
نه قدر اوودوم آچمادون گوزوو ی
داها کیپرک لرون اولوب نیشتر
سنی وئردیم بهشت زهرا یه
سن نه یا خشی اشیتمه دون، بالالار
یوره گی دوغرانا ن آنان مهله دی ،
سن بهار ائتدیگون چمنده خزان
نه یا مان یئرده کؤچدی کروا نمیز
قیرخا ، سن، یئتمه دن جوان گئتدون

بويوللاردا

بورالار منه چوخ طائيش گليير
هئچ اولماسا بير يول
بويوللاردا ن كئچميشم .

باشدا بير بولاق وار
يايدا بوز كيمي سرين
شرت كيمي شيرين
اورادا عاشيقلار
ستويشيرلر ، گوروشورلر .
اورادا اورهكلر برابرجه چارپار
وديللر عيني ماهننى سويلر
صونرا بى ده
بير آز ايرهلى ده

كلر
آيرىلىق دؤنگهسى
باشلار گيله لى
اوجالار شكائيت سسى
دوست دوستدان كوسهر .
اورادا صوسار
قوشلار
بير - بيريني گؤره ممزلر يولداشلار
آوتلار
آرتيق سئوگينى اونودموشلار .
بيرنجه آدديم صونرا
قاردير ، يا غموردور ،

ليغدير ، چاموردور .
بو اوزون يولون
نه صولو ، نه صاغى واردير
آدديملار آغير

آياقلار يورغون

و بېردن بېره ،
گڼوگه ، داغا ، يثره ،
قاب - قار انليق صونسوز ،
بېر گنجه چوکر
نه آی ، نه ده اولدوز
امیدسيز ، قورخولو ، غدار مسافه لر
کیلکه دوشموش اییلیک لر
یوللار گئدر - گئدر ...
قار انليق حکم سوره ر
یولچو چاشار
ایچینده آرزوسو سؤنر
دوشونر قورخاق - قورخاق
اسارتی ، یاسی ، اؤلومو ،
کئچدیگی آلدادیجی یوللارین وعده لرینی ،
قاپالی افقده آختار اراق
دان اولدوزونون یثرینی ...
اونا بو آختاریشدا یاساق
اوزانماسی گرهک دوستاغی نین دار مزارینا
و وداع ائتمه سی لازم حتی خاطرالارینا ...
گلین ، گلین ، دوستلار ،
بو یوللارا بېر داها آياق باصماق ،
یالان یاشیل باغچالارین غاغل یوران ناغیلینا
قولاق
آسمایاق !
(تهران ۱۳۵۷)

مراغەلى كزىمىدن شاعر (انزابا) بېرىمكتوب

=====

يىتىشىدى نامە يار بزرگوار الیمە
گەندىن قاراریمى قىتیردى روزگار الیمە
اورەك سۆيىندى اوجور، بیل سوسوزدوم یايدا
يىتیردى كۆلگەدە بستانچى بېرىخار الیمە
شتاپىلە پاكىتىن آغزىنى ائله جیردیم
مگر دوشوب قاجاراق دامن نگار الیمە
نە نامە، سىلدى كۆنولدىن غبار درد و غمی
كى، آرتىروب گۆزومە نورواقتدار الیمە
نە نامە، لطف و صفاسى هواى باغ ارم
نسیم تك بىتیروب مژدە بهار الیمە
يازىدى نامەدە (انزاب) دلنشین حملات
كى، هر سیری زرخالص تمام عیار الیمە
نە فايده هانى منده جواب يازماغا، حال
ها حاندى آلمانیشام كلك رشەدار الیمە
نە نامە يازماغا شوقىم نەشەرەوار هوسیم
مگر قلم دولاشیر مثل شاهمار الیمە
بیزە، نە دۆورە، طاغوتدە محال اولدى
نە ايندى ناقە، فرصت وئیریر مهار الیمە
نگار دە منە، سوزوز باحیر اوزاقدانگیز
وئیریر نەسیب زىخ آغزیمانە نار الیمە
دەدیم مصافحه نین احرى خوخذى چكدی البین
لطف الین نئجه وئرسین منبم قانار الیمە
ساخان الیمە دئور بس طوبومدى، فکرا ئله میر،
فلک حنا بئربنە خون دل باخار الیمە
آحقلى شېركىمى داغدا، باغدا، آج گزیرەم
سالانمیرام هامى جنگلدە بېرشكار الیمە
فنبیلە تك ائشگیم، آوزگەسى، ایحیم آوزومى
آلشیدیریب سالوز آهیم اودى شرار الیمە

نه قدری سئیر ائلدیم آرزو گلستانین
 الیمی هر گوله آتدیم یغتیشدی خار الیمه
 اوزوم یئدیم ایچیمی، اوزگه یاتدی کولگه مده
 قوجا آغاج کیمی داغ قویدی رهگذار الیمه
 چمنده تندی یغلین انتظار ییم ییخیلام،
 ییخیلما سام بیلیرم چاتماز اعتبار الیمه
 بشر یوخ اولما سا وارلیقدا، وارلیقا چاتماز.

وئریب بو وارلیغی یوخدان "همیشه وار" الیمه
 "کریمی" یم کریم وار، ولی درم یوخد
 بو وارکی، ناکس الی اولمیوب سوار الیمه

* - همیشه وار = تانری، خداوند حی لایزال.

محمد عاکف (صفحات) دن :

((چاتماق)) ایسته رسن دئیر، سعدی اگر بهره مقصده

توتدوغون یول لار گوزونده هپ توکنمز اولسه ده

((عزمی جزم)) ائت دور ماییب گت یولد اقالما فدان ساقین

مرد صاحب عزم ا. یچسون نه ایمنش اوزای نه ایمنش

هانسی مشکل دیرکی همت اولسون آسان اولما سین

هانسی دهشت ویرکی انساندان هراسان اولما سین

عبرت آل ارباب اقدامین با خیب آثارنیا

داغ دایا نماز مرد لرین داغلار سؤکن اصرار نیا

منزل مقصوده چاتماز سان اویانماز سان اگر

وارمی باخ یول لار واهنچ بیدار اولانلاردان اثر

جلال الدین رومی دن بیرلمع

ماه است نمیدانم خورشید رخت یانہ بو آیر یلیق او دونه نجبہ سلیم یانہ
 مردم ز فراق تو مردم کہ همه دانند عشق او دونہان ایلماز یانہ حاکم یانہ
 سودای رخ لیلی شد حاصل ما خلی مجنون کیمی واولا اولدوم کئنه دیوانہ
 صد تیر ز نذر دل ان ترک کان ابرو فتنہ لالا کوز لر تا او یقودان او یانہ
 ای شاه شجاع الدین شمس التمی ہرزی رحمتدن اگر نولا بیرد املابریزہ دامہ

شیخ صفی الدین اردبیلی دن بیر غزل

ای رونق بہار و چمن گل می شن سن ای اختیار ی الدن الان مل می شن سن
 دور یوز وزہ سبزہ خطین کون دیر ریحان بنفشہ سوسن و سنبل می شن سن
 خوش جنگجو گلیر کوزومہ قاش و گیر کین ای کوز لری حرامی قرا و دل می شن سن
 ای کونلو مون خرابی آہولر ایشاتی دیوانہ لر یاتاتی کمر چول می شن سن
 افغان و آہ دیر کجہ کونڈور ایشین صفی قمری می سن بوباغ و بیل می شن سن

تقدیم اندہ فی خطاطی فیلولوشی علندر کتو - پر فوہ
 علاء محسن بیکدی ۵۱

*Diab!e ' Diab!e ' dit- il- en se grattant La tête.
Nous avions cinq enfants, cela va faire sept.
V. Hugo .*

بعضی یازبخیلارین اثرلرینده هومانیزم صون درجه ده گوجلو اولار . اونلارین یارادیقلاری بعضی صحنه لری وقهرمانلاری اوخودوقدا انسانین نوع پرورلیک حس لری شدتله جوشار ، اراده سیز گؤزلری یاشارار و آر زو ائده ر کی ، آداملارین هامیسی اوقدر ساده ، قلبی گفتیش وانسان قارداش لارینی سئوه س اولسونلار . اما تاسفلر اولسون کی ، تجری الریاج بمالا - تشتهی السفن جمعیتده بئله انسان سئوه نلره راستلاشمادیقا ، اوقهرمان - لارین نجیب سیماسی حافظه نین درینلیک لرینه توللانا ر و اونودولموش کیمی نظره گلر . لکن آیلار دولانیب ایلر گئچدی کجه ، بئله پاک اوره کلی ویشردوست ساده بیر انسانا تصادف ائتدی کده ، او نجیب صورت لر ، بوتون قدرت لر یله ، شعورون درینلیک لریندن باش قال دیرا راق گؤزلرین ائنونده جانلانا رلار .

امینم کی ، حیاتیزدا بئله حاللارا تصادف ائتمیش سیز . من ده صون گور لرده بئله بیر سئویندیرجی وضعیتله اوز - اوزه گلدیم . حادثه بئله ایدی : تازا ایش یئریمه گلن گوندن ایش داش (همکار) لاریمین هربیری منه بیر باغلی کتاب کیمی ایدی . حیاتیمدا اونلارلا ایلک دفعه راستلاشیردیم . بونا گؤره ده اونلارین حرکتلری ودانیشیق لارینا دقت ائدی ب کیملیک لرینی بیلک ایستیردیم . آ ز دانیشیب چوخ دینله ییردیم . اوخوموشلار و روشنفکر - لری هله - هله تانیماق ممکن دگیل دیر . بو ایش اوچون زمان ، ایش داشلیق (همکارلیق) وجوره حیات شرایطی لازم دیر . چونکی اونلار اوره ک لرینده - کی نی اوزون مدت ائورتولو ساغلاما غی سا جارا رلار . اما اونلارین عکسینه ، زحمتکشلر ، آ ز اوخوموش و یا بیسوادلارین جوخونو ، سؤزلری و حرکتلریندن ، تانیماق بیراوقدرده وقت وزحمت ایسته میر .

ایلک گوندن تازا ایش یئریمین اوچ نفر قؤللو قچوسو دقتیمی جلب ائتدی لر . اونلارین بیر یاشا دولموش ، ایکی نفری ایسه نسبتا جوان یدیلر . لاپ ایلک گونلردن ، سؤزلری و دانیشیق لاریندان ، اونلارین خاصیت لری و ایچ اوزلرینی باشا دوشمکده چتینلیک چکمه دیم . جیزما قارا یا زیب - اوخوماق

بیلن یا شلی قوللو قچو ساده وبیرا و زلو، تام سواد سیزا ولان اوبیری نیکی
نفرین بیری عصبی وبدخلق، دیگری ایسه ایکی اوزلو و ظاهرا "یا لتاق نظره
کلیردی .

بعضی لرینین شیرین و دوزلودانیشیفی، صمیمیمی وریا سیز مناسبتی،
تکلف سوز یا خینلاشیب اوره گینی آجما سی هرکسین دقتینی چکر، آدینی تئز
یا دلارا تاپشیرار وبیرینجی اوزله شمه ده قیافه سینی ذهنده قازار . بعضی
لر ایسه بونون عکسینه اولار . یا شلی قوللو قچو بیرینجی لردن ایدی . اوبیری
لر ایسه ایکینجی لردن . بونا گوره ده یا شلی قوللو قچونون سفرزاده آدلا -
ندیغینی ایلگ گونلردن او گره ندیکیم حالدا ، بو گونه قدر ایکینجی لرین
آدلارینی یادیمدا ساخایا بیلیمه میشم .

آقای سفرزاده اورتا بوی، آریق و قیوراق بیرکیشی ایدی . او وولاری -
باتیق ایدی، بونا گوره ده اوز سوموکلری قاباری نظره کلیردی . او ، کوت
شلوار گشیر ولبه دار قویاردی . کوتو، تازا اولماسادا ، مرتب و شلوار -
بنالی او طولو اولاردی . آقای سفرزاده نی، بیر دفعه ده اولسا ، کراوات سیز
گورمه دیم ، کوینگی نین یا خاسی تر - تمیز اولاردی ، قیشدا گشیدیگی قاراپا -
لته نون مودوندان بللی ایدی کی ، هئچ اولماسا اون ایلدیرا وندان استفاده
اقدیر ، اما اونون سلیقه سی و آریلیغیندا سوز اولابیلمزدی . آقای سفرزا -
ده نین هئچ کس ایله گیزلی سوزو یوخ ایدی . دشمک ایسته دیگینی اوجا داناقله
سویله ردی کی ، هامی افشیده ردی . او ، سوزلرینی او قدر آیدین و صمیمی ادا
اقدردی کی ، اوره کدن دقدیگینه شبهه افتمک اولما زدی ، اوزو ایله ایچی ،
دیلده دقدیگی ایله اوره کینده کی بیر ایدی .

بیرگون اوتاغیمدا اوتورموشدوم . تک ایدیم . آقای سفرزاده ایچه ری
گیریب ، چوخدانکی دوست کیمی ، تبسم افده رک منه یا خینلاشیب ، یا نیمدا
دایاناراق اگیلیب دقدی :

- آقای دوکتور ، بیزیم عیال اوتا یلی دیر ، اون دورد یا شینا قدر اورا
دا تورکیجه اوخویوب ، هئی یا دینا سالیب آه چکر و تورکیجه کتاب اینسته ر
هردن خیمر - خیمر آغلار و گوزونون یا شینی نیسان یا غیشی کیمی آخیدار .
نفیله بیم آقای دوکتور ، رحیم گلر ، با زاردان کتاب آلیب گتیره رم با خیب
دشیره کی ، بو فارسجادی ، من کی فارسجا بیلیمیره م . آقای دوکتور ، افشیتشم
کی ، سیز تورکیجه یا خشی شکیلر یا زیر سیز ، سیز آلا ، او گوزه ل با یا تیلارو

شعرلردن کی، یا زمیسیر، بیر نسخه ده لطف ائلیین آ یا ریم، بلکه خانمیین گوزونون یا شی دایانا .

من آذریجه شعر دگیل، دیلیمیزین صرف قایدالاریندان یا زیرو مثال اولاراق آذری شعرلری وبا یا تیلاریندان دا استفاده ائدیردیم. بو حادشه ساده ایشچیلر آراسیندا یا ییلیب اولارای سئویندیرمیش و او ره ک لریئنده اومود قیغیلجیمی یا ندیر میشدی. جریانی آقای سفرزاده یه باشا سالیب بعضی کتابلارین آلماسینی اونا توصیه ائتدیم.

بو حادشه آقای سفرزاده نین داخلی عالمی نین دیگر بیر جهتینی، ها - بقله عایله سینده حکم سوره ن فکری وضعیتین معین گوشه سینی منه آچدی.

کارمندلر هر آی شرکت تعاونی دن یئینتی شئیلری آلاردیلر، شرکتدن شئی آلیب قایداندا آقای سفرزاده مطلق بیزیم اوتاغا گلر و عصبی حالدا اعتراض سینی قالدیریب اوجادان دئیهردی :

— جانیم بیر شاهی حقوقون اوستونه گلیمیر، اما هر آی شئیلر باهالا - نیر. کاسب هارادان کتیر سین، باشینا نه داش سالسین؟! هئچ یفتیشن ده یو خدور، بوانصاف سیز تا جرلر خلقین لاپ دریسینی سویدولار ...

ایران - عراق محاربه سی نین باشلانماسیندان آی یا ریم کئچیردی. گو - نو - گوندن ارزاق آزالیر وبا ها لاشیردی. اشغال اولونموش منطقه ل - رین اون مینلرجه آواره لری، یتیم وبا شسیر قالمیش اوشاقلاری مختلف شهرلره کؤچوموشدولر. آتا، آنالارینی ایتیرمیش بو اوشاقلاردان بیر عده سی ده تبر - یزه کتیر یلمیش و حکومت طرفیندن اعلان اولونموشدو کی، ایسته ینلر اونا - ردان اوشاقلیغا قبول ائدیب آ پارا بیلهرلر. حیاتین آغیرلیغی و ارزاقین باهالیغی اوجوندان بو خیر ایشدن بیر اوقدر استقبال ائدن اولما میشدی .

بوگونلرین بیرینده، سحر آقای سفرزاده اوتاغیمیزا گیریبه، الینده بیر کاغاذ پارچاسی توتدو و غوا ائدا، گولومسه ر، شاد و کاغذی کارمندلره گؤسته ره رک دئدی :

— نئینه ییم آقا، رحیم گلدی، یتیم دیلر، آتا، آنالارینی ایتیرمیشلر، هئچ کیم لری یوخلاریدیر. دو ققوز دور، قوی اولسون اون. خانیملا دامطحت له شدیم، گؤزلری دولدو دئدی : گفت بیرینی کتیر، آلا له کریم دیر. اما

آقا ددیم ائله اولسون کی، یغیودندن سونرا توتوب الیمدن آلماسینلار
بولکاغدی آلدیم نئجه ایش گورموشم ؟!

آقای سفرزاده، ایتیردیگینی تاپمیش ریاسیز و معصوم اوشاقلار کیمی
سئوینیردی. هامی اونو تشویق ائتدی، اوممنون خالدا گوله-گوله
اوتاقدان چیخدی.

من اول اونون نه دئمک ایسته دیگینی باشا دوشموردوم. دوستلاریمن
بیری منی باشا سالدیقدا قیرخ ایل اول ویکتور هوگودان اوخودوغوم و
حیاتدا نمونه سیننی گورمه دبگیمدن، اونودولموش فرض ائتدیگیم "بالیقچی
لار" شعرینین آرواد وکیشی قهرمانلاریننی خاطرلادیم واختیارسیز یوخا-
ریداککی ایککی سطری اوخودوم. دوستلارین بیری :

— کیمین سؤزودور؟ بیرترجمه ائدین گؤره ک - دئییه. سوروشدوقدا :

— بوسطرلر ویکتور هوگونون "بالیقچیلار" شعریندن دیر - ددیم. شعرین
مضمونو بئله دیر: "بئش اوشاگی اولان بیر بالیقچی دنیزده اولار ک -
آروادی خبر توتدوکی، قونشولاری خسته بالیقچی حیاتدان گؤز یوموش و
چوخدان بری آناسیز قالان ایککی کیچیک اوشاگی باشسیز قالمیشلار، قآدین،
اوشاقلار اغلودن قورخارلار دئییه، اولنلاری ائوینه گتیریپ پرده نین دا -
لیندا گیزله دیر. آخشام بالیقچی دنیزدن قاییتدیقدا، آرواد قونشولاری -
نین اغلمه سی وایکی اوشاغین کیمسه سیز قالماسیندان صحبت آچیر. کیشی
آروادین سؤزلرینه قولاق آسیب باشینی قاشییا راق: شیطانا لعنت -
دئییر - بئش اوشاغیمیز وارایدی، قوی اولسون یغددی. دورگئت اولنلاری
گتیر.

آرواد پرده نی آچاراق دئییر: سودور باخ اولنلار ! "

گورور سوز نه اوخشارلیق وار ؟

سؤزومو کسن دوستلارین بیری :

— اوخشارلیق یوخ، عینیت وار - دئدی که :

— بلی عینیت وار - دئییه. اونون سؤزونو تصدیق ائده رک علاوه ائتدیم -
هوگونون بو شعریننی خاطرلایا راق بالیقچی واونون آروادیننی آقای سفرزاده
وخانمی ایله مقایسه ائدیپ اوره گیمده دئییردیم کی، بشر سئوه انسانلار هر
یئرده وهر زماندا وار، اوزوده یوخسول طبقه لر داخلینده داها چوخ دور. چونکی
فارسلارین دئدیگی کیمی: در دهم در که داند؟ همدرد. فرانسه ده بیر بالیقچی،
آذربایجاندا ایسه بیر قوللو قچوشکلینده. کاش هامی بئله اولایدی !!

" تورکولوژی کنگره سی "

افسانه گهری، گلیس تک گۆزه ل ویثددی تپه اوستونده قورولان، استا -
نبول آدینی داشییان شهردن بیرکیچیک ادبی گزارش :
آروپا ایله آسیانی بیر - بیرینه باغلایان " آسما کۆپری " ۱۵۰۰ متر
اوزونلوغوندا بوغاز (بوسفور) اوستونده انشاء اولموش واسلام دنیاسی -
نین ایا صوفیه ، سلیمانیه ، سلطان احمد کیمی ان عظمتلی مسجدری و تو -
پقاپی ، دولما باغچه سرای کیمی موزه لرو آدالار ، قدیم کتابخانه لر ، خلیج ،
بیازید دانشگاهی ، یانقین قله سی بوتاریخی شهرین افتخارلاریندا ندر .
ايله بیل طبیعت باشی آییق ، وقتی بول ، حوصله سی چوخ اولاندا و
کئفی نین ساز وقتینده بوشهری یاراتمیش و یغراوزونین انسانلارینا
تماشا ایچون بخش اتمیشدیر .

اوستده مختصر شرحین وئردیگیم شهرین بیازیت (بایزید) میدانیندا
ادبیات فاکولته سینده اوچونجی ملی تورکولوژی کنگره سی ۵۹ - نجی
ایلین مهر آیینین ۱۴ ینده دوشنبه گونی ساعت اون یاریمدا " پروفیسور
دوکتور سعادت الدین بولج " ور ریاستی و پروفیسور " محرم ارگنین "
اداره سی ایله " کاتب عمومی " عظمتلی وطنه لی بیرهاوا ایچی -
آچیلدی .

سینما تک شیلی بؤیوک سالن نئجه گون اول دعوت اولموش قوناقلار
ایله دولوایدی . آحلیس مراسمینده ادیانه آجیلیش نطق لری اوخوندی
و قوناقلار طرفیندن حرارتله آلقیشلاندی .

کنگره ده مطرح اولان موضوعلار بونلاردان عبارت ایدی :

۱ - تورک دبی ۲ - تورک ادساتی ۳ - تورک تاریخی ۴ - تورک صنعتی
۵ - تورک موسیقی سی .

هر موضوعا عائد معروضه و دانیشمالار آیری - آیری سالونلاردا مطرح
اولوردی .

قوناقلار ایچینده آلمان ، ژاپن ، افغانستان ، عربستان مملکت لریندن
هابئله باشقا اولکه لرون اشتراک ائدن تورکولوقلار گۆزه دگیردی . خو -
شختانه کنگره زمانشی من ده استله بولدا اولدوغوم ایچون اوگین بیک

طرفیندن دعوت اولموشدوم و غیا با "عزیز آذربایجان"ی تمثیل ائدیردیم،
قوناقلار منله دانیساندا صانکی بوتون آذربایجان اهلی ایلده دانشیر -
دیلار. من وارلیغین حرمتلی اوخوجولارینا ادبیات قسمتینده آذربایجان
حقینده دانیشان ۴ نفر ادیب دن مختصر بحث ائلیه جگم.

۱ - بای یاوز آق بینارین مقاله سی "انقلاب سونراسی ایراندا تورکجه
نشریات" ایدی متاسفانه ارضروم دا شخصی گرفتار جیلیغی اولدوغو ایچون
استانبولدا کنگره یه کله بیلمه میشدی .

۲ - دوکتور فخرالدین کرزی اوغلونون مقاله سی "آذربایجانین صون
متصوف شاعرلریندن قاراباغلی شیخ حاحی میر نگاری ده یورد سئوگی سی
وحسرتی (۱۸۸۶ - ۱۷۹۸) باره سینده ایدی .

فخرالدین بیگ مقاله سیننی الینده اولان معمولی قطع ده ۱۶۰ صفحه
لیکال یازما دیوان اثریندن تهیه ائله میشدی وشا عرین شعرلری باشدا
باشا یورد سئوگی سی و وطن حسرتی حقینده ایدی .

دوکتور صونرا آنادولو دا "قارص و اطرافیندا" یاریم میلیون
آذربایجانلی دان کلی حالدا دانیشیدی وقوناقلار طرفیندن حرارتله آلقیشلاند
۳ - دوکتور خاور اعلان خزر مجله سی نین مدیری، مقاله سیننی " ۱۹ - نجی
قرنین صونوا ئیله ۲۰ - نجی قرنین اوللرینده کی آذربایجان شعرلرینده
هجو" عنوانیله تقدیم ائتدی .

باکی شهرینده ادبیات دوکتوراسی آلان خاور خانم آذربایجان ادبیا -
تیندا هجودن ، مزاحدان ، آتالار سؤزلریندن ، رباعی دن دانیشیدیقدا ن
صونرا نظامی گنجه وی، محمد فضولی ، میرزه فتحعلی آخوندوف ، محمد باقر
خلخاللی ، سیدعظیم شیروانی ، میرزه شفیع واضح ، مراغلی شکوهی ، میرزا علی
اکبر صابر ، میرزا علی معجز شستری و حقینده اطرافلی معلومات وئر -
دی وقوناقلار طرفیندن حرارت و صمیمیتله آلقیشلادی .

۴ - دوکتور احمد علی اعلان طرفیندن تهیه اولان ساکی سعری اسلابلاری
نشان وئریلدی و اعلان چکدیگی زحمتلر ایچون دفعه لرله آلقیشلاندی .

کنگره مهربن ۱۸ بنده صونا چاتدی لکن بو ۵ گونلوک کنگره
آذربایجان ادبیاتی ایچون وتورک دنیا سی ایچون اونودولماز بیر خاطره
اولدی . بونودا قید ائتمه لی یم کی، محرم ارگین بیگ ایلهداع لاشیرکن
اؤره ک دولوسلاملارینی وارلیق مجله سی نین مسئوللارینا چاتدیرماقی
خواهش ائله دی .

ادب خزینه سی

انقلابلار انسانلارین حقیقی دگرینی ائشیکه چیاردار. بوجمله دن، حرمتلی آقای علی اصغر حرم شانجا نلی نین دلسمیزین عاشق لریندن اولدو. - غو و اونا خدمت ائتمکدن ذوق و افتخار دوبدوغونو، صونرا لارا اؤگوند. - یک، او، اؤلکه مزه حؤکن کاسوسا باخما یاراق، و بو آفتین عائله سی نین بونؤوره سیبی نلته تیتره تمه سینه رغما "سس سیز- سمیر سیز دیلی و خلقی ایچون جالیشیر، مینلرجه آتالار سؤزی، لایلا یلار، حکمتلی سؤزلر، دیلیمیزه خاص اصطلاحلار (idiom لار)، عاشیق سؤزلری، ونهایت اله کئچدیکجه شاعر لریمیزدن شعرلر توپلاییردی. بو حقیقه آد قویدوغو کیمی "ادب خزینه سی" بؤیوک بیردوسیه نین ایچینی دولدوردو. انقلاب، تورکسی دیلینده کی اثرلره قویولان معنا سیز یا ساغین شرنی، استبداد دین ییخیلما - سی ایله رار، ازاله ائتدیگینده، بویورولما ز، آنادیل عاشیقی ده اثری نین گون ایشیفینا چخما سینی ایسته دی. بوسیرادا، حرمتلی دوکتور بیگدلی رئاکتور صفتیله آقای خرم شانجا نلی نین یارویمینا گئتدی، بیلدیگیمیزه گؤره، مثلا "نوبلا میش آتالار سؤزلریندن اوج مینه یاخینینی کتاندان چخارتدی، متنین املا وحدتینی، امکان داخلینده، تامین ائتدی. سواش بیرلیگیندن گؤزه ل بیرئرمه وجوده گلدی: "ادب خزینه سی" کئچن آی الیمیزه چاتدی. کتابدا حسن اوغلوندان، قاضی برهان الدیندن نسیمی دن، خطائی دن، فضولی دن تا گونوموزون شاعر لرینه دک شعر نمونه لری وئریلمیشدیر. بوحصه، کتابین ۱۵۹ صحیفه سینی توتور. صونرا عاشیق لرین اثر لرئ ایله تانیش اولوروق. دو قسان بیرشاعر و ۳۳ عاشیق بوگؤزه ل آنتولوژی "نین اشتراکچیلاری دیرلار. بیرپاراکیچیک نقما نلارا رغما "کتاب قیمتلی، گؤزه ل ونفیس جیجک لردن، اهتتام و دقتله هؤرولموش بیر "چلنگ" (تاج گل) - دیر. سایا تیلاردا ن وئریلن نمونه لر بو "ژانر" دان خوشلانا نلارا یاخشی بیر هدییه ماییلیر. آتالار سؤزو و ضرب المثل لر حصه سینده دیلیمیزه خاص اصطلاحلارین بعضیسی ده یئر آلمیشدیر. بو، ۱۲۸ صحیفه نی دولدوران مینلرجه دوشوندورو - جو، اینا ندیریحی و فایدا لی سؤزلرو ادریر. کتابین قالان حصه سی ایسه تا پما جا - لارا حصار ائدیلمیشدیر. حرمتلی خرم شانجا نلی نی بو خدمت و موفقیتی و چون جان دان تبریک ائدیریک و بویولدا کی ایشلری نین دوا می ایچون ده اونا توفیق آرزولوروق. کتابین رئاکتورونو ده آلقیشلیریق. ح. ن

آخر چرشنبه

آخر چرشنبه گلدی آی منیم گوزهل قیزیم
اوا آتیل آلودان آی باناغی قیرمیزیم
قاچ - قاچ آتیل گل سنی باغریما باسید دئیم
قولاغینا بیر نچه تاپشیریقیملا سوزوم
بو خوش گونلریمیزده گل سئویندیر سن بیژی
دئ صولقونوم گشت داها ، گل سین منه قیرمیزی
نازنین گؤبرچینیم اوینا - اوینا سن آتیل
گؤیده شیرن گولوشله بوخوش نعمه یه قاتیل
ها وادا سلام گلن گونه ، گولسه ، جیجه گه
یفتیر تاپشیریغیم دئ آتیل سئوینحله جاتیل
بو خوش گونلریمیزده گل سئویندیر سن بیژی
دئ صولقونوم گشت داها ، گل سین منه قیرمیزی
گل پیغیلین اوشاغلار ، اودلا حلوقان * ائده ک.
آتیلخ تونقال اوستدن غملره درمان ائده ک
اتک اوحلارین توتاق آلولانیب یانماسین
باغریما گل سئوگولیم اوره ک گلستان ائده ک
بو خوش گونلریمیزده گل سئویندیر سن بیژی
دئ صولقونوم گشت داها ، گل سین منه قیرمیزی
هامی بویئنی ایله ده خوش گونه گتیرک اوز
دوسلارین بیری گئدیر ، بیری گلیر دئیر سوز
یئنی دوستون الیه قووشاق سعادته
چال یئره ، غم بارداغین ، آتیل ایاق یئردن اوز
بو خوش گونلریمیزده گل سئویندیر سن بیژی
دئ صولقونوم گشت داها ، گل سین منه قیرمیزی

چوخلو گوزهل معنالار داشير بيزيم عنعنه
قوندارما ايش دگيل بودوغما ائلينديرينه
دب لريميز عزيز دير، هم سنه، هم ده منسه
گل گولوم ايلک باهاردا کونلومو آچيم سنه

بو خوش گونلریمیزده گل سئویندیرسن بیـزی

دئ: صولقونوم گئت داها گلـسین منـه قیرمیزی

بو عادتدیر ائل ایچره اسکی زامانـدان قالان

باغریمیزا بو دب دیر، آزا جیق سئوینج سالان

باخ نئجه بو اود یانیردوشما نیمیزدا یانـسین

"ساوالانا" سؤیله یین ائلین گورمه سین تالان

بو خوش گونلریمیزده گل سئویندیر سن بیـزی

بقیه بررسی دده قورقود: دئ: صولقونوم گئت داها گلـسین منـه قیرمیزی

درحماسه دده قورقود نیز در دستان "بامسی بئیرهک" چنین ماجرای

داریم، بئیرهک که نمی خواهد شناخته شود در لباس اوزان (عاشیق) به

مجلس "قازان خان" می رود و "قازان خان" نیز بدو چنین اجازه می دهد.

دستانهای دده قورقود به دستانهای رومانیک آذربایجان که محصول

دوره آرامش و صلح نسبی است نیز تاثیر فراوان نهاده است. بطوریکه

مثلاً: دستان "عاشیق غریب" از نقطه نظر محتوا و سرنوشت قهرمانان آن

بر اساس دستان "بامسی بئیرهک" دده قورقود ساخته شده است البته با

تفاوتهایی که ناشی از اختلاف دورانهای آفرینش این دو اثر است بعنوان

مثال عاشیق غریب در اثر احتیاج مجبور به جلای وطن می شود حال آنکه

بئیرهک به دست دشمن اسیر شده از آب و خاک خود جدا می شود و...

در یکی دیگر از دستانهای دده قورقود کشته شدن "تپه گوز" به دست

"باس آت" شرح داده می شود در دستان "نوروز" نیز ماجرای نظیر آن

داریم در این داستان "کله گوز" نقشی شبیه به "تپه گوز" دارد و در

کنار راهها کمین می کند و رهگذران را می چاید. نوروز به مقابله با او بر

می خیزد و پس از جنگ سختی بر او پیروز می شود.

و... بالاخره ماجراهای دستان "قان تورالی" بعداً در "هفت پیکر"

نظامی گنجوی تکرار می گردد.

بطور کلی میتوان اذعان نمود که دستانهای دده قورقود چون ستاره

درخشانی است که بر آسمان فرهنگ آذربایجان نور افشانی می کند

و کمتر اثری بعد از آن سراغ داریم که از تاثیرات دستانهای دده قورقود

به دور مانده باشد

آغیرایلر " و "عیسین صون شامی" نا

بیر نظر

آذربایجانین گؤرکملی شاعرلریندن اولان کریم مشروطه چیمی " سؤنمز " ین شعرلر مجموعه سی "آغیرایلر" پوئما شکلینده یازدیغی "عیسین صون شامی" آدلی اثرلری چاپدان چیخیب، یایلمیشدیر . وطن و خلقینه باغلی اولان بوتون شاعرلر، کچیردیگیمی ——— آغیرایلرده، حاکملرین آزعینلیغینی، مقام و شهرت حریص لرینی ——— ساتغینلیغینی، ظلم و ستمدن ازیلمیش، جانا دویموش محروم انسا نلارین کچیرمیش اولدوغو آجی، فاجعه لی حیاتی قلمه گتیرمک له، ناله لری فریادا، غصه، عصیان چئویریپ، همیشه مبارزه یوللارین ——— ایشیقلا ندیرمیشلار. شاعر "سؤنمز" ده اولاردان بیریدیر .

اغوز یازدیغینا گؤره : شهریارین "حیدربابا" اثریندن الهام آلاراق

آنادیلینده یازماغا باشلامیشدیر : منجه

او گوندن کی، دیلیم " لهجه " ساییلدی،

یا تمیش طبعیم بیردیکسینیب آیلدی.

اورهک جوشدو، خومار گؤزلر سوزولدو،

دالیسینجا، اینجی لیریم دوزولدو.

دئییه، یازدیغی بو دؤرد مصراع دان آیدین گؤرونورکی، "حیدربابا" دان داها آرتیق اونوهیجانا گتیرن، قیدیقلا یب الهامینی او یادان، خلقین تحقیر، دیلینین یاساق ائدیلمه سی اولموشدور. سؤز یوخ کی، بودا اوندان وطن و مظلوم خلقینه اولان درین قایغی و محبتیندن ایره لی گلیمیشدیر.

مقدمه یثرینه یازدیغی پارچادا :

هر زمان سؤز آچدیم " آغیر ایلر " دن ،

دیلم پارچالاندی ، سوزوم آغلادی .

دئدیم درد الیندن قورتولوم — قاجیم ،

سوروندو آردیمجا توزوم آغلادی.

چالیشدیم اغزومه تسلی وئردیم،

قدرتیم آخسادی . دؤزوم آغلادی

دئییه، مصراعلاریندا آخان ناله لرینده، یارالی بیر عا شیقین هارون

دردالیندن قلبینین تئل لری سیزلاییر. وطن و خلقینین طالعی نه اعتنا -
سیز قالا بیلیمیر. اورهک یا نغیسنی سؤندورمک ایچون ،شعره پناه گتیریر .
اؤز سئویملی قیزینی وا وغلونو (واقعیتده ایسه بوتون گنجلیگی)مغا -
طب قرار وئره رک ،اونلارا وطنیمیزین طبیعت گؤزه للیک لریندن ،اولدوز
کاروانلارینین آخیمیندان،خورزلارین بانیندان ،دان یئری سؤکولورکن
یارانان منظره لرین الهام وئریجی گؤزه للیک لریندن اوستالیقلا سؤز
آجارق ،

دولانيرام يالغيز موغان چۆلۈندە ،
موغان داغلارنى نىن چىلى بىلىندە ،
يىل ساز چالير ، سازىن ھر بىرتىلىندە ،
قوشلار اوينور ، چوبانلارنى آلدادير .
يازچاغىندا موغان ائوزگە خالدادير .

گۆز گۆردوکه یاشیل چمندیر گولدر
گولدر اوسته قونوب- اوچان بلبلدر
آدام بویو بیتن دولو سنبلدر

سبیل لری تئلل لریز تک هـ غوره رم ،
گوز اغونونده ، بیرجه سیزی گوره رم .

دئيه ، موغان داغلارئين وقار ، عظمتيندن ، قوشلارين چچه هيندن ، بارلى زميلريميزده باش قالديرميش دولو سنلاردن دانىشير . بىردن ائوزونو ياڭلى بىرقوجا يئرینده خيال ائده رگ ، ساڭلارينا يايلىمىش آغ توكلردن ئاڭلاریندا يئرسالمىش " قوزاڭى قارىندان " سۆز آچىپ ،

باخديقجا ائوز كئچمىشيمه ، ياشىما
گورورم كى ، دهن دوشوبدور قاشىما
محنت قارى اگله شيبدير باشىما

بو قارلاری کوره یین کیم، سیلن کیم؟

دردلریمی دینله یین کیم، بیلن کیم ؟

دقیه ، افسونلارلا اؤز آجی خاطره لر دفترینی ورق لهیب ، اوره ینده آغیر-
لیق ائدن ، اونودولماز دردلرینی آجیب تۆکور ، بیردن ده اوشاقلیق
دؤورونه قاییدیپ ، قایغی سیز گونلری یادینا سالیپ ،
پولسیز ایدیک ، داماغیمیز چاغ ایدی .

دوست یانیندا - دوستون اوزو آغ ایدی

بخشی چالیب، بخشی ده اویناردی .

قانلاریمیز بیر- بیرینه قایناردی .

دئییه، یوخسول، ساده یا شلاریندا کی صمیمیتی، صفائی آرزولاییرک
اوشاقلیق گونلری نین اونودولماز خاطره لریدیر .

اجتماعی حیاتیمیزدا مهم عامل اولان یولدان سؤز آچاراق،

هram پوللار سوار اولسا انسانا * شاللاقلایب، چکر اونو ه

انسان دؤنر دؤرد آیاقلی حیوانا + دئمکله، حقلی اولاراق زح

تری ایله قازانلما یان، اگریلیک، اوغورلوق یولو ایله الدهه

پوللار اؤزو ایله خودخواهلیق، یغرسیز غرور، کین - کدورت، فساد

گتیردیگینی، انسانی انسانلیقدان چیخاردیب، یرتیجی بیر حیوانا مبدل

اقتدیگینی یادا سالیر .

" سؤنمز " آناسی نین محبت ونوازشله دولو گول اوزونو، یاتیملی

حزین لایللارین دا خاطرلایب، سؤز اینجیلری ایله مصراعلارینا دوزور .

دوداقلارین غنچه کیمی آچاردی ،

دوداغیما گول غنچه سی ساچاردی .

گونول قوشو سئوینجیندن اوچاردی .

یوخلایاردیم اونون لایلاسسیلن

آییلاردیم حزین زمزمه سیلن .

حمایتینده یا شادیغی فداکار آنانی همیشه توتغون، دولغون، غم بولودو

چهره سیندن چکیلمه دیگینی گوردوکجه، " سؤنمز " ین حساس وکیچیک قلبی

سیخیلیر، اونون درد لرینه شریک اولماق ایسته ییر، دالبا دال علتینی سور-

دوقدا، آنانا چار دیله کلیب ،

دئدی : آناز آرزوسونا چاتمادی ،

غملر یئدی لکن، سیزی آتمادی .

سیزی آتیب اؤزگه سینی توتمادی .

بیر شمع کیمی اؤزو یاندی کول اولدو،

بیر گنجه نیز اونونچون بیرایل اولدو .

دئییه، اؤز گنجلیگینی، عمر ونون بهارینی اوشاقلارینا قربان اده رک،

اؤز هوس، آرزو وایستک لرینه گوزیومدوغونو، محرومیتلره دؤزه رک، اونلا-

را وفادار قالدیغینی یختیریر .

گوزلری آناسی نین یوخوسوز، یورغون گوزلرینه ساتا شان شاعر،

ياتمايشدى ، گىجە تىكىش تىكىردى .
يورغونلوقدان گۆزلىرى ياش تۆكۈردى .
گاھدанда بىر ، اورەكەن آھ چىكىردى .

من دىدیم : آنا ... يورما اغوزونو .

ايشىقسىز لاندىرما اغوزونو .

دىدىكە ، آنا معنالى باغىشلارلا اغولونو سوزوب ،

گۆز ياشىلن دولدوراركن اغوزونو ،

دىدى : اغول ايتىرمىسن اغوزونو .

بىردوشون او ، دانىشدىغىن سوزونو .

ايشلەك انسان چىلپاق اولماز آج اولماز

يامان گونە نامرەدە محتاج اولماز

دىئە ، جواب وئىرىر . آناسى نىن سۆزى كىچىك " سۆنمز " دە . درىن اثر

بوراخىر . اوندا ايشە ، زحمەت قاتلاشماق ، آناسى نىن زحمەتىنى آزالتماق ،

عائلە سىنە كۆمك ائتمەك فەكرىنى اويادىر . بۇيلەلىك لە اغوزونە ايش تا -

پىب فعالىتە باشلايدىر .

قاش قارالاندا دۇيردىم قاپىمى ،

قولتوغوما ووراردىم يوك - ياپىمى .

چۆرەگىمى ، اىپلىگىمى ، ساپىمى .

قايى سىن ائشيدركن قاچىاردى ،

گولە - گولە مەنە قاپى آچاردى .

هرگون ايشدن ائوۋە دۇنوركن ، آناسى نىن گولراوز و نوارشيلە اونو

قارشىلاماغى ، بوتون آغرى و يورغونلوقلارنى جانىندا چىخا تىدىغىنى

سۇيلەيدىر .

" سۆنمز " اثرىندە آناسىنى بىرامەك قهرمانى كىمى مجسم ائتمەك لە ،

اوخوجونو ايش ، زحمەت و فداكارلىغا تشويق ائدىر . حقلى اولاراق ، هرملتين

ترقى و تكامل يولونو اوندا گۆرور .

بىر ملت كى ، چالیشاندىر ، قاچاندىر ،

باغلى قفيل هر نە وارسا ، آچاندىر .

گونش كىمى عالمە نور ساچاندىر .

عالم اولسان اولدوزلارلا چاتارسان

جاھل اولسان ، مەزىزلىگىن ساتارسان . دىير

"سۆنمز" پاییز، قیش گئچه لرینده، کورسو آلتینا گیریپ قوجانه نه
سینین افسانه وی، شیرین ناغیللارینا قولاق آسدیقلارینی، بهار بایرا -
مینین منعنه لرینی گؤزه ل تصویرلرله گؤز اؤنونده جانلاندیریر، صونرا
شاهلیق رژیمین بوغوجو، آغیر هوا سی شاعری سیخیر، داریخدییریر، او پیا
- رتلاش حالی آلراق،

دانیشانمیر کیشی اؤز آروادیلن * قونوشانمیر کیشی اؤز اولادیلن
دئییه، اعتراض سینی او جالدیر.

اولکه میزین یئر آلتی وطبعی ثروتلری، ساتقین شاهین الیه،
استعمارچیلار طرفیندن تاراج ائدیلدیگینی گوروب،
وطنیمین قارا قانین سوروللار
دامارلارین سیغالایب یوروللار
گونده بیزه کیمین جور کلک قوروللار

نفته وئره ن پوللار گره ک قایتسین
بیئر کس یوخ کی یاتمیشلاری آیتسین...

باشقا یئرده :

مین حیله ایلن وئردیک لرین آیلرلار،
سو ملتین وار - یوخونو تالیرلار،
هئی... یوکدورکی، بئلمیمیزه قالیرلار.

پول یئرینه گلیر پاسلی سلاحلار،
آله بیلیر، دالیسینجانه لر وار...

او، آجی حقیقت نری سایما قلا قالمیر.

آرزوم بودور، ائل او یخودان او یان سین،
دویشلرده اؤز - اؤزونه دایان سین،
شرافت له قیزیل قانا بولان سین!

حق بولوندا اولمک گؤزه ل بیر شهیدیر

شانلی اولوم چیرکین ظفردن یئی دیر.

دئمک له، خلقینی آیاغا قالمغا، قودوز تالانچیلار طرفیندن غصب اولو -
نموش حقیقی مبارزه یولوا یله اله گتیرمگه چاگیریر.

"سۆنمز"، "حیات جلوه لری" بحثینده اجتماعی مناسبتلردن سؤز آچا -
راق، عدالت - ظلمو، ایشیقلا - قارانیلیغی، حق - ناحق، آغلا - قارانی

اوز- اوزه قويور، حيانا اولان فلسفي باخيشلاريني بديعي افاده لرايله
قلمه گتيريب ،

هر تا پيليش دمير قاپان كيمي دير * سن ائله بيل الكتريك سيمي دير ،
ايكي باشي سا واشيركن باريشير . * نتيجه ده چراغ يانير آليشير .
دئمك له ، دگيشيريك ليك وانكشاف يوللاريني وارليغين ذاتيندا اولان تضا
لاردا گورور ، باشقا يئرده :

حيات دمك تضا دلاردا ن دوغولور ،

بيري دوغولور سا ، بيري بوغولور .

بيري پارچالانير ، بيري ييغيلير .

وارليق دائم اوز شكليني دگيشير ،

يوغلوغونا قارشيلاشير ، دئييشير .

يا خود :

آرزولارسان اوغلون بويوا وچالسين * ايستيرسن او ، تئز بويوب قوچالسين
گون كي گئدير باشين اوسته چاتماغا * عين حالدا ، ياخينلاشير باتماغا
دئيه ، هر بير شئي ، بوتون وارليق اوزلوكونده ، ان يوكسك مرحله سينه چاتد-
يقد ، زوالا اوغرويا چاغيني حتمي بيلير ، بعضا " ده ،

ايشيق دائم قاراندليقلا توتوشور ،

حق - ناحق له پنجه ليشير ، آتيشير ،

بعضا " بونلار بير- بيريلن قاتيشير .

آغ - قارادان ، يالان - دوزدن سچيلمير ،

حق بويونا بير شانلي دون بيچيلمير .

دئيه ، نه آغ قارادان ، نه ده يالان دوزدن سچه بيلمير ، ائله جه ده حق يو-
لونا بيردون دا بيچه بيلمير . لکن بونا باخما يراق ، " سونمز " اون مين
لرله انسان قاني بهاسينا الله ائديلميش آزادليغي قوروماق ايچون
قاري دشمن حيله سيله ، خلقلرين ائله جه ده ، سياسي دسته لرین آراسينا
ساليتميش اختلافلاري گوردو كده ، دايانا بيلمير .

ظالم بيزي حسرت قويوب چراغا ،

تفاقيميز ، دؤنوب بويوك نفاقا ،

فرصت تاپيب ، آوچي گليب سراغا ،

خرمن اولسا داغ قالاغي ، بير آمار ،

بير- بير اونو قوش دنله ييب قورتارار .

باشقا یغرده :

ساوالانیم آرغا دورسا سهنده ،

آلاریمیز داها دوشمز کمندده .

ایشین عیبی یاسنده دیر، یا منده ،

سن اوره کدن الین وئرسن الیمه ،

عدالتین قوشو قونار گولومه .

ازیلن لر هامیسی "بیر سۆز" دئسه ،

منیت دن ال گؤتوروب "بیز" دئسه ،

اؤزگه قالسین اؤز- اؤزونه دور دئسه

نه یئر قالار ظلمه ، نه ظلمکارا ،

هالم دؤنر بیر چیچک لی بهیارا .

دئییه ، زحمتکش خلقلری بیرلیگه چاغیریر ، تاسفلر اولسون کی ، بو آرزوسو-

نو محال ساییب ، قانات آچاراق خیال دنیا سینا پناه آپاریر .

ایلدیریم تک شاققیلدا یب ، شاخا دیدیم ،

اولدوز اولوب فضالاردا آخا دیدیم .

کچه جکدن - گله جگه یاخا دیدیم ،

بیر گؤریدیم گله جکده نلر وار ،

عدلدنمی ، انصافدانمی خیر وار ؟

بویله لیک له ، اوخوجونو دوزگون یولا هدایت ائتمک موضینه ، روح یوکسک

- لیگی دوغورماق موضینه ، نا امید اقدیر . باشقا بیر یغرده :

اوره ک بیر آن سینه نیزده دئیونور ،

حیات اؤزون گؤسته ره رک ، ائیونور ،

بیر آن صونرا ، اوره ک یا نیر- گئیونور ،

بیرگون اولور ، چیرپیتماقدان دایانیر .

حیات اوندا باشقا رنگه بویانیر .

دئیونون ، حیات وئرن ، گئیونه یین فعالیت جریانینی "بیر آن" سؤزو ایله یختیر-

مک ، نظره گیری عادی گلیر ، صونرا ، بیر عرصه دئیونون اوره ک چیرپیتماقدان

دایانماغی ، بیر انسان عموونون سؤنمه یی دئمک دیر . " حیات اوندا باشقا

رنگه بویانیر " سؤزلری مبهم و آنلاشیلمازدیر ، بیر اوره ک دایانماق سلا ،

حیات اؤز طبیعی جریانینی هئچ وقت دگیشمز . باشقا بیر یغرده منطقی نتیجه

آلاراق ،

بشریت گنج - گوندوز چالیشیر،
چالیشدیقجا، آلولانیر، الیشیر،
طبیعتله هئی... ساواشیر - باریشیر.

بوسایا قیلا حیات گئدیر ایره لی،
قیرمیزلی، آغلی، ساری، قارالی.

مبارزه گئیشله نیر، دارلانیر،
تدریجیلن، دولغولانیر، بارلانیر،
بیلیک لرین خزینه سی وارلانیر.

جوخالدیقجا تجربه لر، بیلیک لیر،
هامارلانیر آچاق - اوجا گدیک لیر.

دنیه، حیات باشدان - باشا بیر مبارزه میدانی اولدوغونو، انسان اؤز
فعالیت، علم و ذکاسی ایله طبیعتی اؤزونه مطیع ائتدیگینی یفتیریر.
البتہ "سؤنمز"، "آغیرایلر" اثرینده تصویر ائتدیگی دؤزولمز،
آچی خاطرہ لریالینیز اونون اؤز سرگذشتی دگیل، بلکه ده، مستبدشاهلارین
فرمانی ایله دارا چکیلمیش، زندانلاردا اشکنجه آلتیندا جان و فرمیش،
تبعیدگاهلاردا - سورگونلرده ایتکین دوشموش مینلرجه اشیزقالمیش -
قله لرین بدبختلیک و فلاکت ایچہ ریسینده کچیردیگی شوم حیاتین حقیقی
بیر صحنه سیدیر، شاعر مهارتله اونلاری گؤزوموزون اؤنونده جانلانیدیر
بیلیمشیدیر، اوخوجولارینی اؤز سرگذشتی ایله تانیش اتمک له، "تاپشیریقلار
- ریم" شعرینده حکیمانه نصیحتلره کچیب، حیاتدا بیراوزلو، دؤنمز،
مرد - مردانا یا شاماغی، ظلم - ستمه، زورا بویون اگمه مه کی، حیلہ وتزویر
یا التاقلیقدان اوزاق اولماغی، قاریشقا، بال آریسی کیمی، رحمتہ - امگہ
قاتلاشماغی، هرایشده عقل و منطقی اساس توتماغی تاپشیریر و گنجلیگه
دورگون یولو آشیلا ماغا چالیشیر.

دیرلیکیزده، هدفیزدن چؤنمه یین!
باشدا و فرسز ایمانیزدان دؤنمه یین!
آلولانساز، بیر پوفونن سؤنمه یین.

قویون اودوز، آلولاریز گور اولسون!
ایشیفیزلا گنجہ - گوندوز بیرا ولسون!

دنیه، گنجلیگی دؤنمز مبارز انسانلار اولماغا چاگیریر.

" اسکندرین وصیتی " شعرینده : دنیانی فتح و تاراج ائدن، قانلار
توکموش اسکندر دنیا دان کؤچرکن ، الینی تابوتون ائشیگینده آچیق قو-
یماغی وصیت ائدیبدئیر :

اوکسن کی، من کیمی دوشونوب ، دئیر * ظلمولن قازانیب یا شاماق خوشدور
گورسون کی، بیر بئله قدر تله بئله * دنیا دان گفده نده الیم ده بوشدور ،
قارانقوش " منظومه سینده :

آی قاراقوش ظالم تک سن دگیلسن * گوز گوردوکجه یغیلن وار - یغین وار
هر عملین وار بیر عکس العملی * گونده مینلر ائل دورن وارا اؤلن وار
دئمک له ، دؤورونون ظلمکارا کملرینه هشار لریق ائده رک ، جنایتلری نین
مکافاتنی اونلاری گوزله دیگینی یا دلارینا سالما قلا ، اونلاری عادل اولما -
غا ، مرتکب اولدوقلاری جنایتلریندن ال گؤتورمه یه حاغیریر . آنجاق ائوزو
ده بیلیرکی ، " دعا اوخوما قلا ، دونوز داره دان چیخماز . "

شاعر " یاسلی ایل دؤنومی " شعرینده قانلی " ۲۹ بهمن " حادثه سیندن
الهام آلاراق ، بدیعی و دولغون بیر تابلویا راعتیمشدیر .

سحرگون چیخاندا افقه باخدیم * سئیر ائتدیم اوجا دا ، آلا قدا ، دوزده
گوردوم گونشین ده قیزاریب گوزو * آل شفق یویونور قانلی دتیزده
دئیه ، داغلاری ، دوزلری ، آل شفقنی حتی گونشی ده قان دریا سیندا گورور .

۱۳۵۷ - نحی ایل نوروز بایرامی تبریز ایچون قارابایرام ایدی ، یازیق
آنالارین بالام وای ... دئیه ، اوجالان ناله سسی هله ده ائشیدیلیردی اقل
دردینی ائوز دردی بیلن شاعرین نظرینده هر یقراقانلی گورونور ، قونشو -
لاری بایرام مناسبتیله اونا و فردیگی " لاله دن " پوزولور - عصا نیتله
الینی دوستونون الیندن چکیر . اونون بو حرکتیندن قونشوسو نجه توتوت
لدوغونو بئله تصویر ائدیر :

صانکی ، اود پارلادی باغیشلاریندا
بیر لاله یه باخدی ، بیرمنه باخدی
گوزونده حائلاندی بیردرین سئوال
او ، سئوال کؤنلومو یاندیردی - یاخدی
بو درین سئوالین معناسینی تکجه ،
اوغلو شهید اولان آنالار بیلر ،
نشانی جوانین اولوم نسگیلین ،
فره سی اوخلانان ، صونالار بیلر .

*

شەيدلرین قانیندان سوواریلمیشدیر،
اودور یاریاقلاری "انتقام" سسلر.
مبارز خلقیمین ظالمه قارشى،
قارا نغرتینی باغرىندا بسلر.

دفيه، وئريلن لاله نین درین معنا سینی درک ائدیر. قونشوسونون اونداندا.
آرتیق کدرلی اولدوغونو دویور. نهایت ۲۹ - بهمنده تبریزده آخیدیلیمش
آل قانلار ایران خلقلرینی هیجانا کتیردی .

بولاقلار توپلاندى دره ده، دوز ده، * دنیزه برابر چایلار یاراندى
خلقلر بیرله شدی عملده، سوزده، * پیچیلتي گوجلندی، هایلار یاراندى.
دیللرده " الله اکبر ا..." خلقلر آخینی آمانسیز بیر سئله چئور -
یلیب، شهرت وشهوت سرایلارینی داغیتدی. شاعر بوغالبیتدن سئوینیر،
آلهامی جوشاراق،

مبارز ائللرین جوشغون گوجویلن * آلیندی بیر- بیر قارازندانلار!
قفسلر آچیلدی آزاد اولدولار، * زنجیره باغلانمیش ایکید اصلانلار!
همین شعرین باشقا یئرینده:

ظالملر اوجاغی اود توتوب یاندی * آچیلدی تکجه بیر قانادیم منیم
هله لیک بوسینیق آزاد قاناتلا * جانلنار بو، یورغون حیاتیم منیم
شاعر ائللرین قودوز دشمنه غلبه سیله، گله جک آزاد وشن حیاتا امید
بسله بیر.

" سؤنمز" کئچمیش آجی حیاتیتمیزی بدیعی اوبرازلارلا قلمه کتیره -
بیلیمیشدیر. جسارته دئییه بیلرم کی، شاعرین آفتوبیوگرافیک (اوزترجمه)
حالی) زانرا یاخین اولان " آغیرایللر" اثری شعریت و معنا دولغونلوغو
جهتدن قیمتلی بیر اثر ساییلا بیلر.

لکن، کتابدا بعضی کیچیک ایرادلار دا گوزه چارپیر مثلاً:

(۲. انجی بندده) " ایلدیریملار ایشیق دوغور ساچماقدان "

بومصراعدا معنا آنلاشیلمازدیر. منجه " ایلدیریملار ساچماقدان ایشیق
دوغور" دئمک قافیه خاطرینه ساچماقدان " سؤزو آخیرا دوشدو یوندن معنا
ایتیبدیر.

یاخود: " طوفان قوپار اودلو بولودلار یاغدیرار"
بو مصراعدا " اودلو بولودلار یاغدیرار" سؤزلری واقعیتدن آوزاق گؤ-
رونور، چونکی، هر نه یاغسا بولوددان یاغار، بولودا ئوزاودا ولوب یاغماز.

یا خود" ایش و آنام" پارچاسی نین ۱۰۵ نجی بندینده آنانا مرگه
 محتاج اولماق ایچون ایشله دیگینی ۱۰۷ نجی بندده ده
 یا مان گونون عمرو آزا اولار،
 قیش قورتولار، بهارا اولار، یا زاولار.
 دهیه، اوغلونو گلهجهیه امیدوار ائتدیگی حالدا، بیردن ۱۰۶ نجی بندده
 ائزوندن چیغیب، یاز بولودو کیمی گورولدایا راق،
 بوینومداکی زنجیرلری آچارام * باش گوتوروب بویاردان قاچارام
 قورتارارام بوزندانان ائزومو * گۆره بیلمز بیرکس منیم توزومو.
 دهمه یی، زحمتکش وفداکار بیر آنانین روحیه سیندن اوزاقدیر، آنای
 - نین شخصیتینی کیچیلدیر. همده کتابدا املا پوزغونلوقلاری اولدوقجا
 چوخدور. تنقیدی اشاره لر ایسه بوسبوتون اونودولموشدور. بوراسینی
 اونوما مالییق کی، یازیلاردا یازیچی ویا خود شاعر ائز فکرینسی
 اوخوجویا دوزگون صورتده یئتیرمک ایچون تنقیدی اشاره لرین اهمیتی
 چوخ - چوخدور.
 آنجا ق، " عیسی نین صون شامی" پوئماسیدا بوکیمی املا خطا
 لاری چوخ آزا گۆزه چارپیر.

آردی وار.

بقیه (زبان ترکی در آذربایجان)

اقتصادیات کوچ نشینی بزبانهای عربی و فارسی تحصیل می کردند و آثار
 خود را باین زبانهای نوشتند. باین ترتیب آنها با اینکه از نظر
 مشخصات قومی ترک زبان بودند، لیکن مانند دانشمندان عربی زبان و فـ
 رسی زبان فرهنگ اسلامی خاور را رشد می دادند. تعداد دانشمندان ترک
 زبان و شعرای آنها که بزبانهای عربی و فارسی کتاب نوشته اند بسیار
 زیاد است. خانواده هندو شاه و فرزندوی محمدنخوانی نیز جزو آنها
 بشمار می آیند.

زبان ترکی در آذربایجان

سپور وزیر را که روشنگر نکات مهمی است، عیناً "از صفحات ۸ تا ۱۷" پیشگفتار "متن علمی و انتقاد-دی کتاب" دستورالکاتب فی تعیین المراتب اثر محمد بن هندو شاه نخجوانی - قرن چهاردهم میلادی - که بسعی و اهتمام آقای عبدالکریم علی زاده از طرف آکادمی علوم اتحاد شوروی - انستیتوی خاورشناسی - جزو سلسله آثار ادبی ملل خاور در مسکو بسال ۱۹۶۷ بطبع رسیده است نقل می‌کنیم. پیشگفتار نیز بقلم "استاد علیزاده" فوق الذکر می‌باشد. نویسنده پس از مقدمه‌ای دربارهٔ سبک مؤلف چنین می‌گوید :

کتاب محمد نخجوانی بسبک خاص ادبی او با استعمال اصطلاحات فراوان و بکار بردن کلمات و عبارات متعدد دربارهٔ کلیه رشته‌های اصلی علم، امور دولتی و حیات اجتماعی - اقتصادی و تولیدی نگاشته شده است. بدون مبالغه میتوان گفت که محمد بن هندو شاه نخجوانی واقعاً "دانشمندی متبحر و واقف به تمام امور دولتی، متفکری ژرف اندیش و در دایره وسیعی از رشته‌های دانش، نظریه و عمل صاحب عقیده بوده است."

بطوریکه دربارهٔ گفته شد کتاب محمد نخجوانی سرشار از اصطلاحات فراوان کلمات و عبارات علمی، اجتماعی - اقتصادی و نیز اصطلاحات جداگانه‌ای در بارهٔ کوچ نشینان است مثلاً "در مقابل اصطلاح "مقیم" بمعنای "آبادی" - "تشین"، محمد نخجوانی اصطلاح "کوچکنجی" را بمعنای کوچ نشین بکار می‌برد. این اصطلاح و اصطلاحات متشابه را مادر آثار نظام الملک، رشیدالدین، حمداله قزوینی و نویسندگان دیگر عصر سلجوقیان و مغولان مشاهده نمی‌کنیم. بکار بردن اصطلاحات فراوان توسط محمد نخجوانی اولاً "بما امکان می‌دهد که بوجود اصطلاحات مزبور در هر رشته جداگانه از علوم آن زمان پی می‌بریم و ثانیاً" این امر تسلط نویسنده را بر زبانهای عربی و فارسی و اصطلاحات سرشار این دوزبان (که هیچ یک زبان مادری او نبودند) نشان می‌دهد.

خود محمد نخجوانی، نظیر و صاف، درجه اطلاعات خود را از زبان فارسی بیان می‌دارد و تا پیدمی نماید که بزبان عربی نیز به همین اندازه تسلط دارد و ضمناً "و عده می‌دهد که کتاب دیگری بزبان عربی خواهد نوشت" * از مطالب فوق الذکر این سؤال پیش می‌آید که آیا زبان مادری خانواده نخجوانی بطور کلی کدام زبان بوده است؟ برای روشن ساختن این سؤال بی‌جا نخواهد بود اگر درباره نقش زبانهای اصلی رایج بین مسلمانان خاور در قرون وسطی یعنی زبانهای عربی، فارسی و ترکی مطالبی بیان کنیم. همان طور که معلوم است در ایران، آذربایجان و کشورهای همجوار در دوران قرون وسطی زبانهای عربی و فارسی چون زبانهای رسمی شناخته شده بودند تا دوران معینی ابتدا تحصیل بزبان عربی و بعداً "بزبان فارسی انجام می‌گرفت". در طول چند قرن تا قرن یازدهم زبان حاکم کتابی زبان عربی بود، سپس عربی و فارسی و تقریباً از قرن سیزدهم اساساً "زبان فارسی گردید". ما در این مورد که زبان ترکی برای خلقهای غیر ترک زبان تحصیلی و کتابی باشد اطلاعاتی در دست نداریم. با این ترتیب نویسندگان کتبی که بزبان ترکی نوشته اند خود از محیط ترک زبان برخاسته بوده اند.

معلوم است که پدر محمد نخجوانی کتابی بنام "صاح العجم" در لغات و دستور زبان فارسی به سه زبان فارسی، عربی و ترکی برشته تحریر درآورده است. * پس پدر محمد نخجوانی زبانهای عربی و فارسی را بنحو اکمل میدانسته است. ولی چون در کتاب "صاح العجم" زبان ترکی را نیز مرادف با زبانهای عربی و فارسی بعنوان زبان کتابی بکار برده همین اثر شاهد آنست که زبان مادری او ترکی بوده و بر آن تسلط کامل داشته است. بر اساس اصل فوق الذکر، یعنی تعلق نویسندگان کتب بزبان ترکی فقط بخلقهای ترک زبان

* - محمد نخجوانی، متن انتقادی " دستور الکاتب فی تعیین المراتب "

جلد دوم، ص ۳۶۶.

... که این ضعیف تحیف همچنانکه در میدان فارسی زبانی که بر مراکب خسرو - انی سواری میکنند در پیدا - عربیت نیز با دپایان تازی انبازی میتواند نمود و بر تگاوران عربی بهر مقصد که میخواهد میتواند دواند ...

*** - در همانجا، ص ۳۶۶

... و این ضعیف را وقت و عمر مساعدت و مساعدت کند بر همین نمط کتابی دیگر در منشآت عربی مصنف و مرتب گرداند تا طالبان انشاء عربی نیز برای سر و جوه بمطالب خود رسند ...

*** - با کمال تاسف باید گفت که این کتاب تا امروز چاپ نرسیده است.

می‌توان یکبار دیگر با جسارت تایید کرد که زبان مادری خانواده، نجوانی ترکی بوده و پسرنیز مانند پدر منسوب به آن گروه از خلقهای ترک زبان بود که از قدیم الایام در اراضی آذربایجان جنوبی و شمالی مسکن داشته‌اند.

مانند خانواده، نجوانی بسیاری از نمایندگان خلقهای ترک زبان کتب تاریخی، فلسفی، طبی، جغرافیائی، مذهبی و غیره، خود را و همچنین بسیاری از شعرا، جهانگردان بزرگ و غیره که منسوب به خلقهای ترک زبان هستند و از آذربایجان و یا کشورهای دیگر خاور نزدیک و میان بهر خاسته اند کتبهای خود را بزبانهای عربی و فارسی نگاشته‌اند نه بزبان مادری. حتی تا دوران - معینی دانشمندان فارسی زبان نیز آثار خود را بزبان عربی می‌نوشتند. ما این پدیده را کاملاً "طبیعی" می‌دانیم، زیرا با نظام اقتصادی زندگی این خلقها و سیستم تحصیل آنها وابستگی کامل دارد. موضوع از این قرار است که عناصر نژادی ترک زبان و ایرانی زبان که از لحاظ منشاء یکی از کهنترین خلقها بشمار می‌روند که نظام حاکم اقتصادی متفاوتی داشتند. قبایل ایرانی زبان، اساساً "زندگی حضری داشتند، در صورتیکه قبایل ترک زبان اصولاً" مشغول دامپروری و شکار بودند که با طرز زندگی کوچ‌نشینی رابطه ناگسستنی داشت بدون اینکه بجزئیات این مسئله که خارج از موضوع تحقیقات ماست بپردازیم، متذکر می‌شویم که در اصل اداره اقتصادیات حضری و کوچ‌نشینی و چه در سطح فرهنگ مردمی که زندگی حضری و کوچ‌نشین داشتند تفاوت‌های کامل محسوس دیده می‌شود. قبل از همه کوچ‌نشینان فاقد شرائطی بودند که آبادی نشینان برای رشد و ترقی فرهنگ داشتند که این نیز مربوط به نظام اقتصادی و طرز زندگی آنان بود. زندگی در صحرا، اقتصاد دامپروری، انتقال دائمی از محلی محل دیگر، جنگ و جدال برای تصرف مراتع و شکارگاهها، خصومت‌های قبیل‌های و غیره مانع حدی رشد فرهنگ کوچ‌نشینان و یکی از علل اساسی عقب ماندگی فرهنگی آنان نسبت به آبادی نشینان بود. آبادی نشینان از دوران قدیم دارای الفبا بودند، در صورتیکه کوچ‌نشینان به‌عللی که در بالا ذکر شد در آن دوران الفبا نداشتند برخلاف آبادی نشینان از خود کتبی به میراث نگذاشتند. لیکن برای مطالعه زندگی اقتصادی، تسلیحات و وسایل یلی که در تولید بکار می‌بردند، برای آشنائی انواع اصلی اشتغالات و کارهای روزانه آنها از جمله شکار، صنایع ظریفه، رقصها، آلات موسیقی آنها و نیز برای شناخت عالم حیوانات و بدست آوردن اطلاعات مردم‌شناسی پیرامون

حیات کوچ نشینان دامپرور مدارک مادی ذیقیمتی در دست داریم که آبادی نشینان نظیر آنها را نداشتند. این مدارک عبارتند از تصاویر بیشمار که در روی سنگها کنده شده و متعلق به دوره های گوناگون است که از هزاران سال قبل از میلاد آغاز می گردد. این سنگ نوشته ها در بعضی از کشورهای آسیا، از جمله در آذربایجان و کشورهای همجوار آن وجود دارند.

نظریات اینکه تصاویر روی سنگها اصولاً در کشورهای که ساکنان آنها خلقهای ترک زبان هستند گسترش یافته، لذا وجود این آثار در آذربایجان اساساً "مربوط بتاریخ گذشته قبایل کوچ نشین ترک زبان می باشد. با در نظر گرفتن شرایط طبیعی و ثروتهای آذربایجان و فورماتع، شکارگاهها و وضع جغرافیائی آن میتوان تصدیق کرد که آذربایجان از این حیث وضع مستثنائی دارد بعضی از تصاویر روی سنگها که در آذربایجان و معالک اطراف آن کشف شده، از جمله تصاویری که ا. م. حفترزاده در قوستان یافته تقریباً "بدوران چند هزار سال قبل از میلاد تعلق دارد" * این موضوع نشان میدهد که حتی قبل از پیدایش تصاویر روی سنگها در اراضی آذربایجان، در این سرزمین همچنان قبایل کوچ نشین ترک زبان سکونت داشتند. اینان بعدها، هرچندگاه، هم از سمت شمال و هم از جانب جنوب و گاهی هم از طریق مهاجرت چنانکه در دوران انوشیروان (سالهای ۵۲۱ - ۵۷۸) در قرن ششم بوقوع پیوست، قبایل کوچ نشین ترک زبان که از لحاظ زبان و اداره امور اقتصاد - دی نزدیک بودند بهم پیوسته هسته اصلی اهالی آذربایجان جنوبی و شمالی را تشکیل دادند که اکنون به چند ملیون می رسد.

دولتهائی که قبایل کوچ نشین ترک زبان در قدیم بوجود می آوردند گاهی بحنان قدرتی می رسیدند که دول بزرگ همسایه مجبور می شدند آنها را حداً "بحساب بیاورند. نفوذ عمیق و فرمانروائی دراز مدت قبایل ترک زبان در ایران و آذربایجان را اگر با حاکمیت سده های قبلی مقایسه کنیم این نفوذ مربوط بدوران سلسله غزنویان می گردد که این حاکمیت در هنگام سلطنت سلجوقیان با وج قدرت خود رسید بطوریکه چندین قرن دوام یافت. در این

* - مراجعه کنید به اثر: ا. م. حفترزاده، تصاویر روی سنگهای قوستان (آذربایجان شوروی)، آثار تحقیقی انستیتوی تاریخ آکادمی علوم - آذربایجان، جلد سیزدهم، ص ۲ - ۷۹ (۵۷ - ۱۹۵۸)، باکو.

همین مؤلف، آلبوم تصاویر روی سنگهای قوستان، مسکو، ۱۹۷۳،

دوران قبایل ترک زبان، بعد از تصرف آذربایجان بقبایل هم قوم خود که مشغول اقتصادیات حضری و کوچ نشینی بودند برخورد کردند و در طول چند قرن بین خودشان و همچنین با ساکنین محلی درهم آمیخته مستحیل شدند*
در منابع کتبی درباره ستمها، غارتها، بیعدالتیهای فئودالهای ترک زبان در دوران فرمانروائی آنها و همچنین شجاعت آنها مطالب فراوانی وجود دارد. ولی در این باره که فئودالهای ترک زبان در آذربایجان ولایات دیگر تحت تابعیت خود اهلای رابزوروا دار به ترکی حرف زدن میکردند در منابع اطلاعاتی وجود ندارد. همچنین در این باره که در زمان فرمانفرمائی سلسله های فئودالی ترک زبان در خاک ایران، آذربایجان، عراق، گرجستان، آسیای صغیر و کشورهای دیگر تحصیل بزیان استیلاگران انجام می گرفته اطلاعاتی در دست نداریم. برعکس در آن دوران تحصیل در رشته های نظیر فلسفه، طب، ستاره شناسی (نجوم)، شرعیات و غیره بزیانهای عربی و فارسی بود. در مدارس عالی آن زمان مانند "مدرسه نظامیه"، بغداد و "مدرسه مجیدیه"، تبریز و "مدرسه طب"، دارالشفاء، تبریز تحصیل بزیانهای عربی و فارسی صورت می گرفت. بسیاری از دانشمندان عربی زبان، فارسی زبان و

* - نظر ما درباره این مسئله در مقالات زیرین نیز منعکس شده است :

ع.ع. علیزاده " بعضی از مسائل مربوط به تاریخ سلطنت سلجوقیان در خاور - میانه و ماورای قفقاز " مسائل تاریخ خلقهای قفقاز، تفلیس، ۱۹۶۶ ص ۲۶۸
۲۶۹، همین مؤلف: اشتراک نظر دانشمندان قرون یازدهم، چهاردهم ایران و آذربایجان، اطلاعات آکادمی علوم آذربایجان شوروی، سری تاریخ، فلسفه و حقوق، ۱۹۶۸، شماره اول، ص ۴۸، ۴۹، همین مؤلف: نظام الملک، رشیدالدین و محمدنخجوانی، اطلاعات آکادمی علوم آذربایجان شوروی، سری تاریخ، فلسفه و حقوق، ۱۹۶۹، شماره اول، ص ۳۲ - ۴۰، همین مؤلف: استعمال اصطلاحات ترکی و مغولی در آثار رشیدالدین ووصاف، مآخذشناسی گرجی، جلد سوم تفلیس ۱۹۷۱، ص ۱۷۶ - ۱۷۷، همین مؤلف: عقاید اصلاح طلبانه و اشتراک نظر نظام - الملک، رشیدالدین و محمدنخجوانی پیرامون مسائل اقتصادی (قرون یازدهم - چهاردهم)، اطلاعات آکادمی علوم آذربایجان شوروی، سری تاریخ - فلسفه و حقوق، ۱۹۷۱، شماره دوم، ص ۴۹ - ۵۰.

(ادبیات نامبرده همه ب زبان روسی است)

ترکی زبان در این مدارس کسب دانش نموده اند. در آن دوران حتی سخنی از تحمیل زبان ترکی در ادارات دولتی در میان نبود. برعکس در ادارات دولتی (غیر از ارتش)، در مکاتبات بین حکام، در دادگاهها و غیره زبانهای عربی و فارسی بکار می رفت. حتی فرمانهای دولتی، پیرلیفها و غیره برای اینکه خلقهای دیگر مضمون آنها را درک کنند، گاهی بزبان هر خلق انتشار می یافت *

کتابها و بطور کلی آثار علمی و اشعار بزبانهای عربی و فارسی نوشته می شدند. در زمان سلطنت سلسله های فتودالی کوچ نشین ترک زبان خلقهای تابع غیر ترک زبان را مجبور نمی کردند که زبان خلقهای ترک صحبت کنند. اغلب فتودالهای ترک زبان می کوشیدند بزبان فارسی سخن بگویند، گاهی خود آنها بزبان فارسی شعر می گفتند و مکاتبه می کردند. باین ترتیب از طرف طبقه حاکم سلسله های فتودالی ترک زبان چنین قصدی وجود داشت که زبان ترکی را بزور به خلقهای غیر ترک تحمیل کنند. اصولاً "ناید گفت که در خاور فتودالی قرون وسطی سیاست تحمیل قهری زبان خلقی بر خلق دیگر وجود نداشت، در حالیکه در مورد قبول اعتقادات مذهبی کاملاً وضع دیگری بچشم می خورد. در مورد دین تحمیل قهری عملی می گردید. می دانیم که خلقهای ترک زبان و مغولی زبان تحت نفوذ فرهنگ محل، خود بطور دستجمعی اسلام را پذیرفتند" و بعداً "سخت کوشیدند تا آس را رواج دهند. خود خلقهای ترک زبان بحکم

* - در این باره مراجعه کنید: و.و. بارتولد، کتیبه فارسی دیوار مسجد منوجه درآنی، سنت پترزبورگ، ۱۹۱۱، ص ۱۳، ۱۲. همانجا: سخنان مورخ جوینی و محمد نخجوانی نقل میگردد (ص ۱۳، تفسیر ۱). بنا بقول و.و. بارتولد حتی در دربار مونکه خان (۱۲۵۱ - ۱۲۵۹) کارمندان ایرانی، اوغوری، چینی، تبتی، تانغوت و دیگران خدمت می کردند تا هر خلقی بتواند فرمانها را بزبان خود دریافت دارد. این فرمانها بنا بقول رشیدالدین بطور نفیس تنظیم می شد و بهتر از دوران پادشاهان قبل از مغول بود و اگر آنها زنده بودند یقین که از نمونه هایی که در زمان معلولها بوجود آمد تقلید می کردند (همانجا، ص ۱۲، ۱۳).

** - هندو شاه بن سنجر نخجوانی، تحارب السلف، چاپ فوق الذکر ص ۲۵۹، رشیدالدین جامع التواریخ، متن علمی - انتقادی با اهتمام ع.ع. علیزاده جلد سوم، باکو، ۱۹۵۷، ص ۱۹۵۷، ۲۹۴ - ۲۹۸، جامع التواریخ جلد سوم، ترجمه روسی، بیروفسور آ.ک. آرنس، باکو، ۱۹۵۷، ص ۱۶۵ - ۱۶۷، و صاف الحضرت، تاریخ و صاف، چاپ سنگی بمبئی ۱۲۶۹ هجری، ص ۳۱۶، ۳۱۷. بنا بقول و صاف، در عرض یکروز دویست هزار نفر اسلام آوردند. و صاف ص ۳۱۷

بررسى دربارهٔ كتاب دده قورقود

(٧)

زبان و اسلوب كتاب دده قورقود

ویژگیهای زبان داستانهای دده قورقود در میان گویشهای مختلف زبان ترکی، به زبان آذربایجانی نزدیکتر است. البته این بدان معنی نیست که تمام خصوصیات زبانی کتاب منطبق بر زبان آذربایجانی باشد. چنانچه معلوم شده است در آن زمان هنوز بین دو گویش آناتولی و آذربایجانی اختلاف چندانی پدید نیامده بود. از این نظر برخی ویژگیهای زبان کتاب با زبان مردم آناتولی شرقی مثل نواحی "قارص"، "ارزروم" و "وان" که نزدیک آذربایجان هستند نیز همخوانی دارد.

ضمناً از آنجا که مردمی که خالق این حماسه ها بودند چندان تحت تاثیر فرهنگ اسلامی قرار نگرفته بودند، در کتاب دده قورقود به نسبت آثار رباعی آذربایجانی لغات و اصطلاحات عربی و فارسی بسیار کمی وجود دارد مثلاً:

بجای شئی ، نسنه .	بجای مریض ، سایرو
" عاشیق ، اوزان .	" صحرا ، یازی .
" حیلّه ، آل .	" اذان ، بان .
" دعا ، آلقیش .	و و

یکار رفته است .

کلماتی نیز در کتاب وجود دارد که در زبان معاصر آذربایجانی تغییر یافته و بشکل دیگری ادا میشوند مثلاً :

قانسی	که بجای "هانسی" بمعنی (کدام) بکار می رود .
قاچان	که بجای "هاچان" بمعنی (چه وقت) بکار می رود .
توتساق	که بجای "دوستاق" بمعنی (اسیر) بکار می رود .
و و	

داستانهای حماسی دده قورقود که مستقیماً "از ادبیات شفاهی مردم اخذ شده اند گنجینه ی باارزشی از ضرب المثلهای و اصطلاحات خلق را در بردارند که قسمتی از اینها هنوز هم در آذربایجان رواج دارد. از آن جمله :

قاری دوشمن دوست اولماز !

یعنی (دشمن دیرین دوست نمی شود)

"گوپلون اوجا توتان ارده دولت اولماز !"
 یعنی (مال و منال در کف مرد بلند همت قرار نمی گیرد) .

و.....

دستانهای حماسی دده قورقود از قطعات نظم و شترتکیل شده است . معمولاً "جریان وقایع به شترگفته می شود و احساسات و کف و شنوهای مهم قهرمانان به نظم بیان می شود . بیشک "اوزان" پس از تعریف قسمت منشور . قطعات منظوم را به همراهی سازش قویوز می خوانده است .

نظم در دستانهای دده قورقود پیرو قواعد خاصی ، در آن وزن و قافیه بشکل تکامل یافته کنونی که میان عاشیق ها مرسوم است ، وجود ندارد . مصراعها بعضی کوتاه و برخی بلندند ، و به بطر میرسد که این کمبود وزن هنگام ایفای شعر بوسیله ساز ترمیم می شده است بعنوان نمونه یکقطعه منظوم از دستان چهارم (دستان اسارت و روز یسر قاران به دست دشمن) را در اینجا ذکر می کنیم :

(بورلا خاتون قازانا سؤیله میش :)

- (۱) قارشو پاتان قارا داغدان
- (۲) بیر اوغول اوچور دونسا دئی کیل مانا !
- (۳) کولونک ایله بیخدیراییم .
- (۴) قامین آخان یوگروک سودان
- (۵) بیر اوغول آختیدینسا دئی کیل مانا !
- (۶) دامارلارین سویولدایین .
- (۷) آزقین دینلو کافرلره
- (۸) بیر اوغول توتدور دونسا دئی کیل مانا !
- (۹) خان بابامین یانینا من وارا یین ،
- (۱۰) آغیر لشکر ، بول خزینه آلا یین ،
- (۱۱) آزقین دینلو کافرلره من وارا یین
- (۱۲) یارالانوب قازیلیق آتومدان ائتمینجه ،
- (۱۳) قول - بود اولوب ، یئرا وزونه دوشمینجه ،
- (۱۴) یالنینز اوغول خبرین آلمایینجا
- (۱۵) کافر یوللاریندان دؤنمه یین ."

یعنی : " بورلا خاتون " به " قازان " (شوهرش) جنین می گوید :

" اگر از کوه سیاه به پهلوی خوابیده

فرزندم را پرت کردی ، بگو با من !

من با کلنگ ویرانش می سازم .

اگر به تندابی

سپردیش ، بگو با من !

من بستر آنرا خشک خواهم کرد .

وگر او را اسیر دست کافرهایی بی دین کرده‌ای

بگو با من !

من از خان ، از پدر ، گنج و لشکر بازگیرم .

بسوی دشمن بددین خواهم رفت

و تا آنکه که اندر

خون سرخ خود نفلطیدم ،

و از اسیم نیافتادم ،

و تا وقتی که از فرزند خود ،

برگف نیارم نشانی ،

از راههای دشمن کافر بر نخواهم گشت . "

همانطور که در شعر فوق می‌بینیم مصراعهای (اول ، سوم ، چهارم ، ششم و

هفتم) هشت هجایی اند ، و مصراعهای (دوم ، پنجم ، هشتم ، نهم ، دهم ، یازدهم و

چهاردهم) یازده هجایی‌اند و مصراع دوازدهم چهارده هجایی ، مصراع

سیزدهم ، دوازده هجایی و بالاخره مصراع آخر نه هجایی است .

" داستانهای دده قورقود غالباً " در پایان آنها راوی از زبان دده -

قورقود شعری می‌خواند با این مضمون :

" ای مادی قانی دد دیگوم بک اره نلر ؟

دنیا منوم دثیه ن لـر ؟

اجل آلدی ، یئر گیرله دی ،

فانی دنیا کیمه قالدی ؟

.....

" اکنون کجا بند آن بیک های قهرمان ؟

آنانکه می گفتند دنیا از آن ماست ؟

اجل گرفت و خاک پنهانشان گردد ،

دنای فانی به کداهن کس ماند ؟

.....

به جرئت می‌توان گفت که در ادبیات کلاسیک آذربایجان کتابی را سراغ نداریم که بتواند با غنای فرهنگی و زبان شیوا و اصیل کتاب دده قورقود را برابری کند.

حماسه دده قورقود و داستانهای بعدی مردم آذربایجان *

حماسه دده قورقود در داستانهای بعدی مردم آذربایجان تا نیز فراوانی نبوده است، اولاً با بدگفت که داستانهای حماسی آذربایجان از نظر اسلوب و شکل بطور کلی بر اساس داستانهای کتاب دده قورقود ساخته شده اند، بهترین دلیل این مدعا حماسه بسیار معروف "کورا و غلو" است؛ در کتاب دده قورقود دوازده داستان (بوی) وجود دارد که هر کدام ماجراهای یک قهرمان را شرح میدهد و خود دده قورقود در تمام داستانها شرکت دارد.

در حماسه "کورا و غلو" نیز تعدادی داستان (قول) وجود دارد که هر کدام اختصاص به یک قهرمان دارد و خود کورا و غلو هم در همه داستانها شرکت دارد. (با این تفاوت که کورا و غلو نقش فعالتری نسبت به دده قورقود دارد).

۲- در هر دو حماسه قهرمانان "دلی" نامیده میشوند و هنگامیکه "دلی" ها گرفتار مشکلی میشوند "کورا و غلو" و "دده قورقود" برای چاره جویی نزد قهرمانان می‌شتابند (با این تفاوت که کورا و غلو خود جنگجو است حال آنکه دده قورقود "اوزانی" پیر و خردمند است). حماسه دده قورقود از قطعات نظم و نثر تشکیل یافته است و این سبک در تمام داستانهای بعدی مردم آذربایجان اعم از حماسی و رومانستیک پذیرفته شده است.

از نظر محتوا ما شاهد تکرار برخی از صحنه‌های حماسه دده قورقود در داستانهای بعدی هستیم، مثلاً:

در حماسه "کورا و غلو" در داستان "دزدیدن قیرات بدست کچل حمزه" کورا و غلو در لباس عاشیق به مجلس "حسن پاشا" می‌رود، حسن پاشا به کورا و غلو اجازه می‌دهد که بزود هر قدر دلش خواست بخورد و بنوشد، و وقتی سیر سده مجلس برگردد.

*** - نقل و تلخیص از آذربایجان شقایق خلق ادبیاتی. بقیه در صفحه (۹۰)

پیام رئیس جمهور بمردم غیور

آذربایجان

دکتر سید ابوالحسن
بنی صدر رئیس جمهوری
و فرمانده کل قوا دیروز
بمناسبت ۲۹ بهمن
سالروز قیام مردم شهر
قهرمان پرور تبریز علیه
رژیم مستبد پهلوی پیامی
فرستاد.

متن پیام بدین شرح
است:
بسم الله الرحمن الرحيم

مردم غیور تبریز و عموم
آذربایجانی های عزیز
سلام بر شما و شهدای شما،
در آنروزهای سخت و
پراضطراب که هر حرکت
اجتماعی در تحول بزرگ
جامعه ما اثر می گذارد و
مطبوعات غرب با وجد
گودگانه بخود وعده می-
دادند که آذربایجانی ها
پای از مبارزه سرنوشت
بیرون دارند، قیام شما
ضربه سهمگینی بود که
بر رژیم دست نشانده
پیشین فرود آمد. چند
قرن است که آذربایجان
بطور مستمر چون سد
در برابر هجوم های
خارجی و چون سر
در مبارزه های ملت ما
برای استقرار حکومت
عدل اسلام عمل کرده
است در آن انقلابی شما
مردان و زنان بوده است
که استقلال و آزادی به
مثابه یک واقعیت جدائی
ناپذیر تجلی کرده است

شعارهای ماندنی و واقعی
آنهائی نیستند که این یا
آن گروه بر سر زبانها می-
اندازند با آنها جوی به
وجود می آید و مثل اسیر
دستخوش بادهائی میشود
بلکه شعار اجتماعی آن
شعاری است که از حرکت
مداوم تاریخ حاصل
میگردد و بیان کننده آن
حرکت است.

از پیش از صفویه تا امروز
آذربایجان یکدم از نبرد
خارجی و مبارزه داخلی
نیاسوده است و هیچیک از
گذرگاههای تعیین کننده
تاریخ ما نیست که در
آنها آذربایجان نقش
سد در برابر خارجی و سر
در مبارزه داخلی را بازی
نکرده باشد.

مردم تبریز: مردم سراسر
آذربایجان: پس این
شعار استقلال - آزادی
جمهوری اسلامی خلاصه
حرکتی تاریخی است که
شما مردم مسلمان دلیر
در آن نقشی تعیین-
کننده داشتاید و اما
از این معنا غافل نشوید
که مرحله عملی کردن
شعار استقلال - آزادی
جمهوری اسلامی مرحله
سخت تری است و مراقبتی
صد چندان افزونتر
می طلبد. اگر اینطور
نبود، قرنهای پیش اسلام
به عمل در می آمد و جهان
امروز جهان دیگری می-

بود. در این مرحله
بخصوص است که می باید
استقامت شما - مراقبت
شما - نظارت شما مقابل
گذاشتن تنها وظیفه شما
بوده است بدانید هیچ
ملت زنده ای مرحله مبارزه
با وابستگی و استبداد را
خود به تمامه برعهده
نمی گیرد تا بعد کنار بگذرد
و بگذارد با انقلاب او و
کشور او و آرمانهای او
هر گروه هر چه خواست
بکند. انقلاب کودکی است
که باید در دامان خود
ملت پرورده شود پس بر
مراقبت های خود
بیفزائید تا شعار انقلاب
در نظمی انقلابی تحقق
پیدا کند.

از خداوند برای شما
مردم سخت کوش، برای
همه مردم مسلمان ایران
مزید تلاش برای استقرار
نظم در جهت استقرار
حکومت اسلامی بمنظور
تحقق شعار استقلال -
آزادی - جمهوری اسلامی
را طلب میکنم.

مردم دلیر و مهربان
سلام بر شما.
ابوالحسن بنی صدر
۲۹ بهمن ۵۹

خالی توخویان قیزلار

ناخیش اوستدن ناخیش ووروب
آی خالی توخویان قیزلار
سۆزلو باخیب سوز سیز دوروب
کۆنلومی اوخویان قیزلار

* * *

دزگاهلاری چیچهک له نیب
الدوز لارمی یثره ائنیب
ترغچه یه ، کوله دونوب،
گوللری مات قویان قیزلار

* * *

گلیب آزادلیق ایلا—ی
آچیب وطنین گولل—ری
وئرین سیخیم او ال—ری
سئوینجیمی دوی—ان قیزلار
ناخیش اوستدن ووروب ناخیش
آی خالی توخویان قیزلار

— اینجه صنعت غزلتیندن یازیمیز اکچیرن منظوری خامنه

وارلیق

مجله ماهانه فرهنگی، ادبی و هنری

(به زبانهای فارسی و ترکی آذری)

تحت نظر هیئت تحریریه

صاحب امتیاز و مدیر: دکتر جواد هیئت

محل اداره: تهران، خیابان مصدق، کوچه پیدی شماره ۱۷

تلفن { ۶۳۵۱۱۷۱
۷۶۱۸۳۶ }

چاپ کاویان - میدان بهارستان

قیمت ۷۰ ریال